

NARODOWY BANK POLSKI
DEPARTAMENT SYSTEMU PŁATNICZEGO

OCENA FUNKCJONOWANIA POLSKIEGO
SYSTEMU PŁATNICZEGO W I PÓŁROCZU 2011 ROKU

WRZESIEŃ 2011 R.

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	1
WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW	2
STRESZCZENIE	4
INFORMACJE WSTĘPNE	7
1. SYSTEMY PŁATNOŚCI	8
1.1. Systemy płatności wysokokwotowych.....	8
1.1.1. System SORBNET.....	8
1.1.2. System TARGET2-NBP.....	11
1.1.3. System SORBNET-EURO.....	17
1.2. Systemy płatności detalicznych.....	18
1.2.1. System ELIXIR.....	18
1.2.2. System EuroELIXIR.....	20
1.3. Systemy autoryzacji i rozliczeń.....	24
2. SYSTEMY ROZLICZEŃ I ROZRACHUNKU PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH	24
2.1. Systemy rozrachunku papierów wartościowych.....	24
2.1.1. System kdpw_stream prowadzony przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.....	24
2.1.2. Rejestr Papierów Wartościowych.....	25
2.2. System rozliczeń papierów wartościowych rejestrowanych w KDPW S.A.....	26
3. POZOSTAŁE ELEMENTY INFRASTRUKTURY POLSKIEGO SYSTEMU PŁATNICZEGO	28
3.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze.....	28
3.1.1. Liczba podmiotów świadczących usługi płatnicze i ich placówek.....	29
3.1.2. Pośrednicy rozliczeniowi w zakresie wpłat na rachunki bankowe.....	30
3.1.3. Pośrednicy w zakresie krajowych i zagranicznych przekazów pieniężnych.....	32
3.2. Bankomaty.....	33
3.3. Punkty handlowo-usługowe akceptujące karty płatnicze.....	33
3.4. Punkty <i>cash back</i>	36
4. RACHUNKI BANKOWE I BEZGOTÓWKOWE INSTRUMENTY PŁATNICZE	37
4.1. Rachunki bankowe.....	37
4.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze.....	39
4.2.1. Polecenie przelewu.....	40
4.2.2. Polecenie zapłaty.....	40
4.2.3. Karty płatnicze.....	41
4.2.4. Innowacyjne instrumenty płatnicze.....	44
4.3. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych.....	46
5. PIENIĄDZ BEZGOTÓWKOWY I GOTÓWKOWY	47
6. DZIAŁANIA W ZAKRESIE POLITYKI I ROZWOJU SYSTEMU PŁATNICZEGO	50
6.1. Zagadnienia prawne.....	50
6.2. Działania w zakresie upowszechniania obrotu bezgotówkowego.....	56
6.3. Działania na rzecz wprowadzenia standardów SEPA.....	57
6.4. Działania w zakresie rozwoju rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych.....	59
7. DZIAŁANIA W ZAKRESIE NADZORU NAD SYSTEMEM PŁATNICZYM	60
7.1. Działania w zakresie nadzoru nad systemami płatności.....	60
7.2. Działania w zakresie nadzoru nad systemami autoryzacji i rozliczeń.....	61
7.3. Działania w zakresie nadzoru nad systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych.....	62
8. WYNIKI WYBRANYCH BADAŃ I ANALIZ W ZAKRESIE SYSTEMU PŁATNICZEGO	63
9. POZOSTAŁE DZIAŁANIA DOTYCZĄCE SYSTEMU PŁATNICZEGO	67

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW

A2A – Application-to-application – zautomatyzowane połączenie systemów

BIC - *Business Identifier Code* (zgodnie z normą ISO 9362:2009) – nadawany przez SWIFT międzynarodowy kod umożliwiający jednoznaczną identyfikację instytucji finansowej i niefinansowej. Jest to jawny, stały i niezmienny kod danej instytucji.

CCP – Central Counterparty - partner centralny, tj. podmiot, który staje się jedynym kupującym dla wszystkich sprzedających i jedynym sprzedającym dla wszystkich kupujących.

CLS – Continues Linked Settlement - międzynarodowy system rozliczeń wielowalutowych.

CPA - Currency Participation Agreement – umowa zawierana z bankami centralnymi emitującymi walutę rozliczaną w ramach systemu TARGET2-Securities

CRAKS1 – CRAKS1 (Query and report optional services) - opcjonalny moduł dostępny na platformie SSP (TARGET2) umożliwiający bankowi centralnemu dostęp do danych historycznych systemu TARGET2 i uzyskiwanie szerokiego zakresu raportów.

DSP – Departament Systemu Płatniczego NBP.

EACHA – European Automated Clearing House Association (Europejskie Stowarzyszenie Izb Rozliczeniowych).

EBPP – Electronic Bill Presentment and Payment – elektroniczna prezentacja i płatność rachunków.

EMIR – *European Market Infrastructure Regulation*.

FOP - *Free of payment* - zasada rozrachunku papierów wartościowych bez warunkującego go rozrachunku pieniężnego.

KDPW S.A. – Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.

NBP – Narodowy Bank Polski.

NBP-PHA – wewnętrzna aplikacja NBP (Proprietary Home Accounts), łącząca NBP z systemem TARGET2-NBP.

O/O NBP – Oddział Okręgowy NBP.

OTC – Over-the-counter – rynek pozagiełdowy.

PHA – Proprietary Home Accounts - aplikacja wewnętrzna banków centralnych łącząca je z systemem TARGET2.

PKB – Produkt Krajowy Brutto.

PLN – polski złoty.

PVP – Payment Versus Payment - płatność za płatność.

RPW – Rejestr Papierów Wartościowych.

RSP – Rada ds. Systemu Płatniczego.

RTGS – Real Time Gross Settlement - rozrachunek brutto w czasie rzeczywistym.

SCT – SEPA Credit Transfer (polecenie przelewu w standardzie SEPA).

S-E – system SORBNET-EURO.

SE-2012 – Projekt „SORBNET-EURO w wersji na rok 2012”.

SEPA – Single Euro Payment Area - Jednolity Obszar Płatności w Euro.

SORBNET – System Obsługi Rachunków Banków – wersja sieciowa, polski system RTGS dla płatności w złotych.

SORBNET-EURO – polski system RTGS dla płatności w euro.

SPAN - Standard Portfolio Analysis of Risk

SSP – Single Shared Platform - wspólna platforma technologiczna systemu TARGET2.

SWIFT - Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication - Stowarzyszenie na Rzecz Światowej Międzybankowej Telekomunikacji Finansowej.

SWAT – Szybka Warstwa Transportowa – platforma komunikacyjna dla krytycznych systemów NBP.

T2-NBP – system TARGET2-NBP.

T2-S – TARGET2-Securities

TARGET2 - Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System.

TARGET2-NBP – polski komponent systemu TARGET2.

XML - Extensible Markup Language, w wolnym tłumaczeniu Rozszerzalny Język Znaczników.

XMD - XML Schema Definition, znane również jako "XML Schema" - opracowany i zatwierdzony przez W3 Consortium standard służący do opisu struktury dokumentów XML

ZSK-C - Zintegrowany System Księgowy (moduł centralny) – księga pomocnicza dla obsługi rachunków prowadzonych w Departamencie Operacyjno-Rachunkowym oraz w oddziałach okręgowych NBP.

STRESZCZENIE

Funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2011 r. należy generalnie ocenić pozytywnie.

W zakresie funkcjonowania polskich systemów RTGS w szczególności podkreślić należy znaczący wzrost w stosunku do II półrocza 2010 r. zarówno liczby (o 28%), jak i wartości (o 11%) zleceń zrealizowanych w systemach RTGS obsługujących płatności w euro, tj. SORBNET-EURO i TARGET2-NBP, liczonych łącznie. W systemie SORBNET również odnotowano wzrost zarówno liczby, jak i wartości zleceń, ale w nieco mniejszej skali, tj. odpowiednio o 4,2% i 11,6% w stosunku do poprzedniego półrocza. Stanowi to kontynuację tendencji wzrostowej, która miała miejsce w ostatnich latach (jedyne przypadki spadku liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET w stosunku do poprzedniego półrocza zanotowano tylko w I półroczu 2009 r.). W I półroczu 2011 r. kontynuowano ważne z punktu widzenia przyszłości polskiego systemu płatniczego prace nad zamknięciem systemu SORBNET-EURO i pełną migracją ostatnich jego uczestników na platformę TARGET2 (co mieć będzie miejsce w listopadzie 2011 r.) oraz uruchomieniem w I kwartale 2013 r. nowego systemu SORBNET2, zastępującego system SORBNET.

Istotnym wydarzeniem dotyczącym funkcjonowania polskich systemów płatności detalicznych w minionym półroczu było ustanowienie drugiego połączenia systemu EuroELIXIR w ramach sieci Europejskiego Stowarzyszenia Izb Rozliczeniowych EACHA. Z dniem 11 kwietnia 2011 r. uruchomiona została bezpośrednia wymiana płatności z systemem brytyjskiej izby rozliczeniowej VocaLink. Jeśli chodzi o dane statystyczne dotyczące systemów płatności detalicznych, w I półroczu 2011 r. w systemie ELIXIR odnotowano wzrost liczby zrealizowanych zleceń (o 2%) przy jednoczesnym spadku (o 3,8%) ich wartości, natomiast w systemie EuroELIXIR odnotowano wzrost zarówno liczby (o 7,5%), jak i wartości (o 8,9%) realizowanych zleceń. Ponadto podkreślić należy, iż w I półroczu 2011 r. - w stosunku do II półrocza 2010 r. - w systemie EuroELIXIR wystąpił kolejny wzrost liczby poleceń przelewu SEPA (SEPA Credit Transfer – SCT), tj. o 13,4%. Udział liczby transakcji SCT w ogólnej liczbie transakcji rozliczanych w systemie EuroELIXIR w czerwcu 2011 r. wzrósł do 75,0%.

W I półroczu 2011 r. kontynuowano prace nad ustawą o usługach płatniczych implementującą do prawa polskiego dyrektywę 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego. W dniu 19 sierpnia 2011 r. Sejm uchwalił tę ustawę, została ona podpisana przez Prezydenta RP w dniu 7 września 2011 r. Ustawa wejdzie w życie w podstawowej części w 30 dni po jej opublikowaniu w Dzienniku Ustaw,

co nastąpiło w dniu 23 września 2011 r.

W obszarze dotyczącym prac nad programem SEPA, w I półroczu 2011 r. kontynuowano prowadzone przez Ministerstwo Finansów od grudnia 2010 r. konsultacje krajowe dotyczące rozporządzenia w sprawie wymagań technicznych dla polecenia przelewu i polecenia zapłaty w euro oraz nowelizacji rozporządzenia 924/2009, ustanawiającego daty końcowe dla podstawowych instrumentów płatniczych niezgodnych ze standardem SEPA. Prace gremiów europejskich nad tym rozporządzeniem, zwanym „*SEPA end-date Regulation*”, będą kontynuowane w II półroczu 2011 r. i stanowią jeden z ważniejszych elementów prac Polskiej Prezydencji w ramach regulacji dotyczących systemu płatniczego.

Najistotniejszymi działaniami w obszarze systemów rozrachunku papierów wartościowych były przygotowania do wyodrębnienia z dniem 1 lipca 2011 r. z KDPW S.A. funkcji rozliczeniowych, które przejęła odrębna spółka zależna od KDPW S.A. o nazwie KDPW_CCP S.A. Spółka ta, początkowo o nazwie KDPW_Clearpool S.A., istnieje od 2010 r. i do czerwca 2011 r. służyła jedynie jako tzw. gwarant rozliczeń, dysponując kapitałem przeznaczonym do wykorzystywania w ramach systemu gwarantowania rozliczeń.

W obszarze dotyczącym systemów rozrachunku papierów wartościowych istotną decyzją była również podjęta w marcu 2011 r. decyzja KDPW S.A. o przyszłym uczestnictwie w TARGET2-Securities jedynie w zakresie transakcji denominowanych w euro.

W I półroczu 2011 r. kontynuowano prace nad projektem Programu rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce, gdyż pomimo jego pełnego przygotowania w 2010 r. i uzgodnienia go w ramach Komitetu Stałego Rady Ministrów, program ten nie został jednak przyjęty przez Radę Ministrów do końca 2010 r. W rezultacie dyskusji nad programem na posiedzeniu Rady Ministrów w styczniu 2011 r. zdecydowano o zmianie jego tytułu na „Program rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2011-2013”. Obecnie projekt programu, po uzupełniającym zweryfikowaniu i uaktualnieniu, oczekuje na przyjęcie przez Radę Ministrów.

W obszarze dotyczącym poziomu rozwoju obrotu bezgotówkowego. podkreślić należy wzrost liczby rachunków bankowych *a vista* osób fizycznych w I półroczu 2011 r o 2,1 mln do poziomu 36,2 mln (jest to wzrost w ciągu półrocza o ok. 6,3%). Natomiast aktywność posiadaczy rachunków, mierzona średnią liczbą transakcji bezgotówkowych w przeliczeniu na jeden rachunek, utrzymała się na bardzo podobnym poziomie, tj. 35,5 transakcji (w porównaniu do 35,6 transakcji w II półroczu 2010 r.).

Należy dodać, iż najczęściej wykorzystywanym przez posiadaczy rachunków bankowych instrumentem płatności bezgotówkowych było polecenie przelewu, stanowiące 61,4% ogółu transakcji bezgotówkowych. W I półroczu 2011 r. liczba transakcji przy użyciu polecenia

przelewu wzrosła o 4,5% w stosunku do II półrocza 2010 r. W I półroczu 2011 r. odnotowano również niewielki wzrost (o 1,4% w stosunku do poprzedniego półrocza) liczby transakcji poleceniem zapłaty, co oznaczało, że polecenia zapłaty stanowiły jedynie 0,9% ogółu wszystkich transakcji bezgotówkowych w omawianym półroczu.

W I półroczu 2011 r. odnotowany został, po raz pierwszy od roku, wzrost wydanych kart płatniczych o 2,9% (do poziomu 32,9 mln), przy czym nadal utrzymała się tendencja spadkowa dotycząca liczby kart kredytowych (spadek o 4% w porównaniu do II półrocza 2010 r). W omawianym okresie wzrosła liczba terminali POS o 1,3% oraz bankomatów o 4%. Zadawalającym zjawiskiem odnotowanym w minionym półroczu był również spadek liczby i wartości operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi (wg danych od agentów rozliczeniowych liczba ta spadła o 12 %, a wartość o 19 %). Podkreślić należy, że transakcje oszukańcze wg danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych stanowią tylko 0,015 % ogólnej wartości transakcji kartami płatniczymi rozliczanych przez poszczególnych agentów.

Warto podkreślić również, iż ostatnie półrocze to także dynamiczny rozwój rynku innowacyjnych instrumentów i usług płatniczych, do których w szczególności należą karty zbliżeniowe, płatności mobilne czy EBPP, mające na celu zastąpić płatności gotówkowe głównie w niskokwotowych transakcjach detalicznych oraz płatnościach masowych.

Oceniając generalnie pozytywnie funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2011 r., za zjawiska negatywne można uznać jedynie zbyt wolną dynamikę wzrostu liczby punktów akceptujących karty płatnicze - na co istotny wpływ ma wysokość opłaty „interchange” – oraz brak przyjęcia przez Rząd „Programu rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2011-2013”.

INFORMACJE WSTĘPNE

Departament Systemu Płatniczego Narodowego Banku Polskiego przedstawia cykliczny materiał oceniający funkcjonowanie krajowego systemu płatniczego w I półroczu 2011 r. Materiał ten ma na celu przedstawienie Zarządowi NBP kompleksowej informacji dotyczącej stanu i poziomu rozwoju poszczególnych elementów polskiego systemu płatniczego w ciągu omawianego półrocza oraz najistotniejszych prac i wydarzeń w tym zakresie mających miejsce w tym okresie, tym samym stanowiąc podstawę dla realizacji przez Zarząd NBP zadania określonego w art. 17 ust. 4 pkt 3 ustawy o Narodowym Banku Polskim, tj. dokonywania okresowej oceny rozliczeń pieniężnych.

Prezentowany materiał, w stosunku do analogicznego materiału za półrocza poprzednie, został uzupełniony jednak o szereg nowych informacji i jest prezentowany według nowej struktury zawartości. Zawiera on informacje o:

- 1) funkcjonowaniu systemów RTGS, prowadzonych przez NBP oraz systemów ELIXIR i EuroELIXIR, prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A.,
- 2) systemach rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych prowadzonych przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. i NBP,
- 3) pozostałych elementach infrastruktury polskiego systemu płatniczego,
- 4) rachunkach bankowych i bezgotówkowych instrumentach płatniczych,
- 5) poziomie rozwoju obrotu bezgotówkowego i gotówkowego,
- 6) działaniach podjętych przez NBP w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego,
- 7) działaniach nadzorczych podjętych przez NBP w zakresie nadzoru nad systemami płatności, systemami autoryzacji i rozliczeń oraz systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych,
- 8) wynikach wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego,
- 9) innych niż wymienione w powyższych punktach istotnych kwestiach związanych z funkcjonowaniem polskiego systemu płatniczego.

1. SYSTEMY PŁATNOŚCI

1.1. Systemy płatności wysokokwotowych

1.1.1. System SORBNET

W I półroczu 2011 r. najważniejszymi pracami prowadzonymi w obszarze systemu SORBNET były prace projektowe dotyczące nowobudowanego systemu SORBNET2.

Zadanie międzydepartamentalne SORBNET2

W I półroczu 2011 r. kontynuowany był trzeci etap zarządczy rozpoczętego w styczniu 2010 r. zadania międzydepartamentalnego SORBNET2. Prace w ramach tego zadania mają na celu uruchomienie nie później niż w I kwartale 2013 r. nowego systemu RTGS dla płatności w złotych o nazwie SORBNET2. W stosunku do obecnie istniejącego systemu SORBNET nowy system ma funkcjonować na nowej platformie technologicznej oraz korzystać z sieci i standardów SWIFT, przez co ma zwiększyć się jego bezpieczeństwo i funkcjonalność. Etap trzeciego zadania zakończył fazę prac analitycznych niezbędnych do rozpoczęcia prac związanych z budową aplikacji SORBNET2. W okresie tym, na potrzeby własne NBP, opracowane zostały ostatnie dwa dokumenty analityczne, tj. Projekt funkcjonalny systemu oraz Projekt architektury systemu. Na potrzeby uczestników systemu opracowane zostały w tym czasie uzupełniające dokumenty do przekazanej bankom w dniu 30 grudnia 2010 r. *Specyfikacji funkcjonalnej systemu SORBNET2 dla uczestników*, która ma posłużyć bankom do przygotowania stosownych zmian we własnych systemach informatycznych. Nowe dokumenty przedstawiają wymagania dotyczące struktury komunikatów XML wykorzystywanych w systemie SORBNET2 (w tym informacje o komunikatach w formacie XSD (XML Schema)) służących monitorowaniu i zarządzaniu rachunkiem przez uczestników systemu (z wykorzystaniem opcji A2A). Pierwsza wersja tych dokumentów została przekazana uczestnikom w marcu 2011 r., z informacją o możliwości wprowadzenia przez NBP do tych wymagań ewentualnych korekt, które mogą wynikać po dalszych konsultacjach ze SWIFT. Ostateczna wersja wymagań w zakresie struktury wykorzystywanych w systemie SORBNET2 plików XML wraz z plikami XSD została przekazana do końca sierpnia 2011 r., a do 15 lipca 2011 r. została przekazana zaktualizowana wersja *Specyfikacji* wraz z aktualizacją wcześniej przekazanych załączników, dotyczących struktury komunikatów płatniczych (w standardzie SWIFT) lub SWIFT MT stosowanych w systemie SORBNET2.

W ramach wewnętrznych funkcji realizowanych przez NBP, związanych z systemem SORBNET2, została podjęta decyzja o budowie nowej hurtowni danych dla tego systemu. W związku z tym rozszerzono zakres zadania międzydepartamentalnego SORBNET2 o działania związane z opracowaniem nowej hurtowni danych dla systemu SORBNET2.

W I półroczu 2011 r. przystąpiono do pierwszych prac analitycznych nad zdefiniowaniem wymagań dla nowego systemu i wyborem narzędzia analitycznego oraz do opracowania harmonogramu prac.

W związku z pracami realizowanymi w ramach zadania międzydepartamentalnego SORBNET2, NBP wystąpił do SWIFT o przydzielenie NBP nowego kodu BIC, tj. NBPLPLPD, jako kodu publikowanego. Nowy kod BIC dedykowany będzie NBP, jako uczestnikowi systemu SORBNET2, i będzie stosowany przez uczestników w przypadku kierowania zleceń płatniczych na rachunki własne NBP (w O/O NBP lub w DSP) bądź na rachunki klientów NBP (obsługiwane w systemie ZSK-C).

Spotkanie z uczestnikami systemu SORBNET

W ramach cyklicznych spotkań informacyjnych dotyczących systemu SORBNET2, w dniu 27 czerwca 2011 r. w Centrali NBP zorganizowane zostało kolejne spotkanie informacyjne z uczestnikami systemu SORBNET. Na spotkaniu przedstawiony został aktualny stan prac nad uruchomieniem systemu SORBNET2, informacja uzupełniająca do przekazanych uczestnikom założeń funkcjonalnych systemu SORBNET2 oraz informacja nt. monitorowania przez uczestników zleceń i rachunków z uwzględnieniem komunikatów XML, a dodatkowo informacje dotyczące zamknięcia systemu SORBNET-EURO i migracji ostatnich uczestników tego systemu do systemu TARGET2. W spotkaniu uczestniczyli także przedstawiciele organizacji SWIFT, którzy zaprezentowali wybrane zagadnienia dotyczące SWIFT. W trakcie spotkania miała miejsce dyskusja, w trakcie której wyjaśniono i przedyskutowano zgłoszone przez banki pytania i tematy.

Wszystkie prezentacje przedstawione na spotkaniu zostały umieszczone na stronie internetowej NBP dedykowanej systemowi SORBNET2 (www.nbp.pl, część System płatniczy → SORBNET2).

Dane statystyczne – system SORBNET

W I półroczu 2011 r. w systemie SORBNET uczestniczyło 56 uczestników, tj. 53 banki, KIR S.A., KDPW S.A oraz NBP.

W I półroczu 2011 r. w systemie SORBNET zrealizowano ogółem 1.177.677 zleceń (średnio dziennie 9.421 zleceń) o łącznej wartości 31,0 bln zł, co w porównaniu do 1.130.545 operacji o łącznej wartości 27,8 bln zł rozliczonych w II półroczu 2010 r. stanowi wzrost wolumenu zleceń o 4,2% oraz ich wartości o 11,6%, przy czym przyrost liczby zrealizowanych zleceń dotyczył tylko zleceń klientowskich banków (patrz tabela poniżej), zaś liczba zrealizowanych zleceń międzybankowych dość znacząco spadła. Wspomniane wzrosty stanowią kontynuację

tendencji wzrostowej, która miała miejsce w ostatnich latach, z wyjątkiem pierwszego od wielu lat spadku zarówno wolumenu, jak i wartości obrotów w systemie SORBNET w II półroczu 2009 r. Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w I półroczu 2011 r. w porównaniu do II półrocza 2010 r., przedstawiają tabele 1 i 2. Liczbę zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET na przestrzeni lat 2003 – 2011 (I półrocze) prezentuje wykres 1.

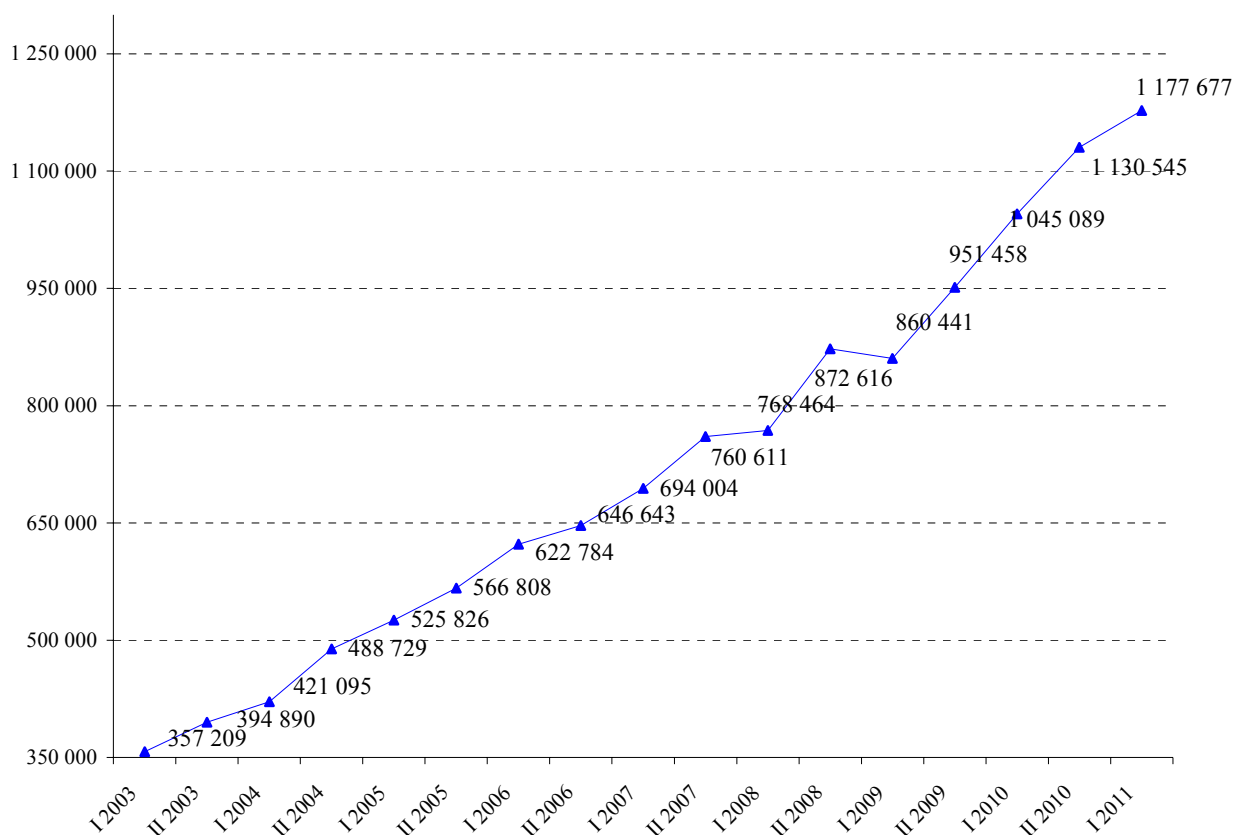
Tabela 1. Porównanie liczby zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET w II półroczu 2010 r. i I półroczu 2011 r.

	<i>II połowa 2010 r.</i>		<i>I połowa 2011 r.</i>		<i>Zmiana</i>	
	<i>Liczba zleceń</i>	<i>Udział %</i>	<i>Liczba zleceń</i>	<i>Udział %</i>		
OGÓLEM	1.130.545	100%	1.177.677	100%	↑	4,2 %
1/ W tym:						
⇒ międzybankowe	157.739	14%	143.765	12%	↓	- 8,9%
⇒ klientowskie	972.806	86%	1.033.912	88%	↑	6,3%
2/ W tym:						
⇒ zlecenia banków	1.016.096	89,9%	1.071.891	91,0%	↑	5,5%
⇒ zlecenia KIR	20.110	1,8%	19.278	1,6%	↓	- 4,1%
⇒ zlecenia KDPW	20.231	1,8%	19.075	1,6%	↓	- 5,7%
⇒ zlecenia NBP	74.108	6,5%	67.433	5,7%	↓	- 9,0%
Średnia dzienna liczba zleceń	8.679	–	9.421	–	↑	8,6%

Tabela 2. Porównanie wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET w II półroczu 2010 r. i I półroczu 2011 r.

	<i>II połowa 2010 r.</i>		<i>I połowa 2011 r.</i>		<i>Zmiana</i>	
	<i>Wartość zleceń (w bln zł)</i>	<i>Udział %</i>	<i>Wartość zleceń (w bln zł)</i>	<i>Udział %</i>		
OGÓLEM	27,8	100%	31,0	100%	↑	11,6 %
1/ W tym:						
⇒ międzybankowe	15,8	57%	18,3	59%	↑	16,0%
⇒ klientowskie	12,0	43%	12,7	41%	↑	5,9%
2/ W tym:						
⇒ zlecenia banków	13,7	49,1%	14,2	45,6%	↑	3,7%
⇒ zlecenia KIR	0,9	3,1%	0,8	3,1%	↓	- 5,6%
⇒ zlecenia KDPW	2,1	7,5%	2,4	7,5%	↑	13,8%
⇒ zlecenia NBP	11,2	40,3%	11,2	40,3%	↑	22,3%
Średnie dzienne obroty	213,3 mld zł	–	248,2 mld zł	–	↑	16,3%
Średnia wartość jednego zlecenia	24,6 mln zł	–	26,3 mln zł	–	↑	7,2%

Wykres 1. Liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET w latach 2003 – 2011

1.1.2. System TARGET2-NBP

W I półroczu 2011 r. najważniejszymi działaniami dotyczącymi systemu TARGET2-NBP była migracja kolejnej grupy uczestników systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2, a także przygotowania do rozpoczęcia obsługi nowego modułu CRAKS1 i przygotowanie zmian w sposobie dokonywania rozrachunku w systemie TARGET2, wynikające z planowanej na dzień 21 listopada 2011 r. migracji ostatniej grupy banków z systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2.

Migracja uczestników systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2

W I półroczu 2011 r. kontynuowany był proces migracji polskiego środowiska bankowego z systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2. W okresie tym wyznaczone było kolejne, czwarte „okienko” migracyjne (w dniu 6 czerwca 2011 r.), w którym do systemu TARGET2-NBP przeszło kolejnych 5 banków (tj. Bank Polska Kasa Opieki S.A., Bank BPH S.A., BRE Bank S.A., Alior Bank S.A. i Bank Polskiej Spółdzielczości S.A.). Tym samym

grono uczestników systemu TARGET2-NBP powiększyło się do 15 podmiotów (NBP, KIR S.A. i 13 banków komercyjnych).

W kolejnym, ostatnim już „okienku” migracyjnym, zaplanowanym na dzień 21 listopada 2011 r., przejście z systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2 i stanie się bezpośrednimi uczestnikami tego systemu planuje jeszcze 8 uczestników, w tym 7 banków (LUKAS Bank S.A., Gospodarczy Bank Wielkopolski S.A., Bank Poczty S.A., GETIN NOBLE Bank S.A., Bank Ochrony Środowiska S.A., INVEST Bank S.A., DZ Bank Polska S.A.) oraz KDPW S.A. Pozostali uczestnicy systemu SORBNET-EURO (11 banków) planuje uzyskać dostęp do systemu TARGET2 za pośrednictwem banków zagranicznych lub innych banków krajowych. Przejście ostatniej grupy uczestników systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2 zakończy rozpoczęty w dniu 18 maja 2008 r. proces migracji polskiego środowiska bankowego do systemu TARGET2. Oznacza to skrócenie maksymalnego czteroletniego okresu przejściowego, określonego przez EBC, o ok. pół roku (NBP mógł prowadzić rachunki dla innych banków w euro najpóźniej do dnia 18 maja 2012 r.).

Prace dotyczące wykorzystywania przez NBP modułu opcjonalnego CRAKS1 (w ramach uczestnictwa NBP w systemie TARGET2)

W związku z planowanym na listopad 2011 r. zakończeniem procesu migracji polskich banków do systemu TARGET2 oraz podjętą jeszcze w 2010 r. decyzją NBP wykorzystywania opcjonalnego modułu CRAKS1 dla celów uzyskiwania raportów statystycznych z zakresu płatności realizowanych w systemie TARGET2, w I półroczu 2011 r. rozpoczęto niezbędne prace przygotowawcze i szkoleniowe do wykorzystywania przez NBP modułu CRAKS1. Termin rozpoczęcia wykorzystywania przez NBP modułu opcjonalnego CRAKS1 określono na 1 listopada 2011 r.

Przygotowanie zmian w zasadach rozrachunku NBP na SSP

W związku z zakończeniem migracji polskich banków z systemu SORBNET-EURO na system TARGET2-NBP, wynikającym stąd zamknięciem systemu SORBNET-EURO z końcem grudnia 2011 r. i planowanym na dzień 1 stycznia 2012 r. uruchomieniem systemu NBP-PHA oraz zgodnie z przyjętymi w tym systemie rozwiązaniami, NBP zdecydował o zmianie koncepcji przeprowadzania rozrachunku NBP na platformie SSP. Zmiana ta polega na otwarciu przez NBP kolejnego rachunku RTGS na platformie SSP i podziale rozrachunku wszystkich płatności pomiędzy stary i nowy rachunek NBP, co pozwoli na rozdzielenie środków własnych NBP i środków banków wykorzystywanych przez NBP do szczególnych

rozliczeń. Rachunek nowy przeznaczony będzie do gromadzenia środków banków, w tym m. in. dotyczących kredytu intraday oraz środków wydzielonych na rozliczenia systemu EuroELIXIR w STEP2. W związku z nowymi zasadami rozrachunku, NBP wystąpił do SWIFT o przyznanie NBP nowego kodu BIC, tj. NBPLPLWBAN. Dotychczasowy rachunek NBP na platformie SSP (z przyporządkowanym kodem BIC NBPLPLPW) będzie służył z kolei gromadzeniu środków własnych NBP i będzie wykorzystywany do przeprowadzania rozrachunku zleceń własnych NBP oraz zleceń klientów NBP. Nowe rozwiązanie zostało uwzględnione w planowanych rozliczeniach systemu EuroELIXIR (we współpracy z KIR S.A.) oraz STEP2 (we współpracy z EBA Clearing).

Dane statystyczne – systemy TARGET2-NBP i SORBNET-EURO¹

Na koniec I półrocza 2011 r. w systemach SORBNET-EURO (S-E) i TARGET2-NBP (T2-NBP) uczestniczyło łącznie 34 uczestników, w tym w systemie S-E uczestniczyło 18 banków oraz KDPW S.A., natomiast w systemie T2-NBP uczestniczyło 13 banków (w tym 5 banków od dnia 6 czerwca 2011 r.) oraz KIR S.A. i NBP.

W I półroczu 2011 r. w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP został odnotowany istotny, blisko 28% wzrost liczby zrealizowanych transakcji w euro oraz blisko 11% wzrost ich wartości.

Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w I półroczu 2011 r. w porównaniu do II półrocza 2010 r., przedstawiają tabele 3 i 4.

W omawianym okresie w obu systemach łącznie zrealizowanych zostało 410.169 zleceń w euro (w poprzednim półroczu 322.031 zleceń), w tym 97.354 zleceń (tj. 24% ogółu zleceń) w systemie S-E i 312.815 zleceń (tj. 76% ogółu zleceń) w systemie T2-NBP². Liczba zleceń zrealizowanych w systemach S-E i T2-NBP łącznie wzrosła o 27,4% w porównaniu do okresu poprzedniego, przy czym w systemie S-E odnotowany został prawie 20% spadek, a w systemie T2-NBP bardzo znaczny, blisko 56% wzrost.

---

¹ Dane statystyczne dla systemów TARGET2-NBP i SORBNET-EURO są pokazywane dla obu systemów łącznie ze względu na uniknięcie pokazywania dwukrotnie zleceń transgranicznych w euro, wysyłanych i otrzymywanych przez uczestników systemu SORBNET-EURO, rozliczanych w obu systemach.

² Dane dotyczą banków będących uczestnikami bezpośrednimi T2 (tj. 13 banków od dnia 6 czerwca 2011 r.), nie uwzględniają zleceń przekazanych przez NBP (zlecenia te są generowane w systemie S-E i są wykazane w obrotach tego systemu).

Wykres 2. Liczba zleceń w euro zrealizowanych w latach 2005 – 2011 w systemach SORBNET-EURO i – od 18 maja 2008 r. – TARGET2-NBP

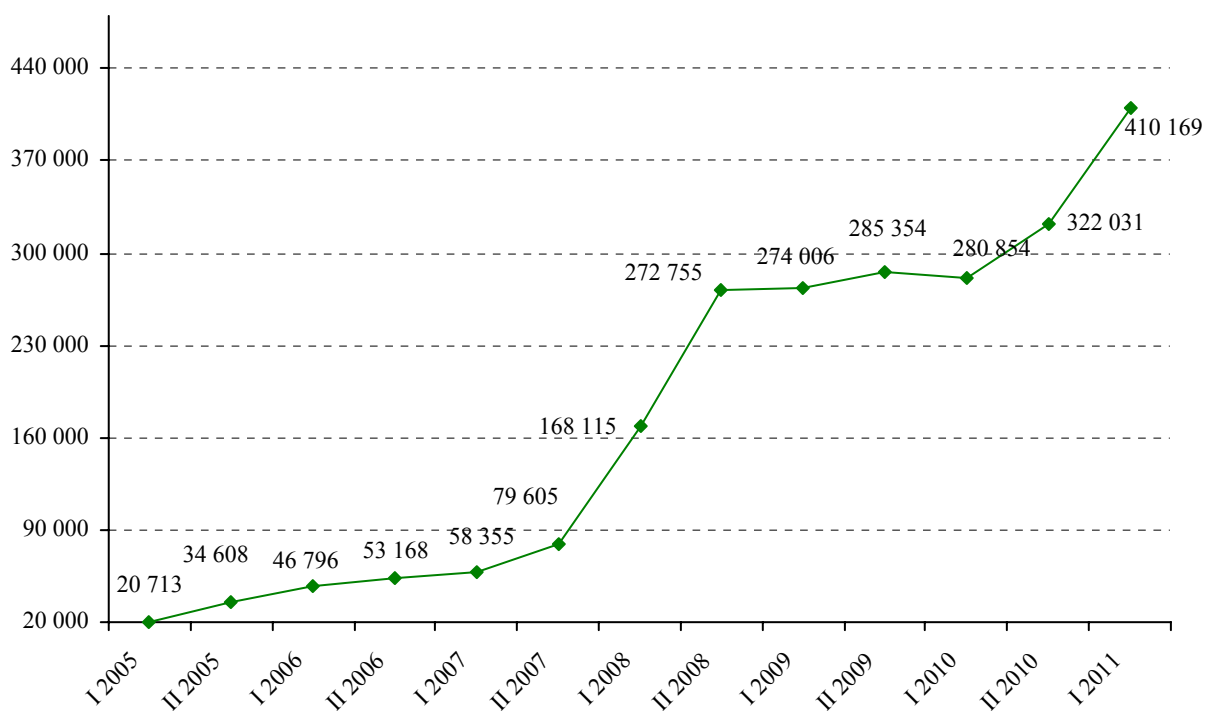

Tabela 3. Porównanie liczby zleceń zrealizowanych w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP w II półroczu 2010 r. i I półroczu 2011 r.

	II połowa 2010 r.		I połowa 2011 r.		Zmiana	
	Liczba zleceń	Udział %	Liczba zleceń	Udział %		
OGÓLEM	322.031	100%	410.169	100%	↑	27,4%
1/ W tym:						
⇒ międzybankowe	58.959	18,4%	75.721	18,5%	↑	28,4%
⇒ klientowskie	262.781	81,6%	334.448	81,5%	↑	27,3%
2/ W tym:						
⇒ zlecenia krajowe	13.910	4,3%	25.129	6,1%	↑	80,7%
⇒ zlecenia transgraniczne	307.830	95,7%	385.040	93,9%	↑	25,1%
• wysłane	101.409	31,5%	162.242	39,6%	↑	60,0%
• otrzymane	206.421	64,2%	222.798	54,3%	↑	7,9%
Średnia dzienna liczba zleceń	2.440	–	3.228	–	↑	32,3%

Tabela 4. Porównanie wartości zleceń zrealizowanych w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP w II półroczu 2010 r. i I półroczu 2011 r.

	<i>II połowa 2010 r.</i>		<i>I połowa 2011 r.</i>		<i>Zmiana</i>	
	<i>Wartość zleceń (w mln euro)</i>	<i>Udział %</i>	<i>Wartość zleceń (w mln euro)</i>	<i>Udział %</i>		
OGÓLEM	198.406,1	100%	219.849,2	100%	↑	10,8%
1/ W tym:						
⇒ międzybankowe	183.823,9	92,7%	205.406,8	93,4%	↑	11,7%
⇒ klientowskie	14.582,2	7,3%	14.442,4	6,6%	↓	- 1,0%
2/ W tym:						
⇒ zlecenia krajowe	27.806,3	14,0%	31.217,3	14,2%	↑	12,3%
⇒ zlecenia transgraniczne	170.599,8	86,0%	188.631,9	85,8%	↑	10,6%
• wysłane	85.480,6	43,1%	94.278,6	42,9%	↑	10,3%
• otrzymane	85.119,3	42,9%	94.353,3	42,9%	↑	10,8%
Średnie dzienne obroty	1.503,1	–	1.843,1	–	↑	22,6%
Średnia wartość jednego zlecenia	0,62	–	0,54	–	↓	- 12,9%

W I półroczu 2011 r. w porównaniu do II półrocza 2010 r. odnotowana została wyraźna tendencja spadkowa w obszarze systemu S-E, w którym miał miejsce istotny spadek zarówno liczby (z wyjątkiem wysłanych zleceń transgranicznych klientowskich), jak i wartości zleceń zrealizowanych w tym systemie (z wyjątkiem zleceń krajowych międzybankowych). Zmiany te wynikały z migracji kolejnej grupy uczestników (5 banków) do systemu T2-NBP w czerwcu 2011 r. W systemie T2-NBP odnotowany został natomiast istotny wzrost dotyczący zarówno liczby, jak i wartości zrealizowanych zleceń płatniczych (z wyjątkiem otrzymanych zleceń transgranicznych klientowskich).

W I półroczu 2011 r. w porównaniu do II półrocza 2010 r. odnotowany został 81% wzrost liczby zrealizowanych zleceń krajowych. Wzrost ten miał miejsce wyłącznie w systemie T2-NBP, w którym liczba zleceń krajowych wzrosła ponad 2-krotnie w stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego i dotyczyła w głównej mierze zleceń klientowskich. Obserwacja ta stanowi kontynuację tendencji, jaka występuje od 2010 r.

W obszarze zleceń transgranicznych w I półroczu 2011 r. w porównaniu do II półrocza

2010 r. również został odnotowany wzrost liczby zrealizowanych zleceń. Wzrost ten wyniósł 25% i dotyczył zarówno zleceń transgranicznych wysłanych (wzrost o 60%), jak i otrzymanych (wzrost o blisko 8%). W przypadku zleceń transgranicznych wysłanych przyrost zleceń międzybankowych i klientowskich kształtował się na zbliżonym poziomie, natomiast w przypadku zleceń transgranicznych otrzymanych większą dynamiką cechowały się zlecenia międzybankowe.

Powyższe zmiany oznaczały przesunięcia w strukturze wolumenu zleceń zrealizowanych w systemach S-E i T2-NBP, tj. nieznaczny wzrost udziału zleceń krajowych do poziomu 6,1% i tym samym spadek do poziomu 93,9% udziału zleceń transgranicznych (w obu przypadkach zmiana o około 2 punkty procentowe w porównaniu do II półrocza 2010 r.).

Dynamicznemu wzrostowi liczby zleceń rozliczonych w systemach S-E i T2-NBP towarzyszył nieco mniej intensywny wzrost ich wartości. Rzeczywista wartość płatności rozliczonych w obu systemach, tj. po odliczeniu wartości transakcji związanych z depozytem intraday, w omawianym okresie wyniosła 219,8 mld euro (w poprzednim półroczu 198,4 mld euro), stanowiąc tym samym blisko 11% wzrost w porównaniu do II półrocza 2010 r.

Wartość zleceń zrealizowanych w systemie S-E spadła o 12,4% w porównaniu do II półrocza 2010 r. i wyniosła 53,3 mld euro, stanowiąc tym samym 24% zleceń zrealizowanych w obu systemach łącznie. Wartość zleceń zrealizowanych w systemie T2-NBP wzrosła o 21,1% do poziomu 166,5 mld euro, stanowiąc tym samym 76% sumy wartości wszystkich zleceń zrealizowanych w obu systemach.

W ramach zleceń krajowych zrealizowanych w I półroczu 2011 r. odnotowany został przyrost ich wartości (o 12,3%), który dotyczył zarówno systemu S-E (o 2,1%), jak i T2-NBP (o 71,8%). W obszarze zleceń transgranicznych odnotowany został przyrost wartości zrealizowanych zleceń (o 10,6%), przy czym dotyczył on głównie systemu T2-NBP (o 19,5%) (w systemie S-E odnotowany został blisko 22% spadek). Przyrost wartości zleceń transgranicznych wysłanych i otrzymanych kształtował się na zbliżonym poziomie i wyniósł odpowiednio 10,3% i 10,8%.

W ramach zleceń transgranicznych wysłanych odnotowany przyrost dotyczył w większym stopniu zleceń klientowskich (w poprzednim okresie sprawozdawczym dotyczył zleceń międzybankowych), natomiast w przypadku zleceń transgranicznych otrzymanych wystąpił przyrost zleceń międzybankowych i w przeciwieństwie do II półrocza 2010 r. nastąpił znaczny (ok. 30%) spadek wartości zleceń klientowskich.

Zaprezentowane powyżej dane potwierdzają obserwowany od I półrocza 2010 r.

(i w poprzednich latach, tj. do 2008 r. włącznie) stopniowy powrót do tendencji wzrostowej w zakresie liczby realizowanych w obu systemach płatności w euro (przedstawia to wykres 2). Utrzymujący się systematycznie na dodatnim poziomie przyrost zleceń transgranicznych wysyłanych wskazuje na rosnące wykorzystywanie polskich systemów RTGS do realizacji płatności w euro.

1.1.3. System SORBNET-EURO

W I półroczu 2011 r. najważniejszym działaniem dotyczącym systemu SORBNET-EURO był opisany w poprzednim podpunkcie proces migracji kolejnej grupy uczestników z systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2-NBP oraz kontynuacja, w ramach projektu SORBNET-EURO-2012, prac dotyczących budowy systemu NBP-PHA, wewnętrznej aplikacji NBP, niebędącej już systemem płatności, która będzie łączyła NBP z systemem TARGET2-NBP, głównie dla rozliczeń klientów NBP oraz realizacji funkcji księgowych i innych (m.in. dla obsługi kredytu technicznego w euro).

Projekt SORBNET-EURO-2012

W I półroczu 2011 r. kontynuowany był III etap zarządczy projektu SE-2012. W tym okresie zostały odebrane ostatnie trzy produkty kończące prace programistyczne dotyczące budowy systemu NBP-PHA, tj. w dniu 27 stycznia 2011 r. odebrana została zmodyfikowana wersja systemu SWAT, dostosowana do współpracy z systemem NBP-PHA, w dniu 14 lutego 2011 r. odebrane zostało oprogramowanie do konwersji danych z dotychczasowego środowiska bazodanowego systemu SORBNET-EURO do nowego środowiska przewidzianego dla systemu NBP-PHA, a w dniu 1 kwietnia 2011 r. została odebrana aplikacja NBP-PHA przetestowana wewnętrznie w nowym środowisku technologicznym, wykorzystującym wybrany system baz danych. W maju i czerwcu 2011 r. opracowywana była dokumentacja testowa na potrzeby testów akceptacyjnych gestora oraz testów zewnętrznych z uczestnikami systemu TARGET2-NBP, tj. lista procesów do testowania, plan testów oraz scenariusze testowe (dotyczące testów wewnętrznych gestora oraz testów z uczestnikami). Od 1 lipca 2011 r. do 30 września 2011 r. trwały testy wewnętrzne nowego systemu (testy akceptacyjne), a od 1 października 2011 r. planowane jest rozpoczęcie testów z uczestnikami systemu (zakończenie testów z uczestnikami przewidziane jest na 30 listopada 2011 r.). Uruchomienie systemu NBP-PHA planowane jest na 1 stycznia 2012 r.

Certyfikacja systemu SORBNET-EURO na potrzeby uczestnictwa w systemie TARGET2

Zgodnie z wymaganiami obowiązującymi w systemie TARGET2, NBP, jako bank centralny uczestniczący w tym systemie, zobowiązany był do dostarczenia do EBC, w terminie do dnia 15 lipca 2011 r., dokumentu o nazwie *Self-Certification Statement*. Dokument taki dotyczy infrastruktury systemu TARGET2, należącej do banku centralnego i obejmującej aplikację PHA (czyli w przypadku Polski system SORBNET-EURO) oraz infrastrukturę SWIFT służącą do połączenia NBP z systemem TARGET2. Dokument ten jest oświadczeniem NBP, że w wyniku przeprowadzonej analizy ryzyka nie stwierdzono w wyżej wspomnianej infrastrukturze występowania ryzyka, które mogłoby w istotny sposób zaburzyć funkcjonowanie systemu TARGET2 lub narazić na znaczne szkody jego uczestników. W dniu 1 lipca 2011 r., po kilkumiesięcznych przygotowaniach i dokonanych analizach, NBP przekazał do EBC ww. oświadczenie.

1.2. Systemy płatności detalicznych

1.2.1. System ELIXIR

W pierwszym półroczu 2011 roku w systemie ELIXIR nie uległ zmianie zakres oferowanych instrumentów rozliczeniowych. W analizowanym horyzoncie czasu miesiącem, w którym w systemie rozliczono najwięcej transakcji – ponad 123 miliony sztuk, był marzec 2011 r. Tak duża liczba wynikała jednak głównie z ponadprzeciętnej liczby dni rozliczeniowych. Patrząc natomiast pod kątem średniej dziennej, wskaźnik ten osiągnął najwyższą wartość w kwietniu - 5 765 334 sztuk i był to poziom nienotowany dotychczas w historii systemu.

Dane statystyczne – system ELIXIR

Na koniec I półrocza 2011 r. było 52 bezpośrednich uczestników systemu ELIXIR, w tym NBP.

W I półroczu 2011 r. został odnotowany blisko 2,0% wzrost liczby zrealizowanych zleceń przy spadku ich wartości o 3,8%.

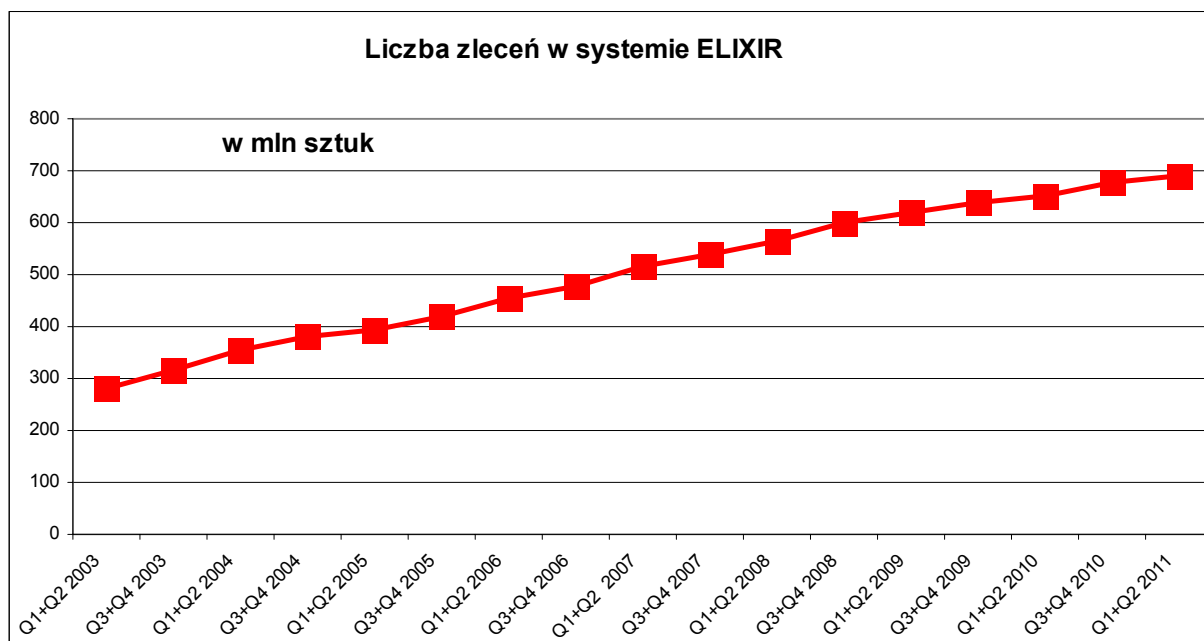
Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w I półroczu 2011 r. w porównaniu do II półrocza 2010 r., przedstawia tabela nr 5.

Tabela 5. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie ELIXIR w II półroczu 2010 r. oraz w I półroczu 2011 r.

System ELIXIR	2010 Q3+Q4	ZMIANA	2011 Q1+ Q2
Wartość zleceń (zł)			
Ogółem	1.775,0 mld	- 3,8%	1.706,9 mld
Średnia miesięczna	295,8 mld	- 3,8%	284,5 mld
Średnia dzienna	13,7 mld	+0%	13,7 mld
Liczba zleceń			
Ogółem	678,4 mln	+ 2,0%	691,9 mln
Średnia miesięczna	113,1 mln	+ 2,0%	115,3 mln
Średnia dzienna	5,218 mln	+ 6,1%	5,535 mln
Średnia kwota zlecenia (zł)	2.616	- 5,7%	2.467
Transakcje uznaniowe			
Wartość transakcji (w zł) Udział w obrotach KIR	1.766,2 mld 99,5%	- 3,9%	1.698,1 mld 99,5%
Liczba transakcji Udział w ogólnej liczbie trans. KIR	667,6 mln 98,4%	+ 2,0%	681,3 mln 98,5%
Transakcje obciążeniowe			
Wartość transakcji (w zł) Udział w ogólnych obrotach KIR	8,760 mld 0,5%	+0,2%	8,782 mld 0,5%
Liczba transakcji Udział w ogólnej liczbie trans. KIR	10,769 mln 1,6%		10,621 mln 1,5%

W I półroczu 2011 r. obroty w systemie ELIXIR wyniosły 1.706,9 mld zł (w poprzednim półroczu 1.775,0 mld zł, co oznacza spadek o 3,8%) przy 691,9 mln zrealizowanych zleceń (w poprzednim półroczu 678,4 mln, co oznacza wzrost o 2,0 %). Średnia dzienna liczba transakcji w systemie ELIXIR w omawianym okresie wyniosła 5,5 mln (5,2 mln w II półroczu 2010 r.), tj. zwiększyła się o 6,1%. Liczbę zleceń zrealizowanych w systemie ELIXIR w latach 2003 – 2011 przedstawia wykres 3.

Wykres 3. Liczba zleceń zrealizowanych w systemie ELIXIR w latach 2003 – 2011

1.2.2 System EuroELIXIR

Pierwsze półrocze 2011 roku w systemie EuroELIXIR stanowiło okres rozwoju w zakresie dywersyfikacji kanałów rozliczeniowych oraz okres wprowadzania nowych modeli rozrachunku. Jednocześnie kontynuowany był trend wzrostowy w zakresie wolumenu rozliczanych płatności i liczby uczestników.

Wiodącym wydarzeniem, jakie miało miejsce w analizowanym okresie, było ustanowienie drugiego (po połączeniu z holendersko-niemiecką izbą Equens) połączenia systemu EuroELIXIR w ramach sieci Europejskiego Stowarzyszenia Izb Rozliczeniowych EACHA. Z dniem 11 kwietnia 2011 r. uruchomiona została bezpośrednia wymiana płatności z systemem brytyjskiej izby rozliczeniowej VocaLink, jednocześnie rozpoczęte lub kontynuowane były rozmowy z kolejnymi potencjalnymi partnerami rozliczeniowymi Izby.

Pierwsze półrocze 2011 roku to okres kolejnego wzrostu uczestników. Do systemu EuroELIXIR włączony został Rabobank Polska S.A. – bank ten stał się uczestnikiem zarówno rozliczeń XCT (w formacie MT), jak i rozliczeń SEPA, zwiększając tym samym liczbę banków uczestniczących w rozliczeniach SCT za pośrednictwem NBP i systemu EuroELIXIR do 15.

Dane statystyczne – system EuroELIXIR

W I półroczu 2011 r. w systemie EuroELIXIR kontynuowana była tendencja wzrostowa zarówno w zakresie liczby, jak i wartości rozliczanych płatności. Wartość obrotów w tym systemie w I półroczu 2011 r. wyniosła 19,5 mld euro (wzrost o 8,4% w stosunku do poprzedniego półrocza) przy 3,7 mln transakcji, co daje średnią dzienną liczbę transakcji w wysokości 29.422 zleceń, tj. o 12,6% więcej niż w poprzednim półroczu.

Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w I półroczu 2011 r. w porównaniu do II półrocza 2010 r., przedstawia tabela 6.

Liczbę zleceń zrealizowanych w systemie EuroELIXIR w latach 2005 – 2011 przedstawia wykres 4.

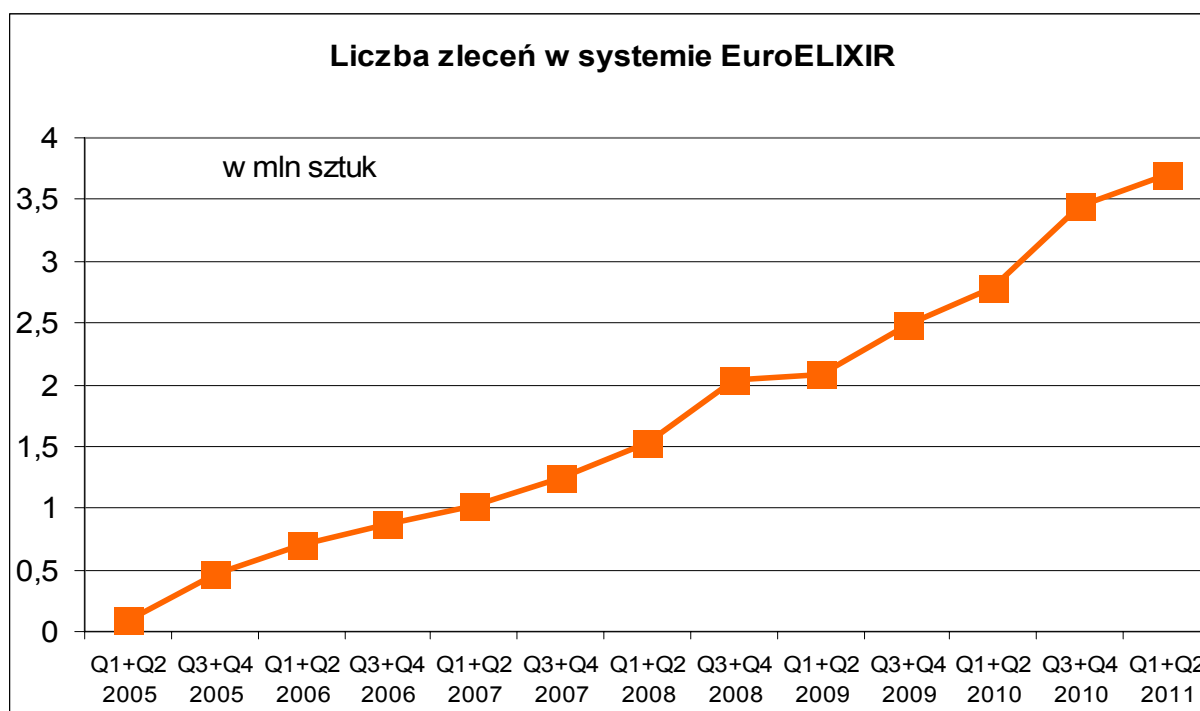
Tabela 6. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie EuroELIXIR w II półroczu 2010 r. oraz w I półroczu 2011 r

System EuroELIXIR	2010 Q3+Q4	ZMIANA	2011 Q1+Q2
Wartość zleceń (euro)			
Ogółem	17,971 mld	+ 8,4%	19,476 mld
Średnia miesięczna	2,995 mld	+ 8,4%	3,246 mld
Średnia dzienna	136,1 mln	+ 13,5%	154,7 mln
Liczba zleceń			
Ogółem	3.447.762	+ 7,5%	3.707.170
Średnia miesięczna	574.627	+ 7,5%	617.862
Średnia dzienna	26.119	+ 12,6%	29.422
Średnia kwota zlecenia (euro)			
	5.212	□	5.254
Transakcje transgraniczne			
Wartość transakcji (euro)	15,734 mld	+ 8,9%	17,130 mld
Udział w ogólnych obrotach KIR	87,6%		88,0%
Liczba transakcji	3.224.733	+ 8,6%	3.501.522
Udział w ogólnej liczbie trans. KIR	93,5%		94,5%

Średnia dzienna liczba transakcji	24.430	+ 13,8%	27.790
Średnia wartość transakcji (euro)	4.879	+0,3%	4.892

Transakcje krajowe			
Wartość transakcji (euro)	2,237 mld	+ 4,8%	2,345 mld
Udział w obrotach KIR	12,4%		12,0%
Liczba transakcji	223.029	- 7,8%	205.648
Udział w ogólnej liczbie trans. KIR	6,5%		5,5%
Średnia dzienna liczba transakcji	1.690	- 3,4%	1.632
Średnia wartość transakcji (euro)	10.029	+ 13,7%	11.402

Wykres 4. Liczba zleceń zrealizowanych w systemie EuroELIXIR w latach 2005 – 2011

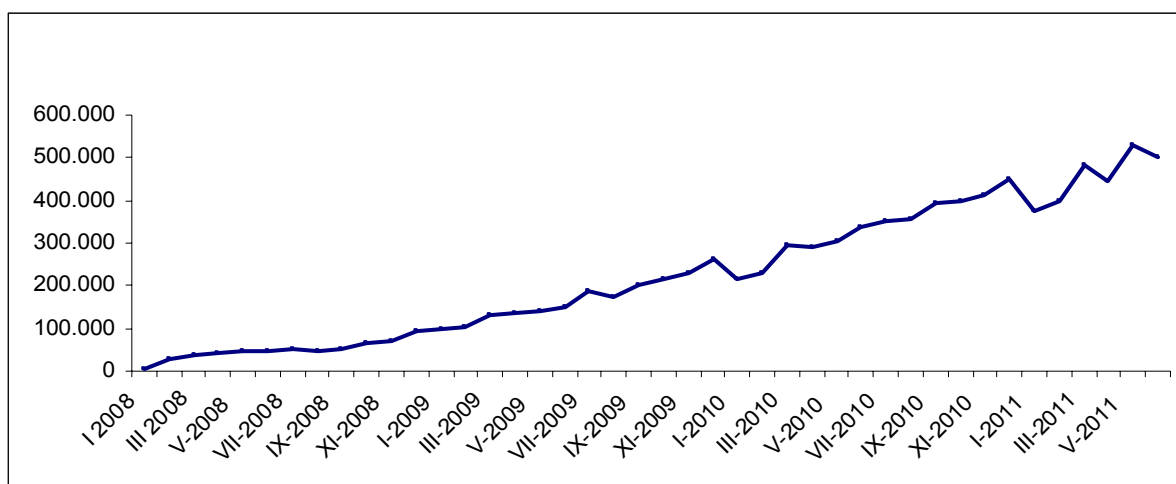

W zakresie dotyczącym transakcji SEPA w I półroczu 2011 r. kontynuowany był wzrost udziału tych transakcji w całości płatności rozliczanych w systemie EuroELIXIR. W ostatnim miesiącu analizowanego półrocza, tj. w czerwcu 2011 r., udział liczby transakcji SEPA w ogólnej liczbie transakcji rozliczanych przez system EuroELIXIR wyniósł 75,0%. Udział wartości transakcji SEPA w wartości wszystkich płatności rozliczanych w systemie EuroELIXIR najwyższą wartość – 74,47 % osiągnął w kwietniu 2011 r. (w czerwcu 2011 r. – 73,47%).

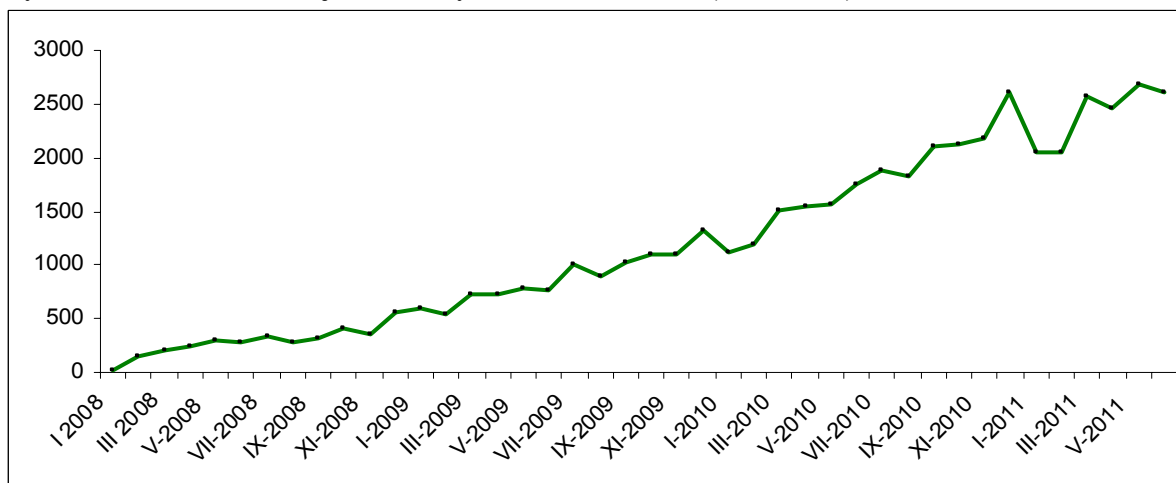
W okresie od uruchomienia obsługi SCT w Polsce, tj. od dnia 28 stycznia 2008 r. do czerwca 2011 r., w systemie EuroELIXIR zrealizowano 9,4 mln przelewów w standardzie SEPA o łącznej wartości 49,9 mld euro, w tym w I półroczu 2011 r. 2,7 mln przelewów o łącznej wartości 14,5 mld euro, co stanowi wzrost w stosunku do poprzedniego półrocza odpowiednio o 15,6% i 13,4%. W maju 2011 r. w systemie EuroELIXIR zrealizowanych zostało ponad 529,5 tys. poleceń przelewu SEPA, co stanowi najwyższą miesięczną liczbę poleceń przelewu SEPA zrealizowanych w systemie EuroELIXIR od momentu uruchomienia obsługi tego instrumentu.

Trend odnoszący się do liczby i wartości transakcji SCT od dnia 28 stycznia 2008 r. odzwierciedlają odpowiednio wykresy 5 i 6 przedstawiające miesięczne dane nt. tych transakcji w systemie EuroELIXIR.

Wykres 5. Liczba transakcji SEPA w systemie EuroELIXIR

Wykres 6. Wartość transakcji SEPA w systemie EuroELIXIR (w mln euro)

1.3.Systemy autoryzacji i rozliczeń

Systemy autoryzacji i rozliczeń, zdefiniowane na gruncie prawa polskiego w art. 2 pkt 17 ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych jako „podlegające prawu polskiemu prawne powiązania pomiędzy agentem rozliczeniowym, akceptantami i wydawcami elektronicznych instrumentów płatniczych, w ramach których określa się wspólne zasady przyjmowania zapłaty przy użyciu elektronicznych instrumentów płatniczych i rozliczeń z tego tytułu”, stanowią ważny element infrastruktury systemu płatniczego.

Nadzór nad systemami autoryzacji i rozliczeń prowadzonymi przez agentów rozliczeniowych niebędących bankami sprawuje Prezes NBP (szerzej patrz pkt 7.2).

W dniu 1 kwietnia 2011 r. Prezes NBP wydał zgodę na prowadzenie przez firmę PayPro S.A. z siedzibą w Poznaniu systemu autoryzacji i rozliczeń. Liczba podmiotów prowadzących działalność agenta rozliczeniowego, działających zgodnie z ustawą o elektronicznych instrumentach płatniczych, zwiększyła się tym samym do 19.

Dane uzyskane od agentów rozliczeniowych, dotyczące płatności kartowych, przedstawione są w pkt 4.2.3 i 4.3.

2. SYSTEMY ROZLICZEŃ I ROZRACHUNKU PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH

2.1.Systemy rozrachunku papierów wartościowych

2.1.1.System kdpw_stream prowadzony przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.

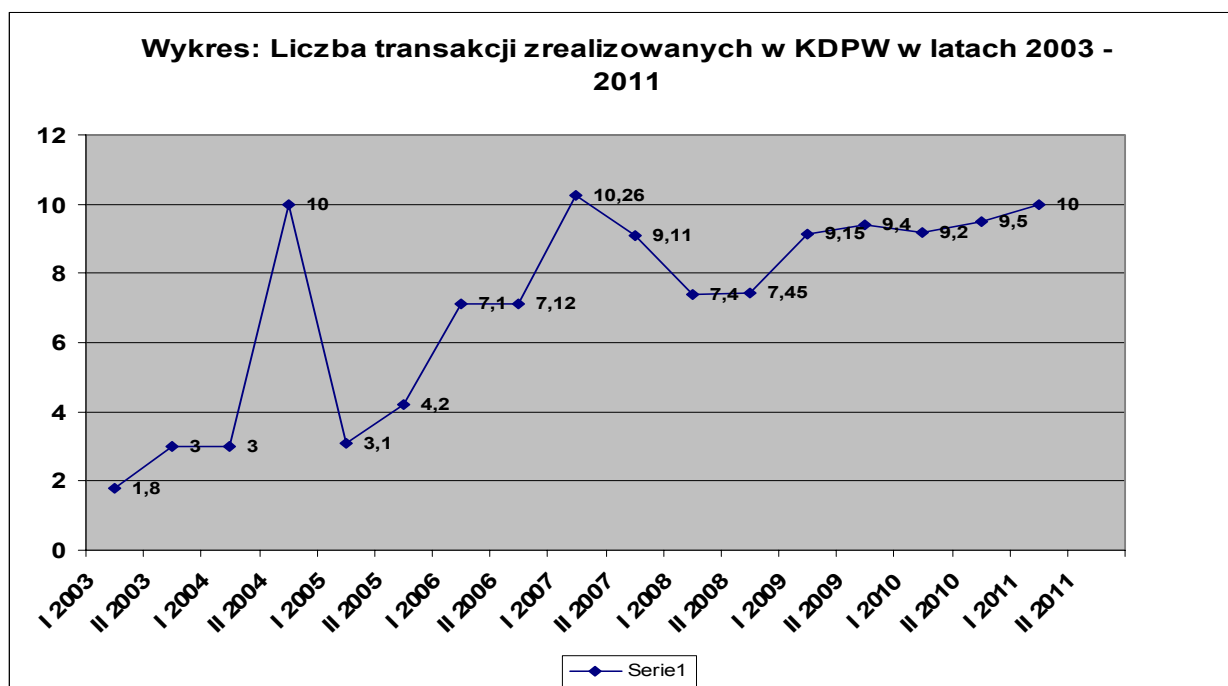
W I półroczu 2011 r. zaszły zmiany w obszarze regulacji w postaci przyjęcia dwóch uchwał przez Zarząd KDPW S.A., tj.:

- uchwały nr 92/11 z dnia 4 lutego 2011 r. w sprawie zmiany Szczegółowych zasad działania KDPW oraz Procedur Ewidencyjnych,
- uchwały nr 93/11 z dnia 4 lutego 2011 r. w sprawie zmiany uchwały nr 359/99 z dnia 22 lipca 1999 r. w sprawie przeniesienia realizowania rozliczeń pieniężnych do NBP i zasad rozliczeń.

Na podstawie ww. uchwał został wdrożony nowy model prowadzenia przez KDPW rozrachunku transakcji w euro, z którego będą mogli korzystać uczestnicy KDPW w okresie przejściowym, czyli do czasu migracji KDPW i wszystkich banków na platformę SSP TARGET2.

W I półroczu 2011 r. KDPW S.A. rozliczył 10.022.591 transakcji na łączną wartość 5.923,8 mld zł (w II półroczu 2010 r. odpowiednio 9.518.673 transakcje o wartości 4.784,6 mld zł). Liczbę transakcji zrealizowanych w KDPW przedstawia wykres 7.

Wykres 7.

2.1.2. Rejestr Papierów Wartościowych

W I półroczu 2011 r. w funkcjonowaniu systemu rozrachunku papierów wartościowych obsługiwanych przez Departament Operacji Krajowych w Narodowym Banku Polskim zaszły następujące zmiany:

1. W dniu 31 marca 2011 r. zakończyło się sukcesywne wdrażanie systemu ELBON2 i obecnie wszyscy uczestnicy Rejestru Papierów Wartościowych korzystają już w pełni z systemu dostępnego przez przeglądarkę internetową, w wersji językowej polskiej i angielskiej przy wykorzystaniu certyfikatu zdalnie generowanego przez uczestnika RPW. System ELBON2 umożliwia uczestnikom RPW:

- przekazywanie ofert na przetargi skarbowych papierów wartościowych i obligacji BGK,
- przekazywanie zleceń na rynek wtórny bonów skarbowych i pieniężnych NBP,
- zaciąganie kredytu lombardowego, technicznego oraz w ciągu dnia w euro,
- uczestnictwo w operacjach otwartego rynku.

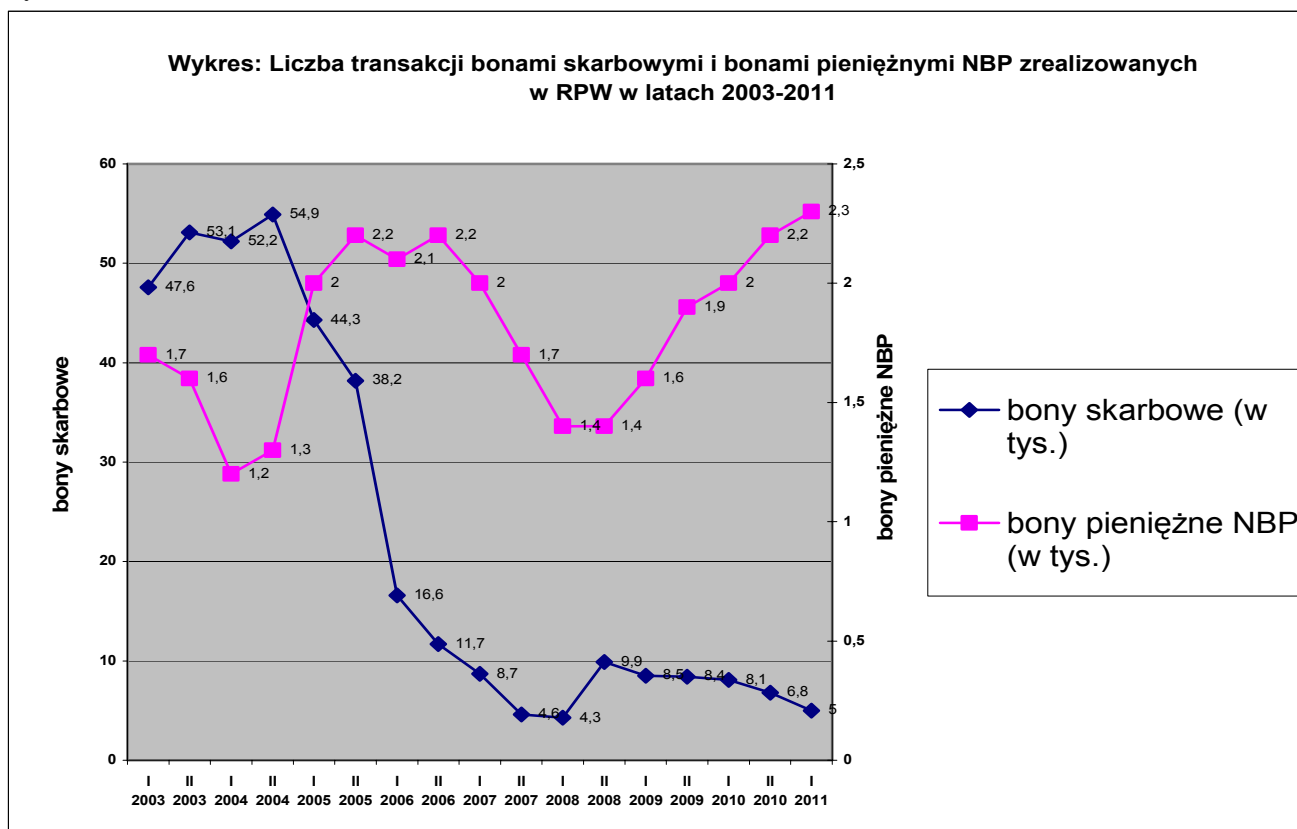
2. Zostały rozpoczęte prace związane z przeniesieniem, podobnie jak systemu SORBNET, systemów SKARBNET i SEBOP, obsługujących RPW, z platformy bazodanowej INGRES na

nową platformę technologiczną NBP i w oparciu o nowy System Zarządzania Bazą Danych (SZBD).

W omawianym okresie RPW przetworzył 5.037 transakcji bonami skarbowymi o wartości 388,3 mld zł (w II półroczu 2010 r. 6.748 o wartości 422,4 mld zł) oraz 2341 transakcji bonami pieniężnymi NBP na kwotę 4.855,5 mld zł (w II półroczu 2010 r. 2221 transakcji o wartości 4.346,9 mld zł).

Liczbę transakcji bonami skarbowymi i bonami pieniężnymi NBP przedstawia wykres 8.

Wykres 8.

2.2. System rozliczeń papierów wartościowych rejestrowanych w KDPW S.A.

Do dnia 30 czerwca 2011 r. funkcje rozliczeniowe w zakresie papierów wartościowych rejestrowanych w KDPW S.A. były prowadzone, obok dwóch innych funkcji podstawowych, tj. funkcji depozytowych i funkcji rozrachunkowych, przez sam KDPW S.A.

Zgodnie z przyjętą przez Radę Nadzorczą Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych S.A. (KDPW S.A.) w dniu 8 grudnia 2009 r. „Strategią KDPW S.A. na lata 2010-2013”, spółka ta podjęła prace, których celem było wyodrębnienie z KDPW S.A. izby rozliczeniowej i powołanie instytucji partnera centralnego, funkcjonującego jako odrębna spółka zależna od KDPW S.A., dysponująca kapitałem przeznaczonym do wykorzystania w ramach systemu gwarantowania rozliczeń.

Wyodrębnienie z KDPW S.A. izby rozliczeniowej zostało poprzedzone powołaniem w 2010 r. instytucji gwaranta rozliczeń w formie odrębnej, zależnej w pełni od KDPW SA, spółki o nazwie KDPW_Clearpool S.A. (w 2011 r. nazwa została zmieniona na KDPW_CCP S.A.), tj. spółki, której wyłącznym zadaniem do 30 czerwca 2011 r. było zasilanie kapitałem własnym systemu gwarantowania rozliczeń zarządzanego przez KDPW S.A.

Wydzielenie z KDPW S.A. do KDPW_CCP S.A. rozliczeń transakcji nastąpiło w dniu 1 lipca 2011 r. na podstawie umowy zawartej pomiędzy KDPW S.A. a KDPW_CCP S.A. i poprzedzone było odpowiednią zmianą Regulaminu KDPW S.A., wprowadzeniem Regulaminu rozliczeń transakcji KDPW_CCP S.A., a także Regulaminu funduszu rozliczeniowego KDPW_CCP S.A., zatwierdzonych przez KNF po uzyskaniu pozytywnych opinii Prezesa NBP. W wyniku przeprowadzonego wydzielenia KDPW S.A. stał się izbą rozrachunkową i podmiotem prowadzącym depozyt papierów wartościowych, zaś transakcje od dnia 1 lipca 2011 r. rozlicza KDPW_CCP S.A. KDPW_CCP S.A. pełni swoje funkcje w formie zbliżonej do formuły partnera centralnego (tzw. CCP), nie jest jednak jeszcze w pełni CCP pod względem prawnym (tj. podmiotem, który staje się jedynym kupującym dla wszystkich sprzedających i jedynym sprzedającym dla wszystkich kupujących). W obecnej fazie przedmiotem rozliczeń w KDPW_CCP S.A. są wyłącznie transakcje zawierane na rynku zorganizowanym. Wraz z rozpoczęciem działalności operacyjnej przez KDPW_CCP S.A. w dniu 1 lipca 2011 r. nastąpiło wdrożenie nowego systemu gwarantowania rozliczeń, który podniesie znaczenie oferowanych gwarancji poprzez zwiększenie adekwatności zgromadzonych zabezpieczeń w stosunku do generowanego ryzyka i wprowadzenie większego znaczenia zabezpieczeń zindywidualizowanych. Nowy system (przygotowywany od 2010 r.) oparty został o rozwiązania stosowane w innych instytucjach oferujących gwarancje rozrachunku transakcji, w szczególności o metodologię SPAN®. Podjęte działania mające na celu wyodrębnienie izby rozliczeniowej z KDPW S.A. przybliżyły polskie rozwiązania do funkcjonujących na innych rynkach, a także dały podstawę dla rozwoju tej izby w pełnoprawne CCP w niedalekiej przyszłości.

3. POZOSTAŁE ELEMENTY INFRASTRUKTURY POLSKIEGO SYSTEMU PŁATNICZEGO

Pod pojęciem pozostałych elementów infrastruktury systemu płatniczego rozumiane są, dla potrzeb niniejszego materiału, w szczególności: instytucje świadczące usługi płatnicze, punkty handlowo-usługowe akceptujące transakcje wykonywane kartami płatniczymi i bankomaty.

3.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze

Do instytucji świadczących usługi płatnicze należą przede wszystkim banki, które, zgodnie z przepisami ustawy – Prawo bankowe, prowadzą rachunki bankowe i świadczą ww. usługi w najszerszym możliwym zakresie.

Pozostałe instytucje to:

- Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe (SKOK-i), działające na podstawie ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych z dnia 14 grudnia 1995 r.; z prowadzonych przez nie rachunków pieniężnych zarówno osoby fizyczne, jak i prawne mogą dokonywać rozliczeń w drodze bezgotówkowej, a niektóre kasy oferują również swoim członkom debetowe karty płatnicze.
- Poczta Polska S.A. wykonująca niektóre usługi bankowe na podstawie ustawy z dnia 5 września 2008 r. o komercjalizacji państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska” oraz zgodnie ze statutem Spółki. Spółka ta posiada możliwość wykonywania niektórych czynności bankowych, spośród których najważniejszą i najpowszechniejszą jest przyjmowanie wpłat na rachunki bankowe. Poza tym popularną usługą jest przekaz pocztowy, czyli przekazanie gotówki od wpłacającego do odbiorcy. Ponadto, w placówkach Poczty Polskiej S.A. są świadczone usługi bankowe Banku Pocztowego S.A., którego jednym z głównych akcjonariuszy jest Poczta Polska S.A.
- pośrednicy finansowi, działający na podstawie ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, to firmy (w szeregu przypadkach będące własnością banków) wykonujące usługę przyjmowania wpłat gotówkowych na rachunki bankowe, najczęściej dla tzw. masowych wierzycieli. Największe z nich (np. BillBird S.A. działający pod marką „VIA – Moje Rachunki”, Monetia Sp. z o.o. należąca do Banku DnB Nord Polska S.A., Żabka Polska S.A.) instalują swoje punkty obsługi w supermarketach, umożliwiając osobom fizycznym opłacanie rachunków przy okazji dokonywania zakupów.
- instytucje realizujące przekazy pieniężne (np. Western Union, MoneyGram), wykonujące usługi przekazania gotówki, w różnych walutach, najczęściej w obrocie międzynarodowym, ale świadczące je również w zakresie przekazów krajowych, konkurując w tym względzie z Poczta Polską.

3.1.1. Liczba podmiotów świadczących usługi płatnicze i ich placówek

Według danych Komisji Nadzoru Finansowego w ostatnim półroczu zanotowano niewielkie zmiany liczby banków komercyjnych (spadek o 1 bank) i spółdzielczych działających na terenie Polski (zmniejszenie o 1 bank). Wzrosła liczba oddziałów banków z 6.929 szt. do 6.979 szt., co stanowi wzrost o 0,7%. Znacznie spadła liczba mniejszych placówek i filii bankowych z 7.211 na koniec 2010 r. do 6.859 na koniec czerwca br., czyli o 4,9%.

Wzrosła liczba placówek Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych z 1.727 do 1.870, co stanowi wzrost o 8,3%.

Poczta Polska również zwiększyła sieć placówek do 8.409., co stanowi wzrost w porównaniu do grudnia 2010 r. o 0,5%. Liczbę podmiotów świadczących usługi płatnicze i ich placówek przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Liczba banków, SKOK-ów, placówek Poczty Polskiej oraz pośredników finansowych przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe wg stanu na koniec grudnia 2010 r. i czerwca 2011 r.

Banki, SKOK-i, placówki Poczty Polskiej, oraz pośrednicy finansowi	XII 2010	VI 2011
Liczba banków i oddziałów instytucji komercyjnych		
Liczba banków komercyjnych	49	48
Liczba banków spółdzielczych	576	575
Liczba oddziałów instytucji kredytowych	21	21
Sieć bankowa		
Liczba oddziałów w kraju	6 929	6 979
Liczba filii, ekspozytur i innych placówek obsługi klienta w kraju	7 211	6 859
SKOK-i		
Liczba instytucji	59	59
Liczba placówek	1 727	1 870
Poczta Polska		
Liczba instytucji	1	1
Liczba placówek	8 365	8 409
Pośrednicy finansowi		
Liczba instytucji	237	331
Liczba placówek	14 774	15 076

RAZEM		
Liczba instytucji	943	1035
Liczba placówek	39 006	39 193

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KNF, NBP, Poczty Polskiej, www.skok.pl

3.1.2. Pośrednicy rozliczeniowi w zakresie wpłat na rachunki bankowe

Dane przekazane przez firmy przyjmujące wpłaty na rachunki bankowe za I półrocze 2011 r. pokazują, że na koniec czerwca 2011 r. funkcjonowało 331 podmiotów, które dysponowały siecią 15 076 punktów. Liczba pośredników zwiększyła się w I półroczu 2011 r. o 94. W I półroczu 2011 r. przyjęły one 34 mln wpłat gotówkowych o łącznej wartości 4,7 mld zł. Oznacza to wzrost liczby transakcji w porównaniu do II półrocza 2010 r. o 5,8% oraz wzrost wartości transakcji o 7,7%.

Należy zaznaczyć, że wzrost liczby firm przyjmujących wpłaty wynika przede wszystkim z faktu rozpoczęcia przesyłania sprawozdawczości do NBP przez podmioty działające już wcześniej na rynku, lecz nieprzekazujących dotąd do NBP danych statystycznych. Szczegółowe dane statystyczne dotyczące pośredników rozliczeniowych w zakresie wpłat na rachunki bankowe od 2005 roku prezentuje tabela nr 8 oraz wykres 9 i 10.

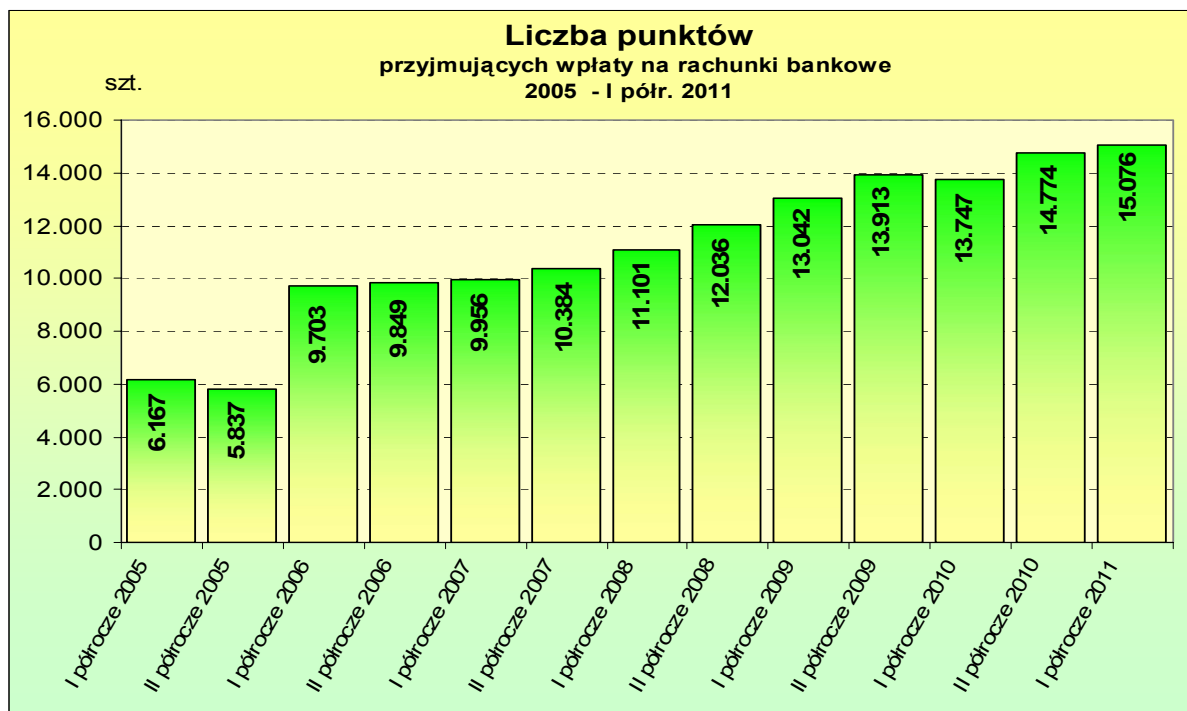
Tabela 8. Liczba firm przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe, liczba i wartość dokonanych wpłat

Okresy rozliczeniowe		Liczba firm *	Liczba punktów przyjmujących wpłaty	Liczba transakcji /w szt./	Wartość transakcji /w zł/	Średnia wartość /w zł/
2005	I półrocze	154	6.167	15.964.263	1.962.433.615	122,9
	II półrocze	169	5.837	15.978.429	1.732.170.943	108,4
	Razem 2005	x	x	31.942.692	3.694.604.558	115,7
2006	I półrocze	157	9.703	18.054.560	1.901.404.091	105,3
	II półrocze	151	9.849	21.287.427	2.275.686.408	106,9
	Razem 2006	x	x	39.341.987	4.177.090.499	106,2
2007	I półrocze	150	9.966	22.903.124	2.545.604.239	111,1
	II półrocze	141	10.387	23.855.532	3.017.652.675	126,5
	Razem 2007	x	x	46.758.656	5.563.256.914	119,0
2008	I półrocze	132	11.103	23.999.112	2.939.627.710	122,5
	II półrocze	143	12.040	26.187.502	3.316.641.582	126,6
	Razem 2008	x	x	50.186.614	6.256.269.292	124,7
2009	I półrocze	171	13.042	27.533.890	3.671.120.500	133,3
	II półrocze	224	13.913	30.565.380	4.136.912.900	135,3
	Razem 2009	x	x	58.099.270	7.808.033.400	134,4
2010	I półrocze	196	13.747	31.836.987	4.365.345.734	137,1
	II półrocze	237	14.774	32.355.455	4.311.083.151	133,2
	Razem 2010	x	x	64.192.442	8.676.428.885	135,2
2011	I półrocze	331	15.076	34.335.336	4.669.852.793	136,0

* w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą

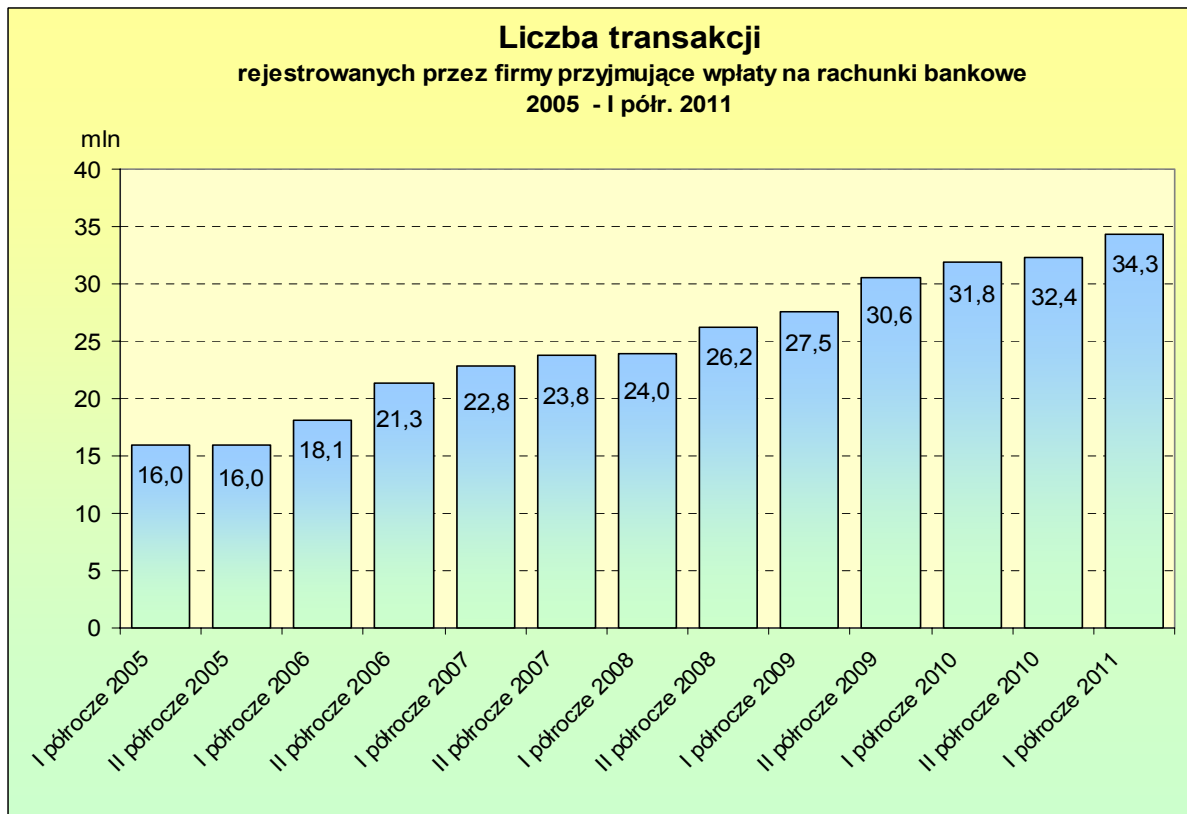
Źródło: Opracowanie własne, DSP

Wykres 9.

Źródło: Opracowanie własne, DSP

Wykres 10.

Źródło: Opracowanie własne, DSP

3.1.3. Pośrednicy w zakresie krajowych i zagranicznych przekazów pieniężnych

Dane za I półrocze 2011 r. przekazały do NBP 22 podmioty pośredniczące w przekazach transgranicznych. Z informacji przekazanej przez banki wynika, że na rynku krajowym rozpoczęły współpracę z Bankiem Pocztowym S.A. dwie nowe firmy, natomiast Bank Polskiej Spółdzielczości S.A. poinformował o zakończeniu współpracy z jedną firmą. W I półroczu 2011 r. w obrocie międzynarodowym zrealizowano 157 824 szt. transakcji wysłanych, co oznacza wzrost liczby transakcji w porównaniu do końca II półrocza 2010 r. o 3,2%. Jednocześnie wystąpił spadek wartości transakcji wysłanych z 272,7 mln zł do 254,4 mln zł, tj. o 7,2%. W przypadku liczby transakcji otrzymanych, utrzymała się ona na dotychczasowym poziomie 1,2 mln szt., natomiast wartość transakcji otrzymanych spadła o 72,9 mln zł do poziomu 1,4 mld zł, co oznacza spadek wartości otrzymanych transakcji o 5,3% w porównaniu do stanu na koniec II półrocza 2010 r. Liczbę i wartość przekazów pieniężnych zrealizowanych w obrocie międzynarodowym obrazuje poniższa tabela nr 9.

Tabela 9. Przekazy pieniężne zrealizowane w obrocie międzynarodowym

Okresy rozliczeniowe	Przekazy pieniężne zrealizowane w obrocie międzynarodowym			
	wysłane		otrzymane	
	liczba	wartość (w zł)	liczba	wartość (w zł)
I półrocze 2005	51.140	88.988.226,73	621.371	800.892.633,26
II półrocze 2005	59.783	117.965.605,48	703.980	956.302.171,00
I półrocze 2006	65.239	136.440.513,22	841.908	1.029.074.986,00
II półrocze 2006	79.170	185.340.920,69	904.699	1.139.072.558,77
I półrocze 2007	79.330	177.101.254,57	891.613	1.143.173.849,54
II półrocze 2007	103.480	180.464.029,55	982.236	1.116.388.122,55
I półrocze 2008	120.413	239.531.433,42	969.021	1.098.021.951,38
II półrocze 2008	137.310	286.888.894,24	983.460	1.207.506.036,22
I półrocze 2009	123.756	245.843.399,21	1.133.340	1.685.179.542,43
II półrocze 2009	141.337	263.967.899,82	1.151.113	1.371.592.877,83
I półrocze 2010	137.896	234.005.269,52	1.185.343	1.428.090.894,20
II półrocze 2010	152.909	272.682.916,62	1.211.665	1.437.017.509,01
I półrocze 2011	157.824	254.387.415,80	1.211.457	1.364.144.807,02

Źródło: Opracowanie własne, DSP

3.2. Bankomaty

Według danych otrzymanych od banków i niebankowych operatorów bankomatów, w I półroczu 2011 r. wzrosła liczba bankomatów w Polsce. Na koniec czerwca 2011 r. posiadacze kart mieli dostęp do 17.327 bankomatów na terenie kraju, co oznacza wzrost liczby bankomatów w porównaniu do grudnia 2010 r. o 4%. Oprócz banków rozwijających własne sieci bankomatów, coraz większą liczbę bankomatów posiadają niebankowi operatorzy, np. Euronet Polska Sp. z o. o., Cash4You (Diebold Poland Sp. z o. o.), eCard S.A., eService S.A. W I półroczu 2010 roku międzynarodowe organizacje płatnicze działające na terenie Polski zdecydowały o obniżeniu opłaty interchange od transakcji bankomatowych (opłata uzyskiwana przez właściciela bankomatu za transakcję dokonaną przez klienta „obcego” banku). Opłaty spadły z poziomu 3,5 zł do poziomu 1,20 - 1,60 zł, co przyczyniło się do zmiany polityki banków, w wyniku czego coraz więcej banków oferuje swoim klientom możliwość bezpłatnego korzystania ze wszystkich bankomatów w Polsce. Z drugiej strony niezależni operatorzy bankomatów, dla których opłata interchange stanowiła główne źródło przychodów, wyrażali negatywne stanowisko wobec tych obniżek, argumentując, że decyzja ta niekorzystnie wpłynie na dalszy rozwój sieci bankomatów w Polsce. Na podkreślenie zasługuje fakt, że dane zbierane przez NBP wskazują, iż obniżenie opłat nie wpłynęło ujemnie na rozwój sieci bankomatów zarówno w 2010 r., jak w I półroczu 2011 r.

W I półroczu 2011 r. transakcje w bankomatach zostały zrealizowane w liczbie 349,8 mln sztuk i było ich o 9,5 mln więcej w porównaniu do II półrocza 2010 r., co oznacza wzrost o 2,8%.

W bankomatach dokonano transakcji na łączną kwotę 130,4 mld zł, czyli o 1,3 mld mniej w porównaniu do poprzedniego półrocza, co oznacza spadek o 1%.

Średnia wartość pojedynczej transakcji w bankomacie wynosiła 371 zł, czyli o 15 zł mniej niż w poprzednim półroczu, co stanowi spadek o 3,9%.

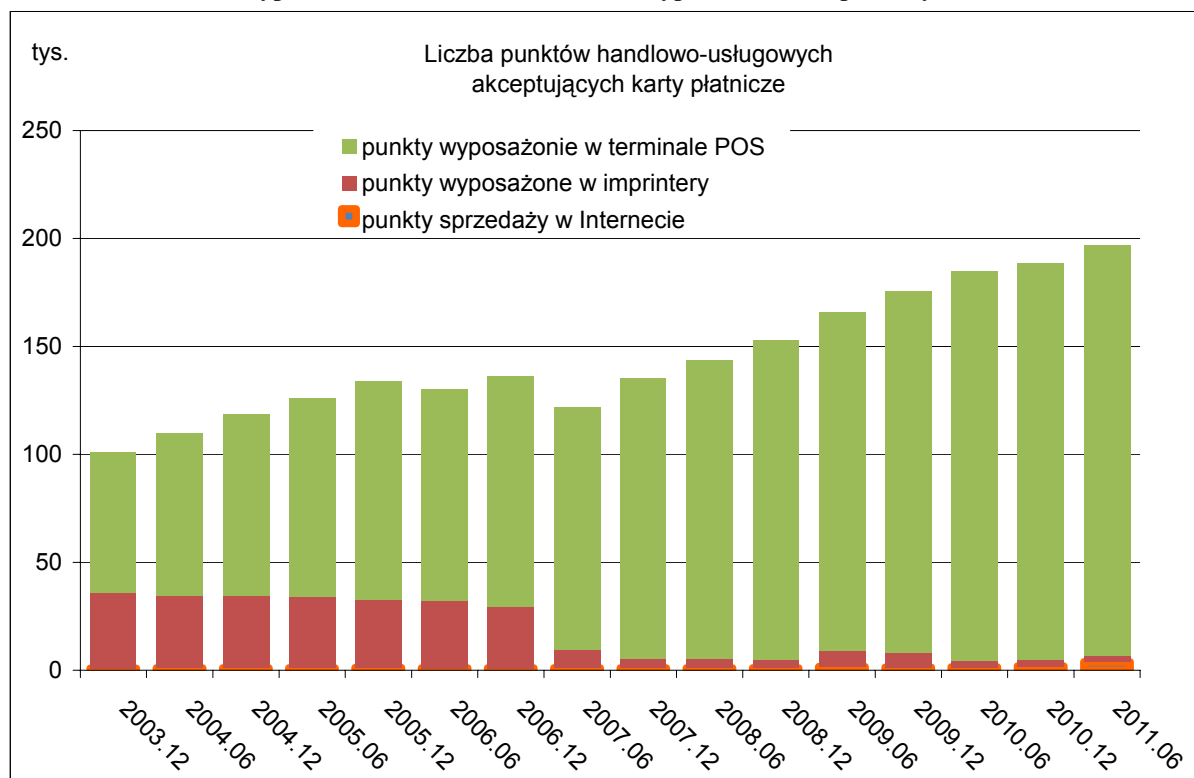
W I półroczu 2011 r. zrealizowano średnio dziennie w jednym bankomacie 111 transakcji wypłaty gotówki.

3.3. Punkty handlowo-usługowe akceptujące karty płatnicze

Z danych uzyskanych od agentów rozliczeniowych wynika, iż na koniec czerwca 2011 r. na rynku polskim łącznie funkcjonowało 193 tys. punktów handlowo-usługowych akceptujących płatności dokonywane przy użyciu kart płatniczych. Klient może dokonać płatności przy użyciu karty płatniczej w placówkach handlowo-usługowych, o ile te są wyposażone w terminale POS bądź imprintery. Możliwość płacenia kartą oferują także sklepy internetowe. Liczba punktów handlowo-usługowych, mimo ulegania okresowym wahaniom, od kilku lat

systematycznie rośnie. W porównaniu do okresu poprzedniego, liczba punktów handlowo-usługowych w I półroczu 2011 r. zwiększyła się o 8,5 tys. placówek, tj. wzrosła o 4,5%. I tak, w przeciągu ostatniego roku wzrosła o 6,5%, a na przestrzeni ostatnich dwóch lat o 18,6%.

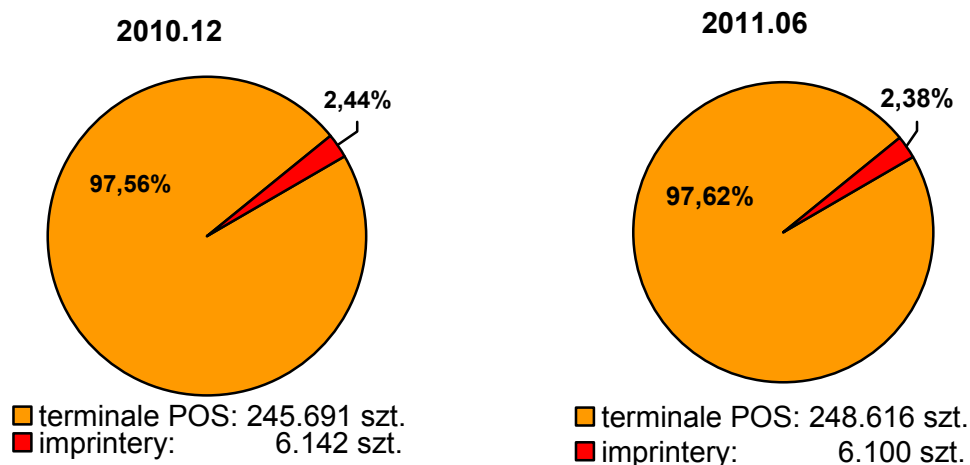
Wykres nr 11. Liczba punktów handlowo-usługowych akceptujących płatności kartowe z rozróżnieniem na rozróżnieniem na wyposażone w terminale POS oraz wyposażone w imprintery

Najbardziej dynamicznie rośnie liczba punktów oferujących sprzedaż w internecie. Ta forma sprzedaży przyczynia się do upowszechnienia realizacji płatności z wykorzystaniem karty płatniczej. Na koniec czerwca 2011 r. liczba punktów sprzedaży w internecie obsługiwanych przez agentów rozliczeniowych wynosiła 3.878. W porównaniu do grudnia 2010 r. liczba ta wzrosła o 2.003, co stanowi wzrost na poziomie 94%.

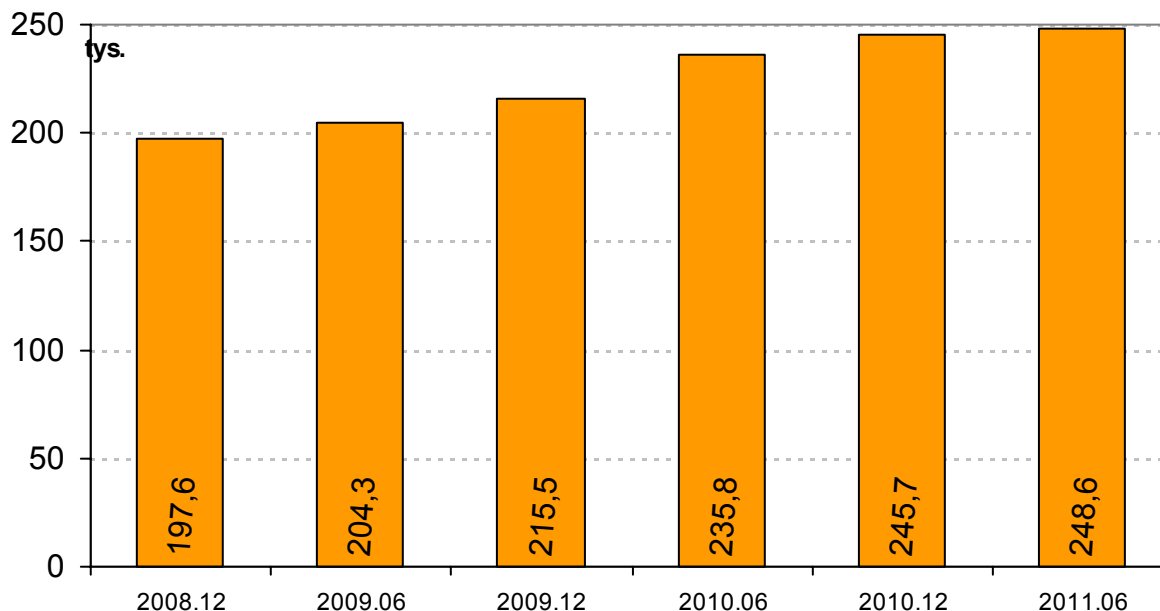
Liczba terminali POS na rynku polskim systematycznie ulega zwiększeniu, a liczba imprinterów maleje. Jest to zjawisko jednoznacznie pozytywne, gdyż urządzenia starszego typu (imprintery) zostają systematycznie zastępowane przez terminale POS reprezentujące nowsze rozwiązania technologiczne. Według danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych, na rynku polskim na koniec marca 2011 r. funkcjonowało łącznie 254,7 tys. urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze. Udział dwóch kategorii urządzeń, tj. terminali POS oraz imprinterów, prezentuje poniższy wykres.

Wykres 12. Udział terminali POS oraz imprinterów w ogólnej liczbie urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze dostępnych na rynku polskim na koniec grudnia 2010 r. i na koniec czerwca 2011 r.

Na koniec czerwca 2011 r. funkcjonowało na polskim rynku 248,6 tys. terminali POS i było ich o 3 tys. szt. więcej w porównaniu do grudnia 2010 r., co oznacza wzrost o 1,3%. Porównując do analogicznego okresu lat ubiegłych, tj. 2010 oraz 2009, liczba terminali POS na rynku polskim wzrosła odpowiednio o 5,4% oraz o 21,7% (vide wykres 13).

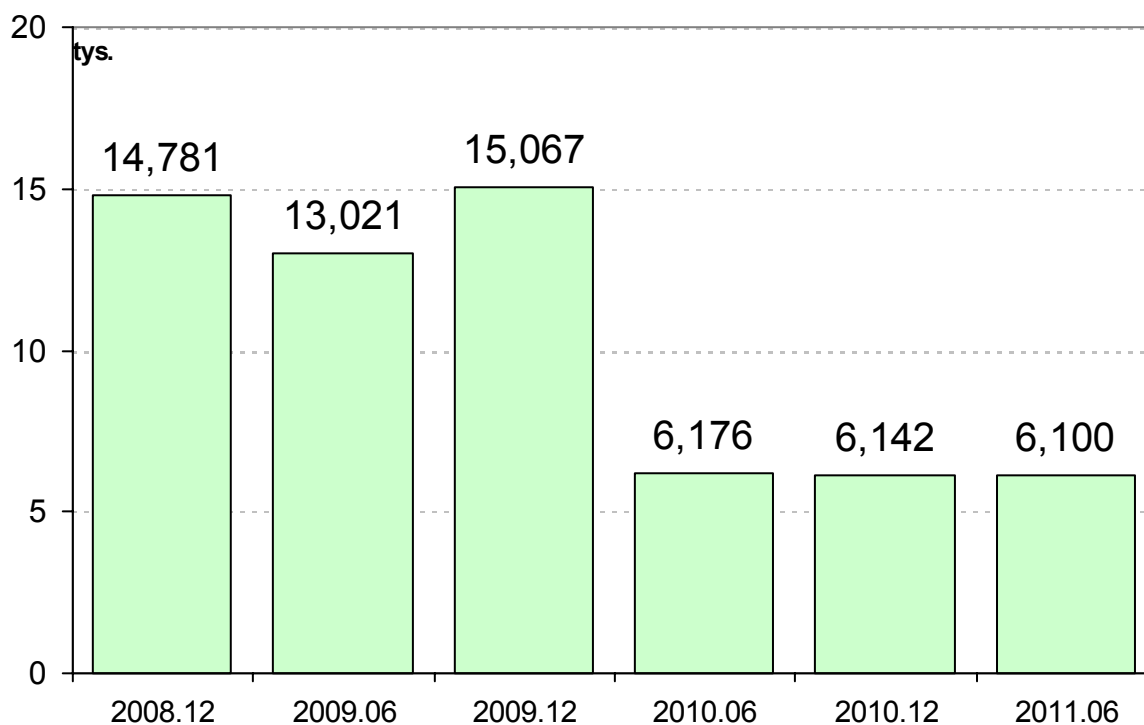
Wykres nr 13. Liczba terminali POS na rynku polskim na koniec kolejnych półroczy od grudnia 2008 r.

Według stanu na koniec czerwca 2011 r. w Polsce było zainstalowanych 6.100 imprinterów. Udział imprinterów wśród urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze wyniósł 2,4% (dla porównania wskaźnik ten w analogicznych okresach w 2009 r. i 2010 r. wynosił odpowiednio 5,4% i 2,6%). Przy stale rosnącej liczbie terminali POS udział

imprinterów w ogólnej liczbie urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze wykazuje tendencję spadkową. Obecnie liczba transakcji zrealizowanych przy użyciu imprinterów stanowi zaledwie 0,004% wszystkich transakcji.

Wykres nr 14. Liczba imprinterów na rynku polskim na koniec kolejnych półroczy od grudnia 2008 r.

3.4. Punkty *cash back*

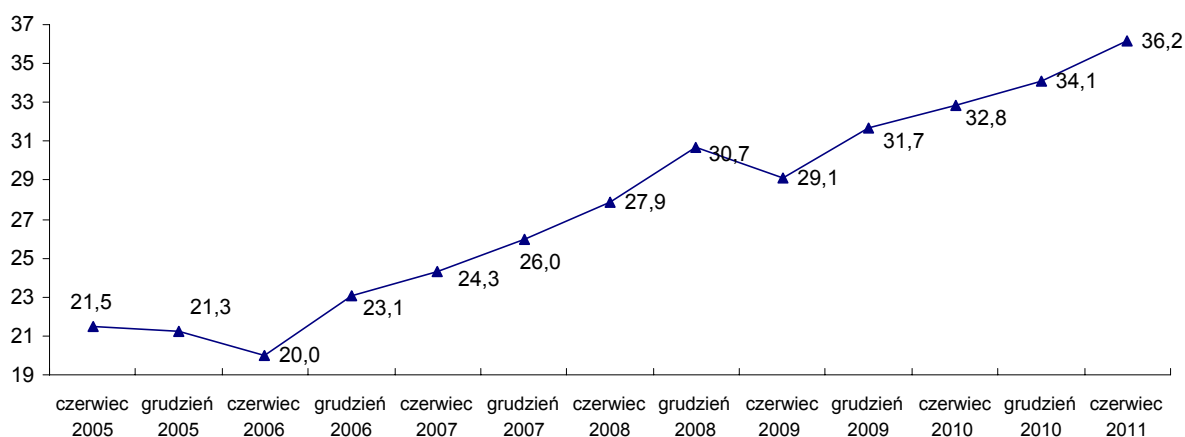
Systematycznie wzrasta zainteresowanie usługą *cash back*, która umożliwia posiadaczom kart wypłatę gotówki w ponad 25 tys. punktów handlowych przy okazji płacenia za zakupy kartą. W I półroczu 2011 r. dokonano 790, 4 tys. transakcji *cash back* o łącznej wartości 89 mln zł, co oznacza wzrost w stosunku do II półrocza 2010 r. w obu przypadkach o 23%. W porównaniu do liczby wypłat z bankomatów (348 mln w I półroczu 2011 r.) suma transakcji *cash back* stanowi jedynie 0,23% liczby transakcji wypłaty gotówki w bankomatach. Średnia wartość pojedynczej transakcji *cash back* dokonywanej przy użyciu karty wynosiła 112 zł, czyli analogicznie jak w poprzednim półroczu.

4. RACHUNKI BANKOWE I BEZGOTÓWKOWE INSTRUMENTY PŁATNICZE

4.1. Rachunki bankowe

Jednym z podstawowych mierników rozwoju obrotu bezgotówkowego jest liczba rachunków bankowych *a vista* osób fizycznych oraz liczba transakcji bezgotówkowych przypadających średnio na jeden taki rachunek. Z uwagi na to, że posiadanie rachunku bankowego jest konieczne dla korzystania z instrumentów obrotu bezgotówkowego, wskaźnik ten ma podstawowe znaczenie dla rozwoju systemu płatniczego. Wg danych NBP, liczba rachunków bankowych *a vista* osób fizycznych (bez książeczek oszczędnościowych) od początku 2005 r. kształtuje się następująco:

Wykres 15. Liczba rachunków bankowych *a vista* osób fizycznych (w mln) w okresie czerwiec 2005 – czerwiec 2011

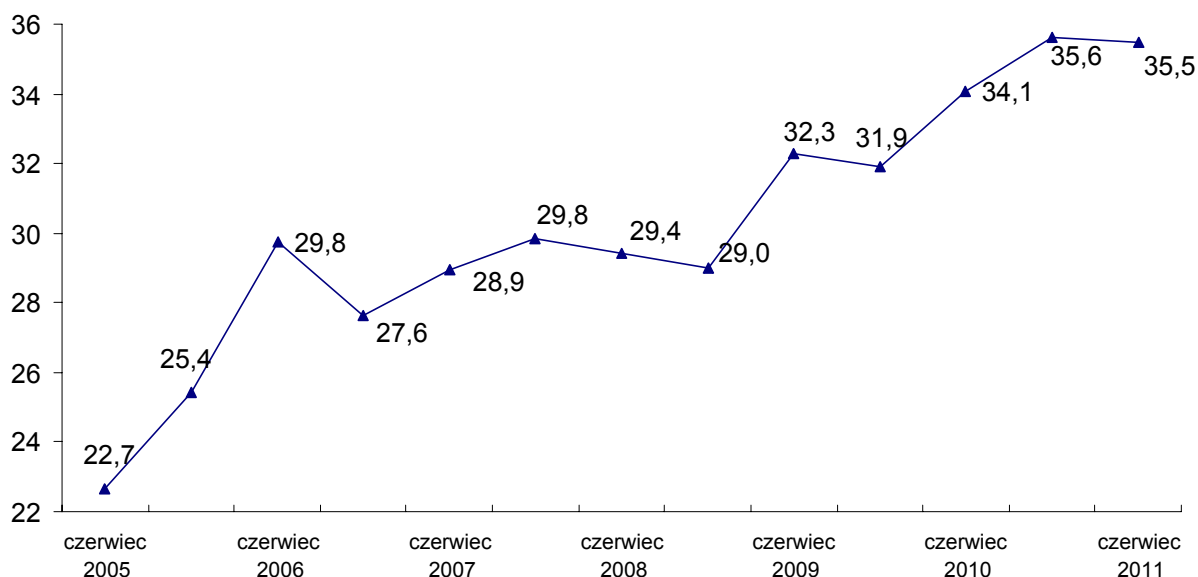
Powyższy wykres wskazuje na dynamiczny wzrost liczby rachunków bankowych. W okresie styczeń – czerwiec 2011 r. przyrost liczby rachunków bankowych wyniósł 2,1 mln, czyli 6,3 %. Przyrost liczby rachunków bankowych ma istotne, pozytywne znaczenie z punktu widzenia wzrostu ubankowienia polskiego społeczeństwa oraz ograniczenia wykluczenia finansowego. Wydaje się, że duża część tego wzrostu mogła być wynikiem wzmoczonej kampanii reklamowych i akcji marketingowej banków w analizowanym okresie, np. nagradzania klientów za zakładanie kont (programy rekomendacyjne) lub za aktywność na koncie czy wprowadzania nowych promocyjnych kont osobistych.

Warto zaznaczyć również, że duża część tych rachunków jest prowadzona z wykorzystaniem usług bankowości internetowej, gdyż w I półroczu 2011 r. umów o rachunki internetowe było 16,5 mln, natomiast liczba aktywnych klientów indywidualnych wynosiła 9,4 mln³.

³ za NetB@nk „Raport bankowość internetowa i płatności bezgotówkowe I kwartał 2011 r.”.

Należy jednak stwierdzić, że samo posiadanie rachunku nie jest jednoznaczne z aktywnym z niego korzystaniem. W pewnym zakresie utrzymywane są rachunki bankowe, które nie są wykorzystywane wcale bądź wykorzystywane są w minimalnym stopniu. Aby móc w przybliżeniu wskazać, jak wygląda aktywność posiadaczy rachunków *a vista*, należy pokazać liczbę transakcji bezgotówkowych (zrealizowanych za pośrednictwem poleceń przelewu, poleceń zapłaty i kart płatniczych) przeprowadzanych średnio na jednym rachunku bankowym, czyli liczby operacji bezgotówkowych podzielonych przez liczbę rachunków bankowych. Wskaźnik ten jest w rzeczywistości wyższy od faktycznej aktywności posiadacza rachunku, ponieważ z ogólnej liczby przelewów realizowanych zarówno w obrocie międzybankowym, jak i międzyoddziałowym, nie ma możliwości wyodrębnienia płatności osób fizycznych od płatności związanych z obrotem gospodarczym. Niemniej jednak takie ujęcie jest przydatne do pokazania obrazu aktywności przeciętnego posiadacza rachunku bankowego i dostarcza kolejnych danych niezbędnych do bardziej precyzyjnego określenia stanu obrotu bezgotówkowego w Polsce. W okresie od czerwca 2005 r. do czerwca 2011 r. liczba transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych na jednym rachunku bankowym w ciągu danego półrocza została przedstawiona na wykresie nr 16.

Wykres 16. Średnia liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym w okresie czerwiec 2005- czerwiec 2011

W I połowie 2011 r. w porównaniu do II półrocza 2010 r. prezentowany wskaźnik transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym utrzymał się na bardzo podobnym poziomie 35,5 transakcji (w porównaniu do 35,6 transakcji w II półroczu 2010 r.). Zatem znacznemu wzrostowi liczby rachunków bankowych o 2,1 mln, czyli o 6,3 % (vide wykres

16), towarzyszyło utrzymanie średniej aktywności w przeliczeniu na 1 rachunek. Należy zatem wnioskować, że przeciętna aktywność posiadaczy rachunków nie uległa większym zmianom.

4.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze

Transakcje bezgotówkowe obejmują transakcje dokonywane przy użyciu polecenia przelewu, polecenia zapłaty, kart płatniczych i innych instrumentów płatniczych.

Liczbę transakcji bezgotówkowych w latach 2005-2011 przedstawia tabela nr 10.

Tabela 10. Liczba transakcji bezgotówkowych w Polsce w latach 2005 – I półrocze 2011

Okres	Przelewy		Czeki		Karty płatnicze		Polecenie zapłaty		RAZEM
	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)
I 2005	359 555	73,88	163	0,034	121 490	24,96	5 439	1,12	486 648
II 2005	390 783	72,32	144	0,027	142 987	26,46	6 434	1,19	540 348
2005	750 338	73,06	308	0,030	264 477	25,75	11 873	1,16	1 026 996
I 2006	422 611	71,18	106	0,018	163 721	27,58	7 290	1,23	593 728
II 2006	440 292	68,93	90	0,014	190 185	29,78	8 156	1,28	638 722
2006	862 903	70,02	196	0,016	353 906	28,72	15 446	1,25	1 232 451
I 2007	480 728	68,29	71	0,010	213 871	30,38	9 245	1,31	703 914
II 2007	512 036	66,49	68	0,009	247 901	32,19	10 048	1,30	770 052
2007	992 764	67,35	139	0,009	461 772	31,33	19 292	1,31	1 473 967
I 2008	538 694	65,65	71	0,009	271 539	33,09	10 270	1,25	820 574
II 2008	574 531	64,49	120	0,014	305 134	34,25	11 035	1,24	890 821
2008	1 113 224	65,05	191	0,011	576 673	33,70	21 306	1,24	1 711 395
I 2009	636 191	65,04	111	0,011	330 726	33,81	11 149	1,14	978 178
II 2009	675 402	63,71	116	0,011	373 201	35,20	11 373	1,07	1 060 091
2009	1 311 593	64,35	227	0,011	703 927	34,54	22 522	1,10	2 038 269
I 2010	711 269	63,59	101	0,009	395 995	35,40	11 203	1,00	1 118 567
II 2010	753 607	62,11	101	0,008	448 239	36,94	11 390	0,94	1 213 337
2010	1 464 876	62,82	201	0,009	844 234	36,20	22 593	0,97	2 331 904
I 2011	787 707	61,35	53	0,004	484 669	37,75	11 547	0,90	1 283 976

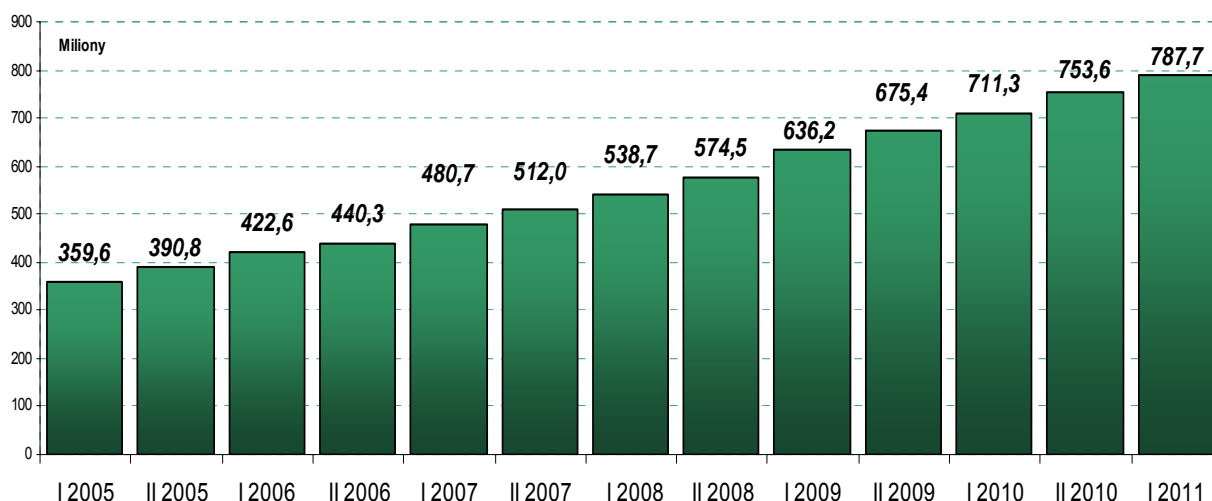
4.2.1. Polecenie przelewu

Polecenie przelewu jest najczęściej wykorzystywanym przez posiadaczy rachunków bankowych instrumentem płatności bezgotówkowych w Polsce. Ilościowo stanowi 61,4%

wszystkich transakcji bezgotówkowych. Liczba oraz wartość tego rodzaju transakcji systematycznie rośnie. W I półroczu 2011 r. liczba transakcji przy użyciu polecenia przelewu wyniosła 787,7 mln, co stanowi wzrost o 4,5% w stosunku do II półrocza 2010 r., co przedstawia wykres 17.

Wykres 17. Liczba poleceń przelewu w Polsce na koniec kolejnych okresów półrocznych od I półrocza 2005 r. zrealizowanych w systemie ELIXIR oraz w ramach rozrachunków międzyoddziałowych

4.2.2. Polecenie zapłaty

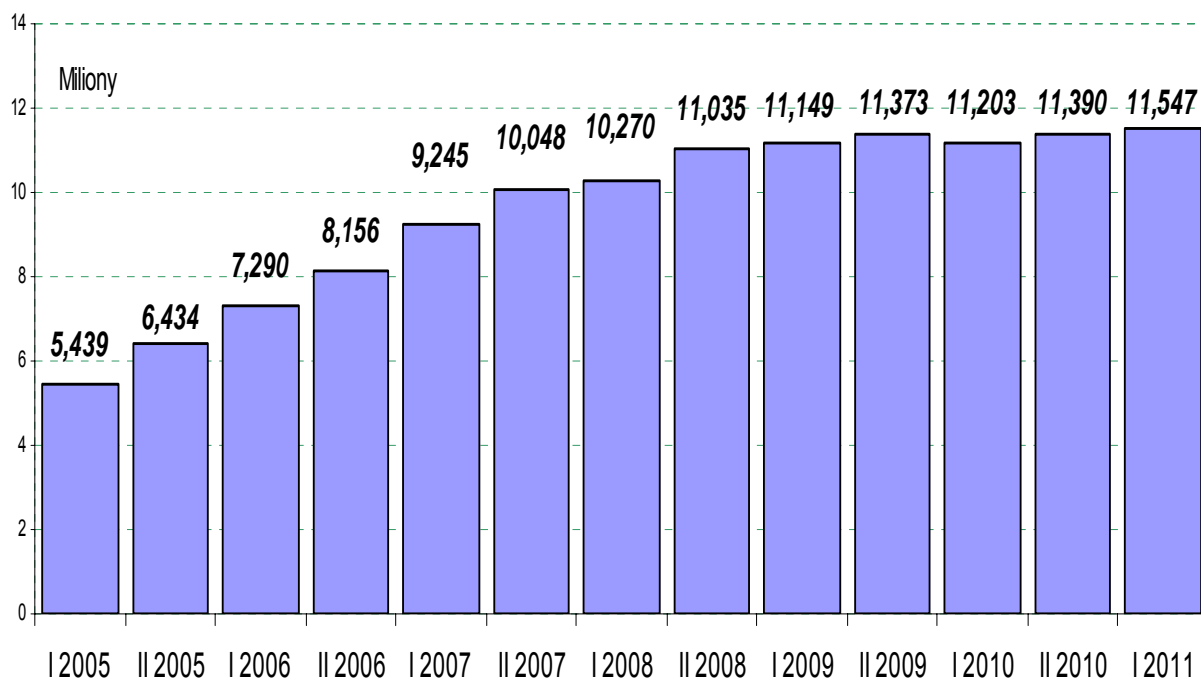
Polecenie zapłaty jest formą rozliczeń pieniężnych używaną dla płatności do regulowania tzw. płatności masowych, czyli opłat za rachunki typu energia elektryczna, gaz, czynsz, telefon czy abonament telewizyjny.

Polecenie zapłaty polega na udzieleniu upoważnienia wierzycielowi do obciążania rachunku bankowego dłużnika kwotą zobowiązania wynikającą z rachunku wystawionego przez wierzyciela.

W I półroczu 2011 r. liczba transakcji poleceniem zapłaty w Polsce wyniosła 11,6mln szt. i była wyższa o 1,4% w stosunku do II półrocza 2010 r. Należy jednak zauważyć, że polecenie zapłaty stanowi jedynie 0,9% liczby wszystkich transakcji bezgotówkowych. Jedną z głównych przyczyn małej popularności polecenia zapłaty i niskiego poziomu wykorzystania tego instrumentu wydaje się niechęć Polaków do bezwarunkowego obciążania swojego rachunku przez osoby trzecie oraz skomplikowana procedura ustanawiania polecenia zapłaty, co w efekcie ma wpływ na klientów, którzy obawiają się upoważnić wierzyciela do obciążania rachunku bankowego. Inną przyczyną jest przyzwyczajenie konsumentów do płacenia rachunków gotówkowo w banku, na poczcie lub w innym miejscu, np. w kasie wierzyciela lub

w punkcie przyjmującym wpłaty na rachunki bankowe, jak również brak zachęt dla klientów do korzystania z tej formy rozliczeń i właściwej kampanii promocyjnej.

Wykres 18. Liczba poleceń zapłaty w Polsce na koniec kolejnych okresów półrocznych od I półrocza 2005 r.

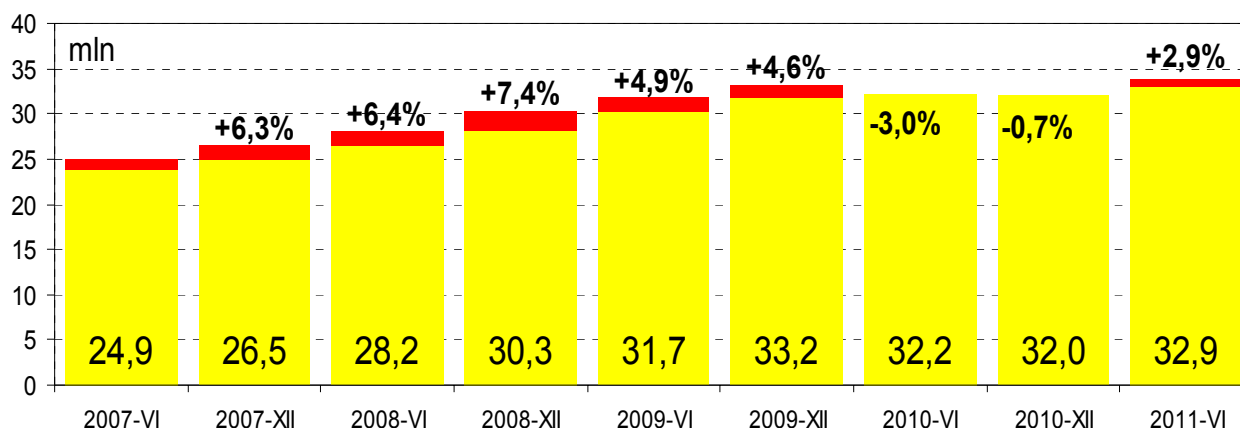
4.2.3. Karty płatnicze

Departament Systemu Płatniczego zbiera i analizuje dane statystyczne dotyczące rynku kart płatniczych (dane od wydawców kart płatniczych oraz od agentów rozliczeniowych). Dane te zbierane są na podstawie przepisów ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych oraz odpowiednich rozporządzeń wykonawczych do tej ustawy.

W I półroczu 2011 r. na rynku kart płatniczych zaszły następujące zmiany:

- 1) nastąpił, po raz pierwszy od roku, wzrost liczby wydanych kart płatniczych, gdyż wg stanu na koniec czerwca 2011 r. na rynku było 32,9 mln kart wydanych przez banki, co oznacza wzrost w ciągu półrocza ich ogólnej liczby o 2,9% - przedstawia to wykres 19.

Wykres 19. Liczba kart płatniczych w Polsce na koniec kolejnych okresów półrocznych od czerwca 2007 r.

2) nadal utrzymuje się tendencja spadkowa dotycząca liczby kart kredytowych, gdyż na koniec I półrocza 2011 r. było ich mniej o ponad 364 tys. sztuk, czyli o 4% w porównaniu do grudnia 2010 r.

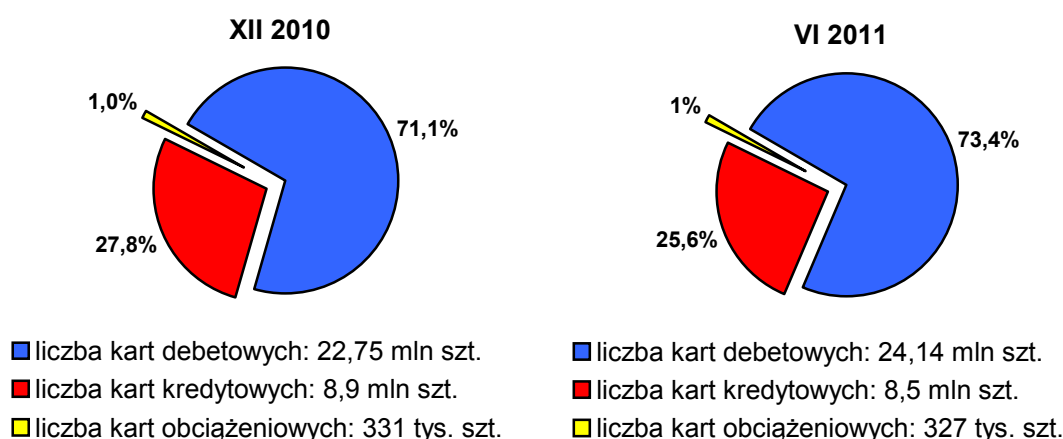
Spadek liczby kart kredytowych wynika w dużej mierze z kontynuowania zmienionej na początku 2010 r. polityki banków w zakresie ich sprzedaży, tzn. zaostrzenia kryteriów ich przyznawania. Niektóre banki poddają dotychczasowych klientów procesowi bardziej rygorystycznej weryfikacji pod kątem ich zdolności kredytowej. Ponadto klienci proszeni są o dostarczenie aktualnych zaświadczeń o wysokości dochodów, przyznane wcześniej limity są często obniżane, podejmowane są decyzje o odmowie wznowienia karty w przypadku stwierdzenia, że klient nie posiada wystarczających dochodów, aby spłacić zadłużenie. W niektórych bankach, w wyniku weryfikacji bazy klientów, zamykane są karty „nieaktywne”, co jest szczególnie widoczne w bankach, które jako kluczowy rynek w strategii sprzedaży wybrały rynek *consumer finance*.

Ponadto klienci, zainteresowani uzyskaniem kredytu bankowego, sami rezygnują z dotychczas przyznanych kart kredytowych, bardzo często niewykorzystywanych lub w niewielkim stopniu wykorzystywanych limitów kredytowych, w celu zwiększenia swojej zdolności kredytowej.

Spadek liczby kart kredytowych w I półroczu 2011 r. mógł być również wynikiem fuzji banków, co w konsekwencji prowadzi do ujednociania systemów i porządkowania portfeli. Wiele banków wycofało część kart z ofert, a nowości pojawiają się sporadycznie. Obecnie banki wyrażają opinie, iż „liczy się jakość, a nie ilość”. W zdecydowanej większości kart oprocentowanie zrównało się już z maksymalnym dozwolonym przez prawo pułapem, a dodatkowo rosną opłaty za obsługę kart.

Strukturę kart płatniczych na koniec grudnia 2010 r. i czerwca 2011 r. przedstawia Wykres 20.

Wykres 20. Struktura wydanych kart w podziale na karty debetowe, kredytowe i obciążeniowe na koniec grudnia 2010 r. oraz na koniec czerwca 2011 r.

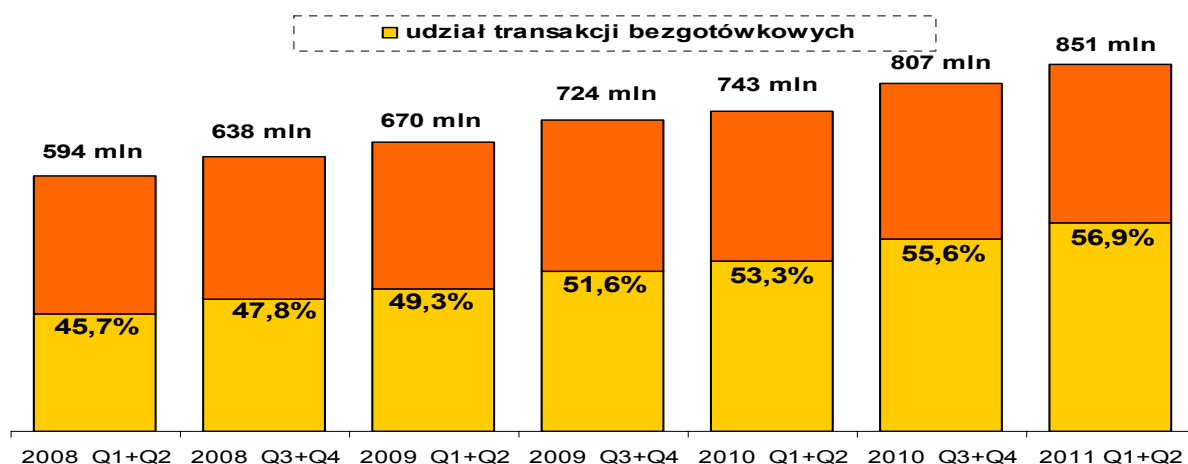
3) wzrosła liczba i wartość wszystkich transakcji dokonywanych kartami (gotówkowych i bezgotówkowych). W I półroczu 2011 r. kartami zrealizowano 851,3 mln transakcji o wartości 184,7 mld złotych, co oznacza wzrost liczby transakcji w stosunku do II półrocza 2010 r. o 5,5% i spadek wartości transakcji o 0,8%.

4) na rynku dominują karty hybrydowe oparte na standardzie EMV, które oprócz paska magnetycznego wyposażone są również w mikroprocesor. Na koniec czerwca 2011 r. stanowiły one 60,6%, natomiast na koniec grudnia 2010 r. ich udział wynosił 49,5%. Systematycznie spada liczba kart opartych na technologii paska magnetycznego, gdyż na koniec czerwca 2011 r. udział tych kart wyniósł 38,6%.

Zasygnalizowane powyżej tendencje wskazują, że karty płatnicze należą do najbardziej dynamicznie rozwijających się instrumentów rynku usług bankowych. W I półroczu 2011 r. systematycznie wzrastała liczba i wartość bezgotówkowych transakcji kartowych. Według danych przekazanych przez banki, w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego liczba transakcji bezgotówkowych wzrosła aż o 22,4%, a ich wartość o 18%. Niewielkim spadkiem w ostatnich latach charakteryzuje się wartość pojedynczej transakcji bezgotówkowej realizowanej kartą, gdyż w I półroczu 2011 r. średnia wartość transakcji wyniosła 101 zł, podczas gdy pięć lat wcześniej wynosiła 117 zł. Wynika to z coraz powszechniejszych zmian w zachowaniu posiadaczy kart, którzy coraz częściej płacą kartami za codzienne zakupy, nawet za niewielkie wydatki.

Udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji dokonanych kartami płatniczymi w I półroczu 2011 r. stanowił 56,9%. W analogicznym okresie roku ubiegłego oraz w poprzednim półroczu wskaźniki ten wynosiły odpowiednio 53,3% i 55,6%, co przedstawia wykres 21.

Wykres 21. Liczba transakcji kartami z wyszczególnieniem udziału transakcji bezgotówkowych w kolejnych okresach półrocznych od 2008 r.

Pod względem wartości udział transakcji bezgotówkowych w stosunku do ogółu jest mniejszy i wynosi tylko 26,5% całkowitej wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi (w analogicznym okresie roku ubiegłego wskaźnik ten wyniósł 24,8%).

4.2.4. Innowacyjne instrumenty płatnicze

W ostatnich latach w Polsce pojawiło się wiele innowacyjnych instrumentów oraz usług płatniczych, które zostaną poniżej krótko opisane.

Karty zbliżeniowe (bezstykowe)

Rozwiązaniem, które ma szansę zastąpić w dużym stopniu gotówkę w transakcjach niskokwotowych, są karty zbliżeniowe. Technologia zbliżeniowa została wykorzystana przez międzynarodowe organizacje płatnicze, w ramach MasterCard funkcjonuje pod marką PayPass, a w ramach VISA pod marką payWave.

Karty wyposażone są w mikroprocesor oraz układ elektroniczny umożliwiający komunikację drogą radiową z terminalem. W celu dokonania płatności klient zbliża kartę do specjalnego czytnika, bez konieczności podawania karty sprzedawcy i wkładania jej do terminala. Główną zaletą kart zbliżeniowych jest wprowadzona przez organizacje kartowe zasada, że transakcje poniżej określonej kwoty (w Polsce 50 zł, w strefie euro 20 EUR) nie są potwierdzane PIN-em lub podpisem, co znacznie skraca czas ich realizacji. Karty te zyskują coraz większą popularność, gdyż obecnie kart typu Visa payWave jest w obiegu ok. 3 mln, natomiast kart MasterCard PayPass nieco mniej.

Płatności mobilne

Płatności z wykorzystaniem telefonów komórkowych są w Polsce na wstępnym etapie rozwoju. Telefony komórkowe oferują możliwość płacenia za nabywane towary i usługi na zasadach podobnych jak korzystanie z kart płatniczych. Płatność można zrealizować w sklepach internetowych, jak również w tradycyjnych punktach sprzedaży. W Polsce jako pierwsza płatności mobilne uruchomiła spółka mPay S.A., należąca do grupy kapitałowej ATM S.A. Obecnie, korzystając z mPaya można np. kupować bilety na przejazdy komunikacją publiczną w Warszawie, Krakowie czy Białymstoku. W niektórych miejscowościach można w ten sposób zapłacić również za parking.

Kolejnym systemem płatności mobilnych w Polsce jest system uruchomiony przez SkyCash Poland S.A. System ten umożliwia przy pomocy telefonu komórkowego, który posiada dostęp do Internetu, doładowanie karty pre-paid, opłacenie biletów komunikacji miejskiej oraz wypłatę gotówki z bankomatu.

e-Przelew

Polski rynek zakupów dokonywanych przez Internet rośnie w ostatnich latach bardzo dynamicznie. Jak wskazują wyniki badań, za towary zakupione przez Internet nadal najczęściej płacimy gotówką przy odbiorze towaru (za pośrednictwem Poczty Polskiej S.A., kuriera lub w kasie tradycyjnego sklepu). Najpopularniejszą metodą płatności bezgotówkowych w handlu internetowym jest tzw. e-Przelew, czyli elektroniczne polecenie przelewu z rachunku bankowego z dostępem przez Internet. Według danych przedstawionych w raporcie kwartalnym NetB@nk „Bankowość Internetowa i Płatności Bezgotówkowe w I kwartale 2011 r.”, przygotowanym przez Związek Banków Polskich, w Polsce z bankowości internetowej aktywnie korzysta ponad 9,4 mln klientów indywidualnych. Liczba klientów bankowości internetowej stale wzrasta, co będzie zapewne miało również wpływ na wykorzystanie e-Przelewów, jako metody płatności za zakupy internetowe. Polskie sklepy internetowe akceptują płatności przelewami elektronicznymi w oparciu o bezpośrednią umowę i współpracę z bankiem lub w oparciu o współpracę z firmami pośredniczącymi, które ułatwiają akceptowanie płatności jednocześnie z kilku banków internetowych. Podmiotami tymi są tzw. zintegrowane serwisy płatności internetowych, a od niedawna także Krajowa Izba Rozliczeniowa SA, która wprowadziła do swojej oferty usługę PayByNet.

EBPP

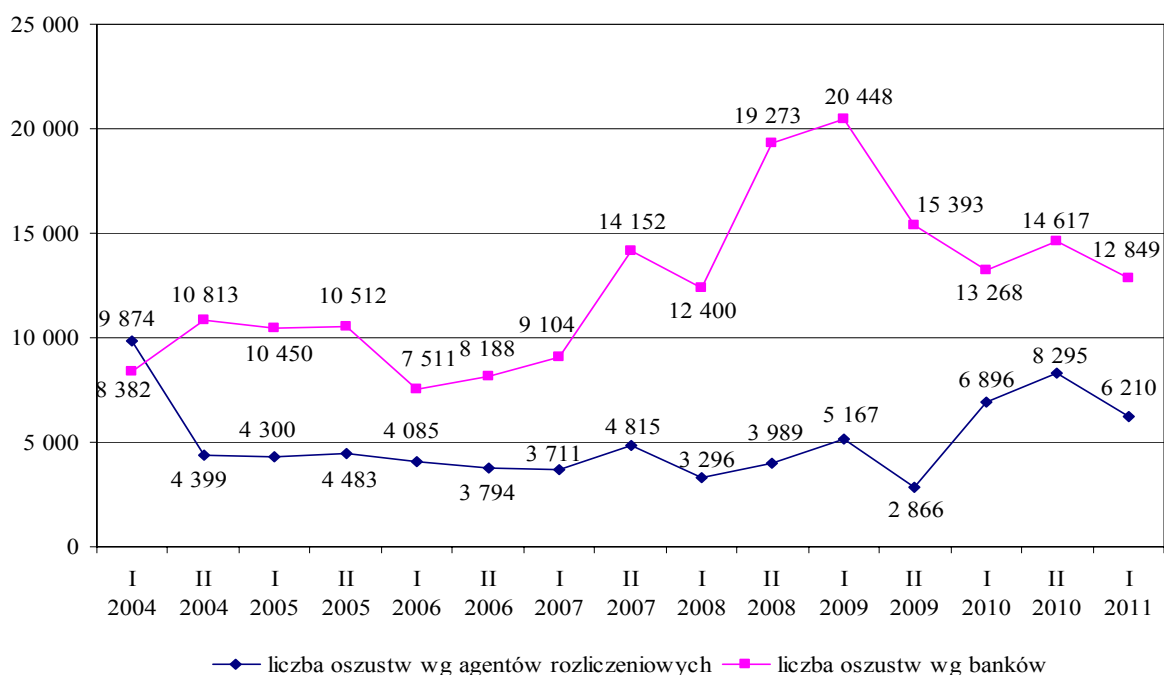
EBPP – elektroniczna prezentacja i płatność rachunków (*ang. Electronic Bill Presentment and Payment*) jest innowacyjną usługą płatniczą związaną z obsługą płatności masowych, dzięki której można wyeliminować z obiegu papierowe faktury i rachunki w kontaktach pomiędzy

dostawcą masowych usług a ich odbiorcą. W Polsce, jako pierwsze, tę usługę wprowadziły dwa podmioty – Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A. pod marką BILIX oraz Blue Media S.A. – jako eFaktura. Dostawca usług dostarcza klientowi rachunek lub fakturę w postaci elektronicznej i umożliwia płatność w ramach bankowości elektronicznej (w systemie BILIX) lub także poprzez stronę internetową wierzyciela (w systemie eFaktura). W odróżnieniu od polecenia zapłaty to klient decyduje o tym, w którym momencie zapłacić za rachunek lub fakturę.

4.3. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych

Według danych przekazywanych przez banki, w I półroczu 2011 r. liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 12,8 tys., a wartość 7,3 mln zł. W porównaniu do poprzedniego półrocza liczba takich operacji spadła o 12%, a wartość o 19%. Z danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych wynika, że dokonano 6,2 tys. operacji oszukańczych kartami płatniczymi na kwotę 3,5 mln zł, co oznacza spadek liczby operacji oszukańczych o 25%, a ich wartości o 48%. Transakcje oszukańcze wg danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych stanowiły 0,015 % ogólnej wartości transakcji kartami płatniczymi rozliczanych przez agentów. Z uwagi na różny zakres danych dotyczących oszustw dokonywanych kartami płatniczymi ujmowanych w sprawozdaniach, występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz banki.

Wykres 22. Liczba oszustw wg banków i agentów rozliczeniowych w latach 2004 – 2011

Liczba oszustw przekazywana przez agentów rozliczeniowych jest znacznie mniejsza od liczby przekazywanej przez banki. Dane od agentów rozliczeniowych nie obejmują transakcji dokonywanych przez oszustów w bankomatach kartami skradzionymi wraz z PIN-kodem lub kartami sfalszowanymi oraz transakcji oszukańczych dokonanych poza granicami kraju kartami wydanyymi w Polsce. Natomiast dane z banków nie obejmują bezgotówkowych transakcji oszukańczych dokonanych w Polsce kartami wydanyymi w innych krajach.

W przypadku pozostałych form rozliczeń pieniężnych najbardziej niebezpieczne, choć mało liczne, są oszustwa dokonane z wykorzystaniem polecenia przelewu. W omawianym okresie stwierdzono 245 takich przypadków w porównaniu do 172 w poprzednim półroczu. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu zmniejszyła się z 26.704 zł do . 24.331 zł.

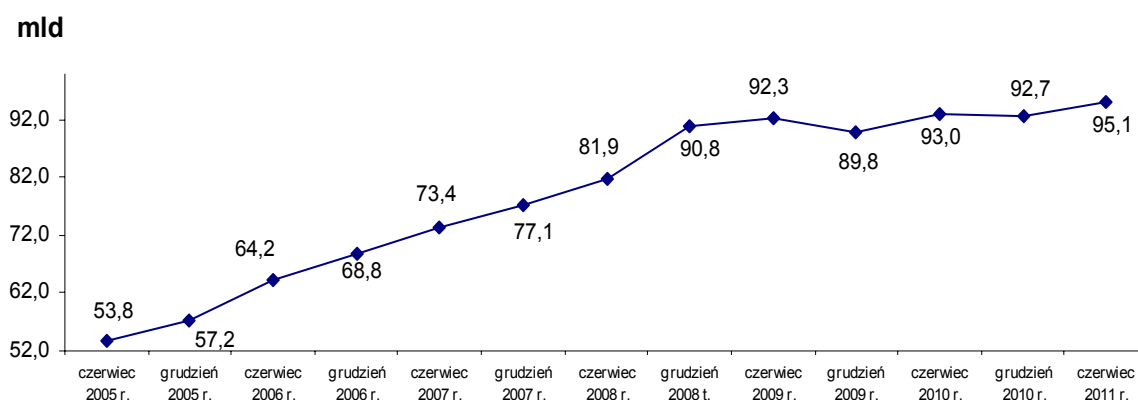
W I półroczu 2011 r. dokonano 33 transakcje oszukańcze z wykorzystaniem czeków, w porównaniu do jedenastu w II półroczu 2010 r. W I półroczu 2011 r. nie zanotowano transakcji oszukańczych za pomocą poleceń zapłaty.

5. PIENIĄDZ BEZGOTÓWKOWY I GOTÓWKOWY

Wielkość pieniądza mierzona jest agregatami pieniężnymi. Podstawową miarą podaży pieniądza gotówkowego w wąskim ujęciu jest wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu (znajdującego się poza kasami banków). Jedną z głównych miar pieniądza bezgotówkowego jest z kolei wielkość środków na rachunkach bieżących osób fizycznych oraz podmiotów gospodarczych. Suma obu powyższych wielkości stanowi agregat pieniężny M1. Agregat M1 obejmuje zatem pieniądz całkowicie płynny pod względem transakcyjnym.

W okresie od czerwca 2005 r. do czerwca 2011 r. wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu w ciągu danego półrocza została przedstawiona na wykresie 23.

Wykres 23. Wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu

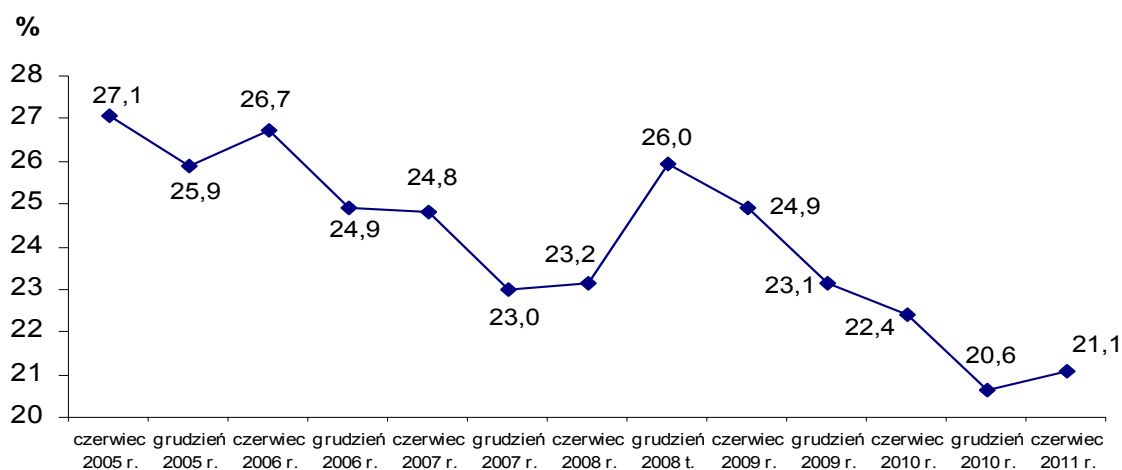

W I półroczu 2011 r. wielkość gotówki w obiegu wzrosła z 92,7 mld zł w grudniu 2010 r. do 95,1 mld zł w czerwcu 2011 r. Zwiększenie ilości gotówki w obiegu w ww. okresie wynika ze znacznego wzrostu tej wielkości szczególnie w czerwcu 2011 r., co jest jednak typowym zjawiskiem sezonowym. Zwiększony popyt na tę formę pieniądza związany był w czerwcu 2011 r. z rozpoczynającym się w tym okresie sezonem wakacyjnych wyjazdów urlopowych.

Zwiększanie się ilości gotówki w obiegu nie oznacza, że jej udział w M1 również rośnie, co pokazuje poniższy wykres 24.

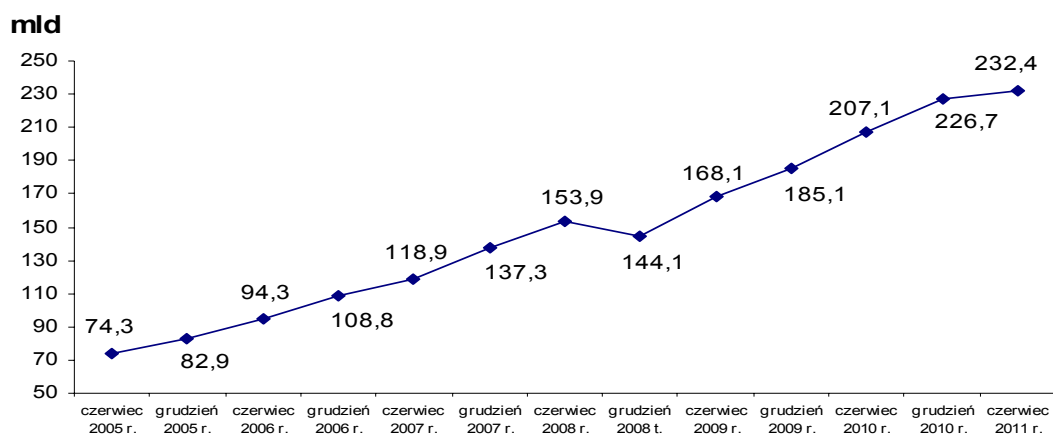
Wykres 24. Udział gotówki w M1

Jak wynika z danych przedstawionych w formie powyższego wykresu, wskaźnik udziału gotówki w agregacie podaży pieniądza M1 od grudnia 2008 r., w którym to nastąpił gwałtowny wzrost, co można łączyć ze zjawiskiem kryzysu finansowego, do grudnia 2010 r. systematycznie malał. W okresie I półroczu 2011 r. nastąpił niewielki wzrost udziału gotówki w M1 z 20,6% w grudniu 2010 r. do 21,1% w czerwcu 2011 r.

Pieniądz bezgotówkowy, który jest formą pieniądza występującego wyłącznie w postaci zapisów na bankowych rachunkach depozytowych, płatnych na każde żądanie, dokumentujących otrzymywane należności lub regulowanie zobowiązań przez właścicieli tych rachunków, w ujęciu ogólnym mierzony jest wielkością depozytów w odpowiednim agregacie podaży pieniądza M1. W omawianym okresie wielkość depozytów gospodarstw domowych na każde żądanie kształtowała się następująco.

Wykres 25. Wielkość depozytów gospodarstw domowych

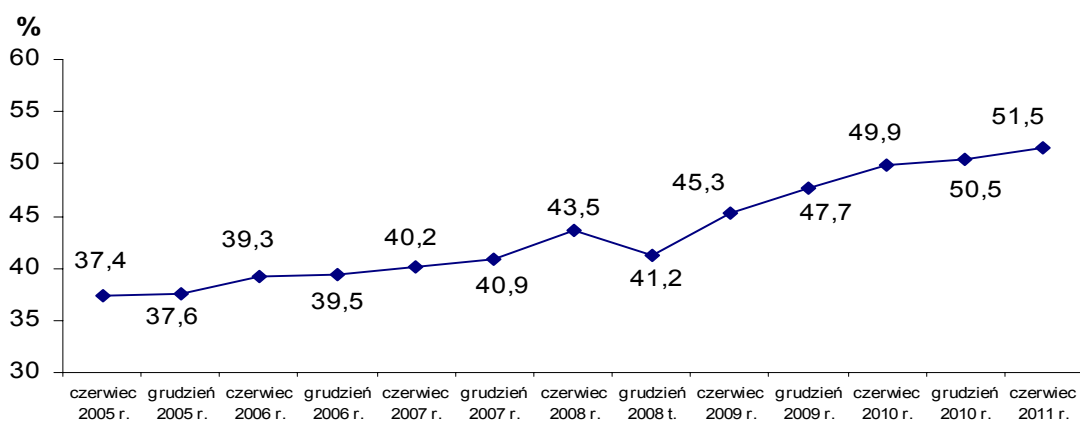

Powyższy wykres wskazuje na dynamiczny i stały wzrost depozytów gospodarstw domowych na każde żądanie, co jest bardzo pozytywną tendencją. Ilość środków pieniężnych znajdujących się w dyspozycji banków ma wpływ na zakres prowadzonej przez nie akcji kredytowej, a wiadomym jest, że im więcej jest tych środków, tym większy może być zakres udzielania kredytów, istotnych dla inwestycji i wzrostu gospodarczego. Porównanie stanu z grudnia 2010 r. (226,7 mld zł) ze stanem z czerwca 2011 r. (232,4 mld zł) pokazuje wzrost depozytów o 5,7 mld zł.

Poziom obrotu bezgotówkowego w Polsce jest jednym z najważniejszych mierników rozwoju systemu płatniczego. Jednym ze wskaźników wielkości obrotu bezgotówkowego w Polsce jest udział depozytów gospodarstw domowych w agregacie podaży M1, który obejmuje pieniądź gotówkowy oraz depozyty *a vista* osób fizycznych i przedsiębiorstw.

W omawianym okresie wskaźnik ten przedstawiał się następująco:

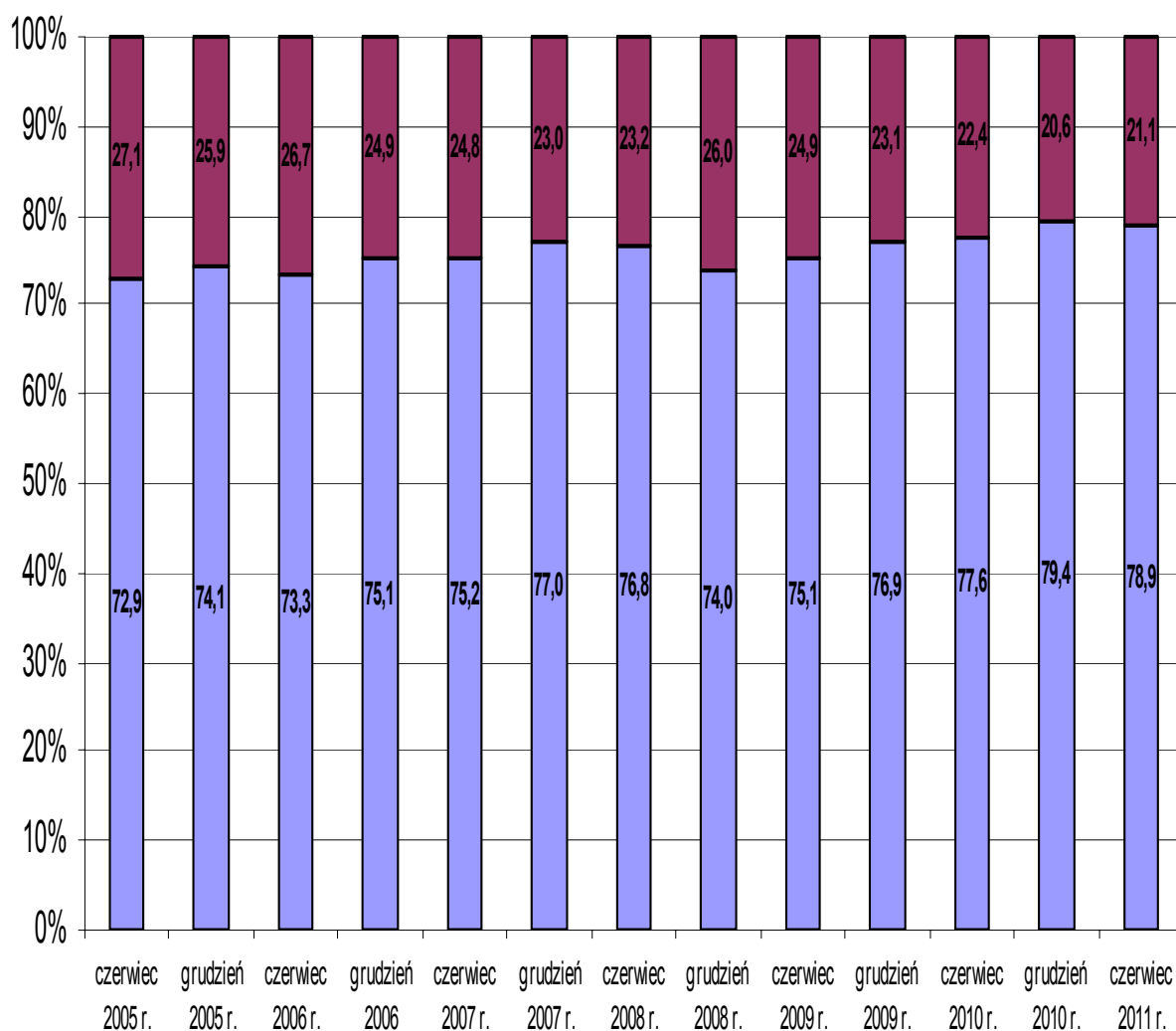
Wykres 26. Udział depozytów gospodarstw domowych w M1

Wskaźnik wielkości udziału depozytów gospodarstw domowych w agregacie podaży pieniądza M1 wzrósł w okresie I półrocza 2011 r. z 50,5% w grudniu 2010 r. do 51,5% w czerwcu 2011 r., po raz kolejny przekraczając poziom 50% M1. W okresie objętym powyższym wykresem rysuje się pozytywny trend wzrostu udziału depozytów gospodarstw domowych w M1.

Udział środków pieniężnych znajdujących się na rachunkach bankowych w agregacie M1 od 2005 r. utrzymuje na poziomie powyżej 70%. Od grudnia 2008 r. wskaźnik ten stale rośnie i w czerwcu 2011 r. osiągnął 77,6%, co pokazuje poniższy wykres.

Wykres 27. Udział gotówki w M1 i środki na rachunkach bankowych a vista w latach 2005-2011 (w %)

6. DZIAŁANIA W ZAKRESIE POLITYKI I ROZWOJU SYSTEMU PŁATNICZEGO

6.1. Zagadnienia prawne

1. Ustawa o usługach płatniczych implementująca do prawa polskiego dyrektywę 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego

W I półroczu 2011 r. kontynuowano prace nad ustawą o usługach płatniczych implementującą do prawa polskiego dyrektywę 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego. Prace parlamentarne nad projektem ustawy odbywały się w drugim i trzecim kwartale 2011 r. W dniu 19 sierpnia 2011 r. Sejm uchwalił ustawę, która została podpisana przez Prezydenta RP w dniu 7 września 2011 r. Ustawa została opublikowana w Dzienniku Ustaw w dniu 23 września 2011 r., co oznacza, że jej podstawowa część wejdzie w życie z dniem 24 października 2011 r. Ustawa z jednej strony w pełni implementuje dyrektywę 2007/64/WE, z drugiej zaś strony wprowadza szereg zmian m.in. w ustawie z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz. U. Nr 169, poz. 1385 z późn. zm.) oraz w ustawie z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (t.j. Dz. U. z 2010 r. Nr 112, poz. 743). Do najważniejszych postanowień ustawy o usługach płatniczych należy zaliczyć zdefiniowanie nowej kategorii podmiotów, jakimi są instytucje płatnicze i biura usług płatniczych, oraz poddanie ich działalności wymogom określonym w ustawie oraz nadzorowi sprawowanemu przez Komisję Nadzoru Finansowego, jak również zmiany w zasadach realizowania transakcji płatniczych przez dostawców usług płatniczych, w tym również i banki.

W ramach prac nad projektem ustawy dokonywane były próby wprowadzenia przepisu, który uniemożliwiłby oddziaływanie przez agentów rozliczeniowych na opłaty *surcharge*, które mogą być pobierane od klientów posługujących się kartami płatniczymi u podmiotów akceptujących karty. Taka regulacja mogłaby negatywnie wpłynąć na poziom użycia kart płatniczych i tym samym obniżyć tempo rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce (w chwili obecnej, mimo prawnej możliwości ich wprowadzenia, opłaty *surcharge* nie są w Polsce generalnie pobierane, w związku z tym, że agenci rozliczeniowi umieszczają w umowach z akceptantami odpowiednie postanowienia zakazujące ich pobierania). Na skutek dyskusji toczonych przy udziale NBP w parlamencie nie wprowadzono proponowanego przepisu, ale podjęto działania mające na celu przeanalizowanie wpływającego na kwestię opłat *surcharge* zagadnienia dotyczącego pobieranych przez wydawców kart płatniczych opłat *interchange*. Konsultacji NBP i innych podmiotów w tym zakresie zasięgał Przewodniczący Komisji

Budżetu i Finansów Publicznych Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. NBP przypomniał główne wnioski z raportu nt. opłat interchange z 2007 r., że opłata *interchange* jest istotnym elementem czterostronnych systemów kartowych, ale problemem jest jej wysokość w Polsce, która była wyższa niż w innych krajach. Temat opłat *interchange* mógłby być rozwiązany poprzez przyjęcie przez Radę Ministrów „Programu rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2011-2013”, zgodnie z którym zakładano działania banków i organizacji kartowych w kierunku wprowadzenia właściwych zmian w strukturze tych opłat oraz docelowe zmniejszenie ich do poziomu średniego w Unii Europejskiej. NBP w opinii dla Senatu RP uznał zatem, że „twarde” oddziaływanie za pomocą przepisów prawnych na polski rynek w zakresie opłat *interchange* powinno być poprzedzone oddziaływaniem typu „miękkiego” i próbą wcześniejszego przyjęcia i realizacji postanowień „Programu rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2011-2013”.

2. Implementacja do prawa polskiego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/44/WE Dz. U. UE L 146 z 10.6.2009, str. 37 i n. z dnia 6 maja 2009 r. zmieniającej dyrektywę 98/26/WE w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych oraz dyrektywę 2002/47/WE w sprawie uzgodnień dotyczących zabezpieczeń finansowych w odniesieniu do systemów powiązanych i do wierzytelności kredytowych

Dyrektywa 2009/44/WE weszła w życie w czerwcu 2009 r. i powinna zostać wdrożona do polskiego systemu prawnego do dnia 30 grudnia 2010 r. Przepisy implementujące tę dyrektywę do prawa polskiego powinny być stosowane od dnia 30 czerwca 2011 r.

W I półroczu 2011 r. prowadzone były w ramach Ministerstwa Finansów prace nad projektem ustawy, a po ich zakończeniu przedstawiono projekt do konsultacji międzyresortowych. W drugim kwartale 2011 r. odbyły się dwie konferencje uzgodnieniowe dotyczące projektu ustawy, w trakcie których wprowadzono poprawki legislacyjne i redakcyjne, a także wyjaśniono kwestie wywołujące rozbieżności. Następnie projekt został skierowany do KPRM z wnioskiem o przedstawienie go Radzie Ministrów. Po uzyskaniu akceptacji komitetów Rady Ministrów oraz po dokonaniu kolejnych zmian, głównie o charakterze legislacyjnym zaproponowanych w trakcie Komisji Prawniczej zorganizowanej przez RCL, możliwe stało się przedstawienie projektu ustawy do rozpatrzenia przez Radę Ministrów.

Na początku sierpnia 2011 r. projekt ustawy został przedstawiony Radzie Ministrów, lecz z uwagi na brak możliwości przyjęcia projektu ustawy jeszcze w trakcie dotychczasowej

kadencji parlamentu, należy spodziewać się, że będzie on rozpatrywany przez Radę Ministrów dopiero po rozpoczęciu następnej kadencji parlamentu.

W odniesieniu do *Projektu ustawy o zmianie ustawy o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, ustawy o niektórych zabezpieczeniach finansowych oraz ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze* z dnia 16 czerwca 2011 r., NBP opracował uwagi mające na celu m.in. dopracowanie zmiany do art. 18 ust. 6 w ustawie o ostateczności rozrachunku, aby przepis ten prawnie sankcjonował uprawnienie do występowania przez NBP o określone informacje, które to uprawnienie bank centralny wykorzystuje w dotychczasowej praktyce. Drugą ważną z perspektywy NBP zmianą zawartą w tymże projekcie jest rozszerzenie obowiązku zgłaszania przez NBP Komisji Europejskiej systemów o znaczeniu systemowym o informacje dotyczące operatorów tych systemów, zgodnie z ww. dyrektywą 2009/44/WE.

3. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, zmieniająca dyrektywy 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylająca dyrektywę 2000/46/WE (EMD II)

Dyrektywa EMD II weszła w życie z dniem 30 października 2009 r. i powinna zostać wdrożona do polskiego porządku prawnego do dnia 30 kwietnia 2011 r. Głównym celem tej dyrektywy jest likwidacja przeszkód we wchodzeniu na rynek oraz ułatwienie podejmowania i prowadzenia działalności w zakresie emisji pieniądza elektronicznego instytucjom pieniądza elektronicznego. EMD II docelowo uchyli dyrektywę 2000/46/WE, której przepisy zostały zaimplementowane w ustawie z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych.

W trakcie prac nad ustawą o usługach płatniczych została przedstawiona poprawka, w ramach której zaproponowano włączenie do ustawy przepisów implementujących wybrane regulacje wprowadzone dyrektywą EMD II. Ustawa o usługach płatniczych została przyjęta przez Sejm w dniu 19 sierpnia 2011 r., a wśród głównych aspektów wdrożonych w ramach niej do polskiego prawa w zakresie ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych należy wymienić: odstąpienie od wymogu określonej formy prawnej (spółki akcyjnej) dla instytucji pieniądza elektronicznego, dokonanie zmian w definicji instytucji pieniądza elektronicznego, w zakresie wydawania zezwoleń na utworzenie i prowadzenie instytucji pieniądza elektronicznego oraz w zakresie funkcjonowania takich instytucji. Postanowiono, iż zastosowanie będą mieć odpowiednie przepisy ustawy o usługach płatniczych (poprzednio

stosowano przepisy ustawy Prawo bankowe) oraz rozszerzono katalog działalności, które może wykonywać instytucja pieniądza elektronicznego w zakresie wykonywanej działalności gospodarczej innej niż wydawanie pieniądza elektronicznego.

W chwili obecnej trwają prace w ramach Ministerstwa Finansów nad wdrożeniem pozostałych przepisów dyrektywy, po zakończeniu których projekt ustawy zostanie skierowany do konsultacji międzyresortowych.

4. Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego wymogi techniczne dla poleceń przelewu i poleceń zapłaty w euro oraz zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 924/2009 - SEPA end-date Regulation.

W grudniu 2010 r. Komisja Europejska przedstawiła projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego wymogi techniczne dla poleceń przelewu i poleceń zapłaty w euro oraz zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 924/2009, który zakłada, iż zdefiniowanie unijnych instrumentów płatniczych nastąpi poprzez ustanowienie wspólnych standardów oraz ogólnych wymogów technicznych, które staną się obowiązujące w odniesieniu do poleceń przelewu i poleceń zapłaty w odrębnych terminach (odpowiednio 12 i 24 miesięcy od daty wejścia w życie rozporządzenia). Dla państw niebędących w strefie euro zaproponowano 4-letni okres przejściowy (liczony od daty wejścia w życie rozporządzenia) na dostosowanie się dostawców usług płatniczych do wymogów technicznych określonych w rozporządzeniu. Ponadto przewidziano możliwość czasowego wyłączenia z zakresu obowiązywania rozporządzenia (do 3 lat od daty wejścia w życie rozporządzenia) określonych instrumentów płatniczych (tzw. niszowych), których udział na krajowym rynku nie przekracza progu 10% płatności ogółem.

W pierwszym półroczu 2011 r. w ramach Rady UE trwały prace prowadzone przez Prezydencję Węgierską nad opracowaniem kompromisowego projektu rozporządzenia. W ich trakcie NBP wspierał Ministerstwo Finansów przy wypracowaniu stanowiska strony polskiej do kolejnych wersji tego projektu rozporządzenia.

W czerwcu 2011 r. w ramach Rady UE osiągnięto *general approach*, czyli wypracowano kompromisowy tekst projektu rozporządzenia.

Następnym etapem prac nad propozycją rozporządzania jest wypracowanie w ramach dialogu pomiędzy Komisją Europejską, będącą autorem projektu, a Radą UE i Parlamentem wspólnego stanowiska. Przewiduje się, że projekt rozporządzenia może być poddany pod głosowanie w Parlamencie Europejskim już w październiku 2011.

NBP, jako uczestnik SEPA Forum Polska, brał udział w trwających od grudnia zeszłego roku konsultacjach krajowych dotyczących rozporządzenia w sprawie wymagań technicznych dla polecenia przelewu i polecenia zapłaty w euro oraz nowelizacji rozporządzenia 924/2009, ustanawiającego daty końcowe (tzw. *end-date*) dla podstawowych instrumentów płatniczych niezgodnych ze standardem SEPA.

Wypracowano stanowisko polskiego środowiska bankowego, w tym NBP do tego projektu. Polska opinia spowodowała, że w projekcie przedstawionym przez Prezydencję Węgierską zaproponowano późniejszy termin ustanowienia dla państw spoza strefy euro obowiązku osiągnięcia zdolności odbiorczej (*reachability*), interoperacyjności oraz dostosowania się do wymogów stawianych przez to rozporządzenie, tj. dla polecenia przelewu do 1 lutego 2016 r., a dla polecenia zapłaty do 1 lutego 2017 r. Pomimo iż propozycje te są bardziej korzystne niż zaproponowane w pierwotnym projekcie rozporządzenia (przedstawionym w grudniu 2010 r. przez Komisję Europejską), NBP w dalszym ciągu postulował, aby bieg okresu przejściowego dla państw będących poza strefą euro w momencie przyjęcia rozporządzenia rozpoczynał się dla tych państw w momencie wejścia do strefy euro, a nie był datą określoną w rozporządzeniu. Data całkowitego przejścia płatności na standard ISO 20022 XML, w tym osiągnięcie zdolności odbiorczej (*reachability*) czy osiągnięcia interoperacyjności, powinna być zatem, zdaniem NBP, późniejsza niż data przystąpienia do strefy euro i powinna być powiązana z tą datą.

Uwagi Polski skierowane zostały również do zapisów dotyczących poleceń przelewu kwalifikowanych jako płatności niszowe (płatności spełniających określone kryteria, których wolumen płatności stanowi mniej niż 10% ogółu transakcji płatniczych danego kraju wg statystyk EBC), którymi w przypadku Polski mogą być przelewy na rzecz ZUS i urzędów skarbowych. W opinii NBP z zakresu tego rozporządzenia powinny jednak zostać wyłączone te płatności, ponieważ z uwagi na swą specyfikę powinny one funkcjonować obok płatności realizowanych w standardzie ISO 20022 XML bez konieczności dostosowywania się do tego standardu w ogóle, nawet po upływie określonego okresu przejściowego.

5. Krajowe inicjatywy regulacyjne w zakresie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych w I półroczu 2011 r.

W trakcie I półrocza 2011 r. NBP brał udział w opiniowaniu przekazanego do rozpatrzenia przez Radę Ministrów w dniu 21 czerwca br. przez Ministerstwo Finansów *Rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o obrocie instrumentami finansowymi z dnia 3 sierpnia 2010 r.*, którego celem jest wprowadzenie do polskiego porządku prawnego instytucji

rachunku zbiorczego (tzw. konta omnibus). W przedmiocie ww. projektu NBP wyraził stanowisko wskazujące, że wprowadzenie instytucji rachunków zbiorczych do polskiego porządku prawnego jest z punktu widzenia NBP w szczególności uzasadnione koniecznością usunięcia dotychczasowych barier prawnych dla sprawnego i bezpiecznego funkcjonowania tworzonej przez Europejski Bank Centralny paneuropejskiej wielostronnej platformy rozrachunku papierów wartościowych *TARGET2-Securities*.

6. Inicjatywy regulacyjne UE w zakresie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych w I półroczu 2011 r.

Na forum europejskim zaangażowanie NBP dotyczyło:

- rozporządzenia w sprawie instrumentów pochodnych OTC, centralnych kontrpartnerów i repozytoriów danych (EMIR),
- rozporządzenia w sprawie depozytów papierów wartościowych (CSD).

W I półroczu 2011 r. kontynuowano na forum Unii Europejskiej prace nad projektem rozporządzenia wspólnotowego w sprawie infrastruktury rynku kapitałowego (*European Market Infrastructure Regulation, EMIR*). Projekt ten przewiduje skoncentrowanie rozliczania wystandaryzowanych instrumentów pochodnych z rynku OTC w ramach podmiotów pełniących funkcję CCP (*Central Counterparty*) oraz wprowadzanie obowiązku raportowania transakcji derywatami z rynków OTC do centralnych repozytoriów danych (*trade repositories, TR*).

Następnym istotnym projektem, nad którym Komisja Europejska kontynuowała prace w I półroczu 2011 r., był projekt rozporządzenia w sprawie depozytów papierów wartościowych (*Legislation on CSDs*).

W ramach prac nad założeniami do przyszłego rozporządzenia, pod auspicjami Komisji Europejskiej odbyły się w dniu 15 marca oraz 13 maja 2011 r. spotkania Grupy Ekspertów Państw Członkowskich (*Member States Experts Group on market infrastructures – legislation on CSDs*), w których uczestniczył przedstawiciel NBP. Z punktu widzenia banku centralnego ważnym jest, aby w projekcie rozporządzenia zapewnić odpowiedni reżim nadzoru ostrożnościowego nad centralnymi depozytami papierów wartościowych świadczącymi usługi transgranicznie.

Wskazane inicjatywy znacząco rozbudują prawodawstwo UE w zakresie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych, służąc przezwyciężeniu obecnych barier prawnych dla transgranicznego wymiaru usług posttransakcyjnych, w tym uzupełnieniu dotychczas fragmentarycznych regulacji w powyższym zakresie.

6.2. Działania w zakresie upowszechniania obrotu bezgotówkowego

Prace nad projektem „Programu rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2011-2013”

W październiku 2010 r. projekt „Programu rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2010-2013” został skierowany na Komitet Stały Rady Ministrów, gdzie uzyskał pozytywną opinię. Przyjęcie Programu jako dokumentu rządowego planowane było najpóźniej na koniec 2010 r. Niestety, ze względu na wydłużające się m.in. prace związane z uzgodnieniami po KSRM, Program nie został przyjęty do końca 2010 r.

Program był przedmiotem wstępnej dyskusji na posiedzeniu Rady Ministrów w styczniu 2011 r., po którym zdecydowano o zmianie jego tytułu na „Programu rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2011-2013” oraz zgłoszono kilka uwag. Obecnie, po dokonaniu poprawek wynikających z wyników ww. dyskusji oraz uaktualnieniu danych statystycznych, harmonogramów realizacji działań i wskaźników monitorowania projekt oczekuje na przyjęcie przez Radę Ministrów.

Konkurs ZUS na opracowanie i realizację strategii marketingowej dotyczącej efektywnego sposobu dotarcia i zachęcania świadczeniobiorców ZUS do korzystania z bezgotówkowej formy pobierania świadczeń

W dniu 21 czerwca 2011 r. ZUS ogłosił konkurs mający na celu wyłonienie maksymalnie czterech najlepszych strategii marketingowych dotyczących efektywnego sposobu dotarcia i zachęcania świadczeniobiorców ZUS do korzystania z bezgotówkowej formy pobierania świadczeń, zaproponowanej przez uczestników konkursu. Grupą docelową działań marketingowych mają być świadczeniobiorcy ZUS w wieku „55+”, niemniej jednak strategia powinna zakładać również możliwość uczestnictwa świadczeniobiorców ZUS w wieku poniżej 55 lat.

Te i inne działania różnych podmiotów na rynku płatniczym przyczyniają się do zwiększania świadomości ekonomicznej polskiego społeczeństwa, a w konsekwencji do rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce.

6.3. Działania na rzecz wprowadzenia standardów SEPA

W I półroczu 2011 r. działania związane z wprowadzaniem paneuropejskich instrumentów płatniczych w Polsce koncentrowały się głównie na monitorowaniu uruchomionego w dniu

28 stycznia 2008 r. paneuropejskiego polecenia przelewu – SEPA Credit Transfer (SCT) oraz funkcjonowaniu instrumentów SEPA w krajach UE.

Uczestnikami systemu polecenia przelewu SEPA w czerwcu 2011 r. było 28 polskich banków, w tym kilka największych banków o istotnym wolumenie transakcji w euro w Polsce.

W omawianym okresie nastąpiła znacząca poprawa dyscypliny krajowych uczestników schematu SCT w zakresie obowiązku sprawozdawczego wobec SEPA Polska (ZBP). Dane statystyczne pochodziły, w zależności od okresu sprawozdawczego, od 20 do 21 uczestników. Odnotowano, iż w I półroczu 2011 r. polskie banki przetworzyły ok. 3,4 mln transakcji SCT na ogólną kwotę ok. 24,1 mld euro.

Na koniec czerwca 2011 r. NBP był bankiem rozliczeniowym w obsłudze SCT dla piętnastu banków, które podpisały z NBP umowę w sprawie uczestnictwa pośredniego w systemie STEP2 SEPA Credit Transfer za pośrednictwem NBP. Przelewy SCT są przekazywane do EBA Clearing przy wykorzystaniu systemu EuroELIXIR w KIR S.A. Rozrachunek SCT ma miejsce w systemie TARGET2. Uczestnicy systemu EuroELIXIR mają również możliwość realizacji transakcji SCT bez konieczności posiadania statusu uczestnika systemu STEP2, prowadzonego przez EBA Clearing, dzięki współpracy KIR S.A. z holendersko-niemiecką izbą rozliczeniową Equens SE w ramach EACHA. Od 11 kwietnia 2011 r. KIR S.A. ma możliwość rozliczania poleceń przelewu SEPA (SEPA Credit Transfer - SCT) z brytyjską izbą rozliczeniową VocaLink.

W omawianym okresie przedstawiciele NBP i polskiego środowiska bankowego brali udział w pracach Grupy Roboczej ds. Płatności Mobilnych, działającej w ramach SEPA Forum Polska. Prace Grupy ukierunkowane były na wypracowanie rekomendacji na temat możliwości utworzenia powszechnego systemu płatności mobilnych w Polsce. W dokumencie tym przedstawiono: rekomendowaną definicję płatności mobilnej zdalnej (jako usługi bankowej), rekomendowany model biznesowy, opis funkcji uczestników systemu, podstawową oczekiwaną funkcjonalność, korzyści z proponowanego modelu. Głównym założeniem rekomendacji jest to, że płatności mobilne dokonywane są na bazie rachunku bankowego. Rozwiązanie to rozszerza możliwości produktowe banków i wprowadza nowy model biznesowy w tym obszarze, bez udziału pośredników, jakimi są organizacje kartowe. Projekt jest też koncepcją krajową, tzn. nie ma analogicznego rozwiązania po stronie EPC. Po zakończeniu uzgodnień odnośnie ostatecznego kształtu rekomendacji zostanie ona przedstawiona Zarządowi ZBP oraz Radzie Związku z wnioskiem o akceptację.

6.4. Działania w zakresie rozwoju rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych TARGET2-Securities

1) TARGET2-Securities

W dniu 31 marca 2011 r. Zarząd KDPW S.A. przekazał Narodowemu Bankowi Polskiemu oficjalne stanowisko w odniesieniu do zakresu udziału KDPW S.A. w projekcie TARGET2-Securities (T2S). Po sporządzeniu analizy biznesowej trzech rozważanych scenariuszy, jak też w wyniku przeprowadzonych konsultacji z Radą Banków Depozytariuszy, Izbą Domów Maklerskich oraz Giełdą Papierów Wartościowych S.A., Zarząd Krajowego Depozytu podjął decyzję o przystąpieniu do współpracy z T2S jedynie w zakresie rozrachunku w EUR oraz rozrachunku transgranicznego w typie FOP (*free of payment*). Jednocześnie Zarząd KDPW S.A. poinformował, że rozrachunek papierów wartościowych denominowanych w PLN będzie się nadal odbywał w dotychczasowym systemie rozrachunku papierów wartościowych KDPW, tj. *kdpw_stream*.

Wskutek otrzymania przez NBP decyzji KDPW S.A. o uczestniczeniu w T2S jedynie z walutą euro, NBP zaprzestał udziału w pracach nad wypracowaniem razem z narodowymi bankami centralnymi Eurosystemu projektu umowy *Currency Participation Agreement* (CPA), tj. umowy o udostępnieniu przez bank centralny waluty krajowej spoza strefy euro do rozrachunku pieniężnego na T2S. Umowa ta będzie podstawowym instrumentem określającym prawa i obowiązki banku centralnego spoza strefy euro w zakresie udostępnienia waluty krajowej do rozrachunku pieniężnego na T2S względem Eurosystemu.

2) Prace nad utworzeniem izby rozliczeniowej dla rynku OTC

Jednym ze strategicznych kierunków rozwoju KDPW SA, wynikającego z przyjętej przez Radę Nadzorczą KDPW SA w grudniu 2009 r. „Strategii rozwoju KDPW SA na lata 2010-2013”, jest zorganizowanie w ramach wydzielanej z KDPW SA izby rozliczeniowej rozliczeń nie tylko z rynku zorganizowanego, ale również i z rynku OTC. Szerszą informację na temat podjętych i planowanych prac w tym zakresie KDPW SA przedstawił na posiedzeniu Rady ds. Systemu Płatniczego we wrześniu 2010 r. Prace nad ww. kierunkiem rozwoju KDPW SA były również kontynuowane w I półroczu 2011 r., m.in. przy współudziale Zespołu Ekspertów Bankowych. W ramach prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. prac związanych z przygotowaniem do wdrożenia projektu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, partnerów centralnych i repozytoriów transakcji (EMIR), przygotowano i przekazano potencjalnym użytkownikom dokument „Model Prowadzenia Rozliczeń

Transakcji z Rynku OTC”. Dokument ten zawiera opis, uzgodnionego wspólnie z Zespołem Ekspertów Bankowych, modelu rozliczeń transakcji w derywatach z rynku OTC przez KDPW_CCP, w zakresie:

- listy instrumentów przewidzianych do obsługi w kolejnych etapach realizacji projektu,
- funkcjonalności, które będą obsługiwane przez nowy system KDPW_CCP,
- konstrukcji systemu gwarantowania rozliczeń transakcji w derywatach OTC,
- harmonogramu prowadzenia projektu.

Niezwykle istotnym i wrażliwym elementem modelu jest funkcjonalność wyceny instrumentów pochodnych OTC.

Pozostałe prace dotyczyły m.in. :

- przygotowań do współpracy z dostawcami zewnętrznych systemów pełniących rolę platform confirmacyjnych,
- prace związane z wyborem dostawców oprogramowania,
- wstępnego studium opłacalności projektu
- przygotowania specyfikacji funkcjonalnej i technicznej projektu.

7. DZIAŁANIA W ZAKRESIE NADZORU NAD SYSTEMEM PŁATNICZYM

7.1. Działania w zakresie nadzoru nad systemami płatności

Realizowane w I półroczu 2011 r. przez NBP zadania w zakresie nadzoru nad systemami płatności wynikają z przepisów ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami. W przedmiotowym okresie sprawozdawczym działania nadzorcze prowadzone przez NBP polegały przede wszystkim na bieżącym monitorowaniu funkcjonowania systemów płatności z wykorzystaniem informacji od operatorów systemów oraz poprzez śledzenie tendencji zarówno pod względem wolumenów, jak i dotyczącym poszczególnych uczestników systemów płatności. Prowadzone były również analizy służące identyfikacji wydajności systemów prowadzonych przez NBP oraz ich maksymalnego obciążenia, umożliwiające zarówno szybsze reagowanie na niespodziewane odchylenia, jak również wyjaśnianie ich przyczyn.

W Departamencie Systemu Płatniczego NBP, w ramach prac nadzorczych nad systemami NBP, opracowano dwa kwartalne dokumenty o charakterze wewnętrznym pt. „Raport nadzorczy z systemów SORBNET, SORBNET-EURO i TARGET2-NBP”. Raport ten opracowywany jest od II półroczu 2010 r. i ma charakter cykliczny. Zawiera informacje na

temat bieżących i stałych działań nadzorczych podejmowanych w stosunku do ww. systemów, porównanie rzeczywistych danych m.in. dotyczących średniej i maksymalnej dziennej liczby zleceń zrealizowanych w danym systemie oraz dostępności systemów z wymogami wydajnościowymi określonymi przez gestora dla poszczególnych systemów.

W I półroczu 2011 r. podejmowane były także działania związane z realizowanym przez Departament Systemu Płatniczego wraz z Departamentem Systemu Finansowego zadaniem pt. „Badanie odporności systemu płatniczego i jej wpływu na stabilność sektora bankowego”, w wyniku którego ma zostać przeprowadzona symulacja pozwalająca ocenić możliwości przeprowadzenia rozliczeń w systemie płatności SORBNET w przypadku problemów płynnościowych jednego lub kilku banków. Analiza ta zostanie wykonana przy użyciu Symulatora Systemów Płatności i Rozrachunku Banku Finlandii BoF-PSS2.

7.2. Działania w zakresie nadzoru nad systemami autoryzacji i rozliczeń

Zasady sprawowania ww. nadzoru uregulowane są w prawie polskim głównie w ustawie z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych. Ze względu na podobieństwo do systemów płatności, większość zasad sprawowania nadzoru nad systemami autoryzacji i rozliczeń została określona poprzez odesłanie ustawowe (art. 67 ust. 2) do odpowiednich przepisów ustawy o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz o zasadach nadzoru nad tymi systemami.

Nadzór NBP nad systemami autoryzacji i rozliczeń prowadzonymi przez agentów rozliczeniowych niebędących bankami polega głównie na: wydawaniu zgody przez Prezesa NBP na prowadzenie systemu autoryzacji i rozliczeń lub dokonanie zmian w zasadach funkcjonowania systemu, systematycznej ocenie zasad prowadzenia ww. systemów, bieżącej współpracy z ich operatorami i uczestnikami, a także na inicjowaniu oraz autoryzacji zmian w zasadach funkcjonowania systemów. Monitorowanie rynku umożliwia także analiza informacji uzyskanych zgodnie z przepisami ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych. Obowiązki informacyjne podmiotów prowadzących systemy autoryzacji i rozliczeń obejmują przekazywanie do NBP danych o:

- liczbie akceptantów (zob. rozdz. 3.3);
- liczbie urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (zob. rozdz. 3.3);
- liczbie i wartości przeprowadzonych transakcji (zob. rozdz. 3.3);

- zarejestrowanych próbach przeprowadzenia i przeprowadzonych transakcjach mających na celu naruszenie lub obejście przepisów prawa albo reguł uczciwego obrotu (zob. rozdz. 4.3).

W dniu 1 kwietnia 2011 r. Prezes NBP wydał zgodę na prowadzenie przez firmę PayPro S.A. z siedzibą w Poznaniu systemu autoryzacji i rozliczeń. Działalność PayPro jako agenta rozliczeniowego sprowadza się do przyjmowania płatności dokonywanych za pomocą różnych elektronicznych instrumentów płatniczych i okresowym przekazywaniu ich akceptantowi. Liczba podmiotów prowadzących działalność agenta rozliczeniowego, działających zgodnie z ustawą o elektronicznych instrumentach płatniczych, zwiększyła się tym samym do 19.

Aktualna lista ww. podmiotów znajduje się na stronie internetowej Narodowego Banku Polskiego: http://www.nbp.pl/systemplatniczy/nadzor_syst_platn/lista_ar.pdf.

7.3. Działania w zakresie nadzoru nad systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych

W I półroczu 2011 r. w ramach działań nadzorczych przygotowano projekty opinii Prezesa NBP do zmian Regulaminu KDPW, Regulaminu rozliczeń transakcji KDPW CCP S.A., a także Regulaminu funduszu rozliczeniowego KDPW_CCP S.A., związane z wydzieleniem z KDPW S.A. do KDPW_CCP S.A. rozliczeń transakcji. Wydzielenie to nastąpiło w dniu 1 lipca 2011 r. na podstawie umowy zawartej pomiędzy KDPW S.A. a KDPW_CCP S.A.

Z punktu widzenia nadzoru systemowego sprawowanego przez NBP nad systemami rozrachunku papierów wartościowych, stworzenie w Polsce izby rozliczeniowej, która docelowo posiadałaby status CCP, przyczyni się do ograniczenia ryzyka kredytowego związanego z transakcjami zawieranymi na rynku kapitałowym i rynku pieniężnym. Powstanie CCP pozwoli ograniczyć ryzyko systemowe i skalę ewentualnych zaburzeń na rynku w sytuacji spadku zaufania między jego uczestnikami i zmniejszenia limitów kredytowych kontrahenta.

W styczniu i lutym 2011 r. przygotowano także dwie opinie Prezesa NBP w sprawie zmian Regulaminu KDPW dotyczących odpowiednio:

- zmiany wymogów dotyczących kwalifikacji osób zatrudnianych przez uczestników KDPW, zajmujących się ewidencją papierów wartościowych oraz
- zmiany zasad uczestnictwa w KDPW izb rozliczeniowych i rozrachunkowych.

8. WYNIKI WYBRANYCH BADAŃ I ANALIZ W ZAKRESIE SYSTEMU PŁATNICZEGO

Raport nt. szarej strefy

W I półroczu 2011 r. został opublikowany raport zatytułowany „*Szara strefa gospodarki europejskiej, 2010. Jak systemy płatnicze mogą pomóc w zwalczaniu szarej strefy*”⁴. Raport został opracowany przez firmę konsultingową A.T. Kearney i Profesora Friedricha Schneidera z Uniwersytetu Johanna Keplera w Linzu na zlecenie VISA Europe.

Profesor Schneider szacuje wartość szarej strefy w Europie na około 2,1 biliona euro. W krajach takich jak Niemcy i Francja szara strefa stanowi ok. 12-15 % PKB, natomiast w mniej rozwiniętych gospodarkach, takich jak: Bułgaria, Chorwacja, Litwa i Estonia 30% lub nawet więcej.

Analiza wskazuje, że w 2010 r. odnotowano wzrost szarej strefy w Europie. Rządy poszczególnych krajów europejskich poszukują dodatkowych środków na przeciwdziałanie skutkom kryzysu, a jednocześnie stoją w obliczu zmniejszonych wpływów do budżetu. Planowane w niektórych krajach działania, takie jak np. podwyżki podatków, w tym podatku VAT oraz zmiany w zakresie kosztów ubezpieczeń społecznych, mogą przyczynić się do zwiększenia zakresu szarej strefy.

Jako szarą strefę rozumie się działalność gospodarczą niezgłoszoną do opodatkowania oraz dochody nieznajdujące pokrycia w ujawnionych źródłach przychodów. Główną częścią szarej strefy jest tzw. praca „na czarno” (zarobki niezarejestrowanych pracowników, dochody firm ukrywane w celu unikania płacenia podatków etc.). Ta część stanowi ok. 2/3 wartości szarej strefy. Pozostała część (ok. 1/3) pochodzi z zaniżania oficjalnych dochodów, np. małe sklepy, bary, taksówkarze, punkty usługowe wykazujące tylko część swoich dochodów w celu uniknięcia podatków. Jest to powszechne zjawisko szczególnie w przypadku działalności gospodarczej, w której zapłata następuje gotówką. Pojęcie szarej strefy nie obejmuje działalności przestępczej i kryminalnej.

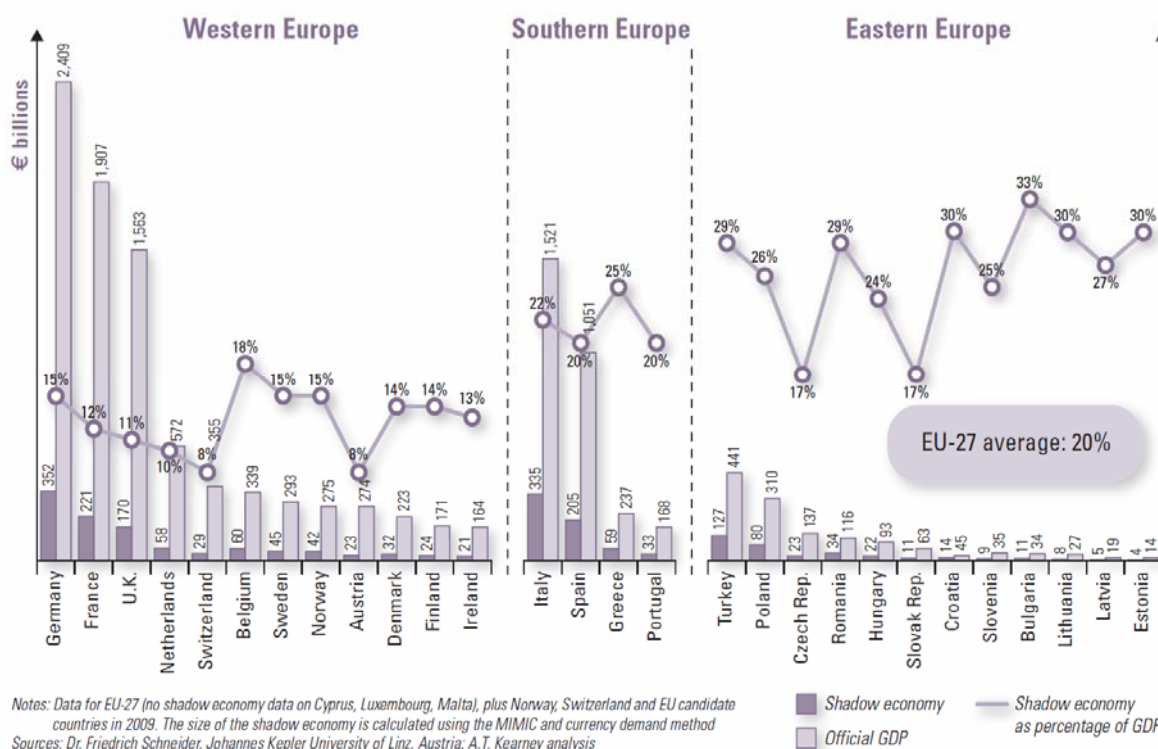
Porównanie wielkości szarej strefy do wysokości PKB w poszczególnych krajach Europy przedstawia poniższy wykres.

---

⁴ „The Shadow Economy In Europe, 2010 – Using electronic payment systems to combat the shadow economy”.

Wykres 28. Wartość szarej strefy w porównaniu do wartości PKB.

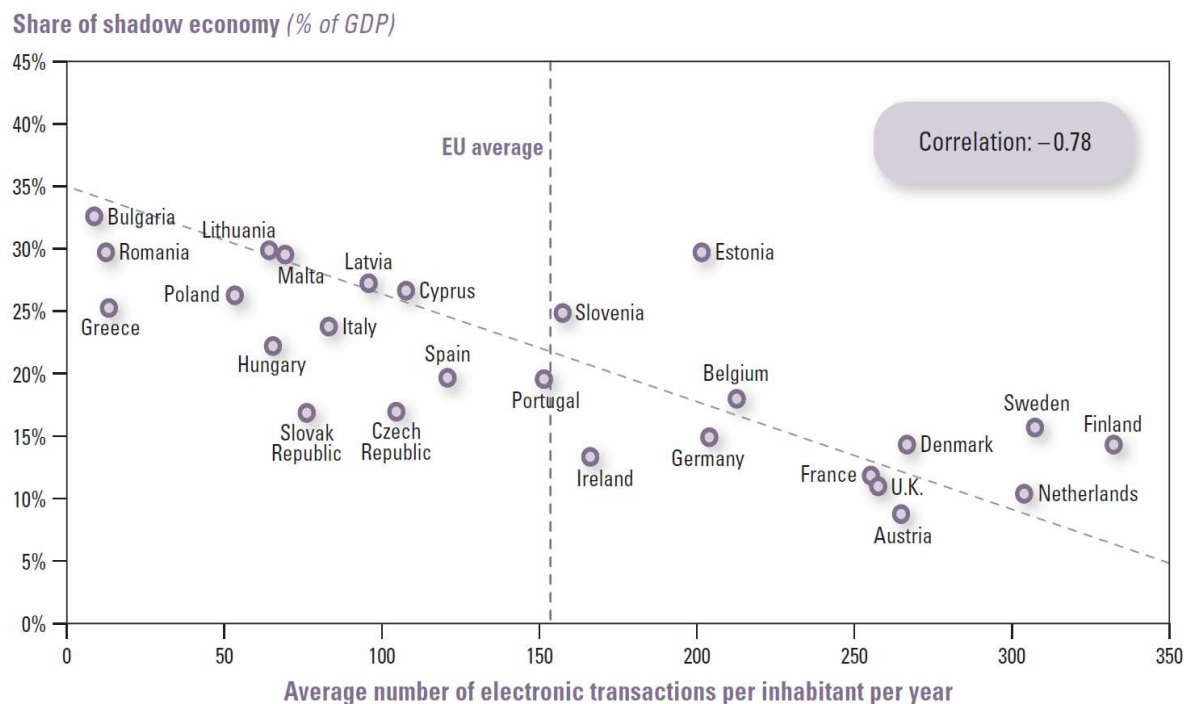

W krajach Europy Środkowej i Wschodniej szara strefa kształtuje się na najwyższym poziomie, przykładowo w Bułgarii, Chorwacji, Litwie i Estonii wynosi ok. 30% produktu krajowego brutto (PKB). W Polsce wartość szarej strefy sięga 26% PKB. Najniższy udział, na poziomie 8% zaobserwowano w Szwajcarii i Austrii. Autorzy raportu wyodrębnili grupę krajów Europy Południowej: Włochy, Hiszpanię, Grecję i Portugalię, w których wartość szarej strefy kształtuje się na poziomie od 20% do 25% PKB.

Raport wskazuje płatności gotówkowe, jako jeden z czynników ułatwiających funkcjonowanie szarej strefy, ze względu na łatwość dokonywania płatności gotówkowych i trudność śledzenia takich transakcji. Właściciele małych sklepów, punktów usługowych, barów, przyjmujący głównie płatności gotówką, mogą w łatwy sposób ukryć swoje dochody przed organami podatkowymi. Wprowadzanie płatności bezgotówkowych ogranicza funkcjonowanie szarej strefy, ponieważ przy użyciu elektronicznych form płatności zostaje ślad dokonanej transakcji.

Istnieje silny związek między rozpowszechnieniem płatności elektronicznych w danym kraju a rozmiarem szarej strefy w jego gospodarce. W krajach o dużej popularności płatności elektronicznych, takich jak Wielka Brytania czy Holandia, szara strefa jest zdecydowanie mniejsza niż w krajach, w których płatności elektroniczne są rzadziej wykorzystywane, jak np. w Bułgarii lub Rumunii.

Wykres 29. Liczba płatności bezgotówkowych a wielkość szarej strefy w krajach UE.

Źródło: A.T. Kearney, Friedrich Schneider „Szara strefa gospodarki europejskiej, 2010. Jak systemy płatnicze mogą pomóc w zwalczaniu szarej strefy”, str. 7.

Interesujące są przykłady działań wprowadzanych w różnych krajach w celu upowszechnienia dokonywania transakcji bezgotówkowych. W Meksyku władze ustanowiły specjalny fundusz, z którego finansowano dopłaty do terminali POS dla właścicieli małych sklepów, co przyczyniło się do wzrostu liczby terminali o 200% i liczby transakcji o 300% w ciągu 5 lat. Innym przykładem są Kolumbia i Argentyna, które wprowadziły ulgi w podatku od sprzedaży wobec płatności detalicznych dokonywanych z użyciem kart płatniczych. Dużymi sukcesami na tym polu poszczycić się może również Korea Południowa, gdzie wprowadzono ulgi podatkowe dla osób częściej korzystających z kart płatniczych.

W omawianym raporcie prof. Schneider stawia tezę, że wzrost płatności elektronicznych o 10 % może powodować zmniejszenie wielkości szarej strefy o ok. 5%. Według autorów raportu upowszechnienie płatności elektronicznych wymaga objęcia szerszych grup ludności usługami bankowymi, przekonywania mniejszych akceptantów i instytucje publiczne do akceptowania płatności bezgotówkowych, zastępowania płatności gotówkowych kartami przełaconymi etc.

Prace analityczne dotyczące możliwości włączenia polskiego złotego do rozrachunku w systemie CLS

W I półroczu 2011 r. kontynuowane były rozpoczęte w II półroczu 2010 r. prace analityczne dotyczące możliwości włączenia polskiego złotego do rozrachunku transakcji zawieranych na rynku walutowym, przeprowadzanego z wykorzystaniem systemu CLS (*Continues Linked Settlement*). System CLS jest globalnym wielowalutowym systemem utworzonym dla rozrachunku transakcji na rynku walutowym, przeprowadzanym w sposób ciągły i jednoczesny dla obu stron transakcji walutowej zgodnie, z zasadą Pvp (*Payment versus Payment*). Udział w systemie CLS pozwala na eliminowanie przede wszystkim ryzyka rozrachunku spowodowanego pojawianiem się opóźnień wynikających z różnych stref czasowych. Rozrachunek w systemie CLS ma charakter ostateczny i nieodwołalny.

Prace te zakończyły się przygotowaniem przez DSP na posiedzenie RSP w dniu 22 czerwca 2011 r. kompleksowego materiału analitycznego prezentującego główne założenia i zasady funkcjonowania systemu CLS oraz wyniki analizy zasadności włączenia polskiego złotego do rozrachunku w tym systemie. Przeprowadzona analiza dotyczyła z jednej strony oceny korzyści i zagrożeń dla krajowego sektora bankowego z tytułu uczestnictwa w rozrachunku poprzez system CLS, a z drugiej strony wewnętrznych potrzeb samego NBP⁵. W wyniku przeprowadzonej analizy uznano, że w chwili obecnej nie ma uzasadnienia i potrzeby wykorzystywania systemu CLS do rozrachunku własnych transakcji walutowych NBP, a zatem ewentualne wprowadzenie polskiego złotego do rozrachunku w systemie CLS mogłoby wynikać wyłącznie z zapotrzebowania zgłoszonego przez polskie środowisko bankowe. Pomimo szerokiej informacji w tej sprawie ze strony zarówno NBP, jak i samego CLS, m.in. w postaci specjalnie zorganizowanego przez CLS seminarium dla polskich banków w czerwcu 2011 r., sektor bankowy nie wyraził zainteresowania uczestnictwem w systemie CLS. W związku z brakiem takiego zainteresowania NBP zaproponował, aby dalsze prace związane z uczestnictwem i rozrachunkiem w systemie CLS nie były kontynuowane. Niemniej pomimo takiej oceny nie wykluczono w przyszłości powrotu do tego zagadnienia, ale tylko i wyłącznie w sytuacji, gdy krajowe środowisko bankowe wyrazi jednoznaczne głębokie zainteresowanie włączeniem polskiego rynku w złotych do rozrachunku w systemie CLS wraz z zadeklarowaniem pełnienia funkcji *Settlement Member* przez konkretny bank (o ile nadal ten warunek istnienia w Polsce co najmniej jednego uczestnika rozrachunkowego będzie przez CLS stawiany). Tylko w takim przypadku uzasadniony będzie powrót do analizy kwestii włączenia polskiej waluty do rozrachunku

---

⁵ Materiał został przygotowany również na podstawie analiz przeprowadzonych przez inne departamenty NBP, w szczególności przez Departament Systemu Finansowego, Departament Operacji Zagranicznych, Departament Operacji Krajowych i Departament Zarządzania Ryzykiem Finansowym.

w systemie CLS. Zaprezentowane wyżej stanowisko NBP zostało przedyskutowane w trakcie posiedzenia RSP, a następnie zaakceptowane przez Radę.

9. POZOSTAŁE DZIAŁANIA DOTYCZĄCE SYSTEMU PŁATNICZEGO

Usługa Ognivo

Usługa OGNIVO jest usługą oferowaną przez Krajową Izbę Rozliczeniową SA i służy do wymiany informacji związanych z rozliczeniami pomiędzy uczestnikami systemów ELIXIR i EuroELIXIR, KIR SA i pozostałymi podmiotami. Usługa pozwala na znaczne usprawnienie realizowanego przez banki czasochłonnego procesu realizacji zapytań i reklamacji, jak również - poprzez wdrożenie kolejnych modułów - na usprawnienia wymiany informacji pomiędzy uczestnikami usługi.

Dostęp do usługi realizowany jest poprzez Internet. Po stronie instytucji uczestniczących można zdefiniować wielu użytkowników. Istnieje również możliwość elastycznego zarządzania uprawnieniami użytkowników, tak aby możliwe było dostosowanie się do procedur obowiązujących w danej instytucji. Dostęp do usługi możliwy jest po uzyskaniu niekwalifikowanego certyfikatu KIR S.A. i wprowadzeniu danych użytkownika do aplikacji. Obecnie z witryny korzysta 52 banki oraz centrala ZUS wraz z 42 oddziałami, Poczta Polska i KIR S.A.

W 2011 r., w ramach rozbudowy aplikacji, wdrożono moduł Poszukiwań rachunków bankowych Dłużników. Moduł ten umożliwi elektroniczną wymianę informacji pomiędzy komornikami sądowymi a bankami, dotyczącą poszukiwania rachunków bankowych dłużników. Obecnie do modułu do obsługi komorników przystąpiło 10 banków, a prawie 250 komorników podpisało umowę dotyczącą przystąpienia do OGNIVO. Pierwsze zapytania do banków zostały wysłane w czerwcu 2011 r.

Bank udziela informacji dotyczącej wyłącznie posiadania lub nieposiadania przez dłużnika rachunku bankowego (czyli „tak” lub „nie”; udzielając odpowiedzi bank nie przekazuje natomiast żadnych dodatkowych informacji, np. o wysokości środków na rachunku czy pochodzeniu wpływów na rachunek). Uzyskana informacja pozwala komornikowi sądowemu przesłać zawiadomienie o postępowaniu egzekucyjnym wyłącznie do banku, w którym dłużnik posiada rachunek bankowy.

Materiał opracowali

Małgorzata Celińska

Alina Damińska

Krzysztof Freliszek

Adam Jankowski

Robert Klepacz

Małgorzata Kopańska

Barbara Kozińska

Radosław Krawczyk

Paweł Łysakowski

Hanna Majewska

Piotr Maziarz

Karolina Nakoneczny

Ewa Ozdzeńska

Magdalena Rabong

Wioletta Siwek

Maciej Szymański

Adam Tochmański
Dyrektor Departamentu